

– TA FRA DEM ALL ÆRE

En komparativ studie av to medierte skandaler, dopingskandalen og fredsprisbråket, slik de fremstod i Verdens Gang våren 2002.

Faksimile, VG mandag 25. februar 2002

Faksimile, VG tirsdag 30. april 2002

HOVEDOPPGAVE I MEDIEVITENSKAP

av Åsmund Vereide Sjørusen

For cand.polit-graden ved Det samfunnsvitenskapelige fakultet

Institutt for medievitenskap, Universitetet i Bergen

Bergen, september 2003

Til mamma og pappa

FORORD

Dette er en hovedoppgave om VGs mediering av dopingskandalen og fredsprisbråket; to skandaler som fylte mediens spalteplass og sendetid våren 2002. Arbeidet med denne oppgaven har vært en spennende, utfordrende og lærerik prosess. Det er mange jeg vil rette en takk til.

En særlig takk til min veileder, Martin Eide, som gjennom hele prosjektet har vist motiverende entusiasme for prosjektet, og for å ha kommet med verdifulle innspill og gode råd.

Takk til Peter Dahlén for nyttige innspill, litteraturtips og for å ha vist interesse for oppgaven.

Takk til Institutt for journalistikk for tildeling av hovedfagsstipend i journalistikk for denne hovedoppgaven i desember 2002. Dette gav meg enorm inspirasjon til å fortsette arbeidet.

Takk til Mediehøgskolen, Gimlekollen Mediesenter i Kristiansand, for tildeling av hovedfagsstipend i september 2002. Det var meget hyggelig.

Takk til Lise og Arnfinn Hejes fond for utdanningsstipend tildelt i desember 2002.

Johnny Anderson og Mads Hagerup-Lyngvær skal begge ha en takk for å ha lest korrektur, og kommet med verdifulle innspill.

Takk til Grete Ruud ved VGs tekstarkiv for å ha sendt meg artikkellister, statistikk, og annen VG-informasjon.

En særskilt takk til min farfar, Harald Sjursen, for at du alltid har stilt opp. Det har gjort min studenttilværelse i Bergen til en ekstra fin tid. En takk også til deg, Ragnhild.

Takk til mamma og pappa for alltid å ha støttet og oppmuntret meg i arbeidet med hovedoppgaven. Jeg vil også hilse til min mormor, Karolina Rye Vereide.

Ellers vil jeg benytte anledningen til å hilse til Kjartan Aasebø, Espen Vigeland, Kim Henrik Ruud, Jon Audun Kvalbein, Arngeir Berge, Gunnstein Lye, Jørn Nango, Inge Manfred Bjørlin og Trond Hermansen.

Bergen, 8. september 2003

Åsmund Vereide Sjursen

INNHold

1	INTRODUKSJON	7
1.1	TIDENES VERSTE DOPINGSKANDALE	9
1.2	FREDSPRISBRÅKET – ET KINDEREGG FRA HELVETE	12
1.3	RAMMEVERK OG PROBLEMSTILLING	14
1.4	PLAN FOR OPPGAVEN	17
2	SKANDALER I MEDIESAMFUNNET	18
2.1	HVA ER EN SKANDALE?	18
A)	DOPINGSKANDALEN	19
B)	FREDSPRISBRÅKET	21
2.2	SKILLET MELLOM MEDIERTE OG LOKALE SKANDALER	23
A)	SOSIALE SCENESKIFT	25
B)	BETINGELSER FOR AT SKANDALER KAN BLI MEDIERTE	25
C)	KATEGORISERING AV DOPINGSKANDALEN OG FREDSPRISBRÅKET	26
2.3	SKANDALENES SAMFUNNSOMRÅDER	28
A)	DEN MEDIERTE SKANDALE, OLYMPISKE LEKER OG IDRETTSUTØVERE	28
B)	DEN MEDIERTE SKANDALE, POLITIKK OG POLITIKERE	30
2.4	SKANDALER OG NYHETSINSTITUSJONEN VERDENS GANG	32
2.5	SKANDALER OG MEDIEDRAMATURGI	33
A)	DRAMATURGI	34
B)	METAFORER, MØNSTRE, MYTER	35
2.6	KONSEKVENSER AV MEDIESKANDALEN	38
3	METODISKE REFLEKSJONER	40
3.1	METODISKE UTFORDRINGER	40
3.2	EN EKSPLORERENDE, KVALITATIV INNHOLDSANALYSE	41
A)	EN KOMPARATIV STUDIE – TO SKANDALER I SAMME AVIS	42
3.3	METODEBEVISSTHET	42
3.4	DEN KVANTITATIVE TILNÆRMINGEN	43
A)	UTVALG	44
B)	ENHETER, VARIABLER OG VERDIER	44
C)	METODEKRITIKK	45
3.5	ÅPENHET	46
4	ET FØRSTE RISS	47
4.1	BAKGRUNN OG HISTORIKK	47
A)	DOPING I MEDIENE	48
B)	TERJE RØD-LARSEN OG MONA JUUL I MEDIENE	50
4.2	DEKNINGEN AV DOPINGSKANDALEN OG FREDSPRISBRÅKET	51
A)	DOPINGSKANDALEN	51
B)	DEKNINGEN AV FREDSPRISBRÅKET	55
C)	DOPINGSKANDALEN SAMMENLIKNET MED FREDSPRISBRÅKET	58

4.3 OPPSUMMERING	59
5 <u>MEDIERINGEN AV DOPINGSKANDALEN</u>	60
5.1 TEMATIKK I VGs MEDIEFØLJETONG OM DOPINGSKANDALEN	61
5.2 KAMPEN FOR RETTFERDIGHETEN	62
A) ANSLAG: VERDENS GANG SPILLER OPP	62
B) KONFLIKTOPPTRAPPING: HELTEN SOM BLE KVALM	66
C) STRATEGIEN: NORGE MØTER DEN JURIDISKE JUNGELN	68
D) DOPINGDRAMAET: KRAN MOT ROGGE	69
E) POINT OF NO RETURN: KRAN SENDER ET BREV	70
F) VENTETID: KRISEMØTE MED BONDEVIK	70
G) AVSLAG OG NYTT OPPSPILL	71
H) KORT OPPSUMMERING	71
5.3 BIOGRAFIEN OM MÜHLEGG	72
A) MÜHLEGGs ÅNDELIGE LIV	72
B) DEN ARROGANTE MÜHLEGG	74
C) PSYKOTHRILLEREN	76
5.4 IDRETTSMORAL PÅ RUSSISK – FRA EN ANNEN VERDEN	79
5.5. DOPING PÅ LEDER- OG KOMMENTARPLASS	80
5.6 OPPSUMMERING	82
6 <u>MEDIERINGEN AV FREDSPRISBRÅKET</u>	84
6.1 INNLEDENDE RUNDE I KAMPANJEN OM FREDSPRISBRÅKET	85
6.2 OPPSPILL – JUUL OG AP-NETTVERKET	88
A) BEHOLDER JOBBEN – SITTER UTRYGT	91
B) JAGLAND GAV 700 000 KRONER TIL PERES-SENTERET	93
C) UTENRIKSRÅDEN SOM BLE SINT	94
D) PETERSEN MØKK LEI AP-NETTVERKET	97
E) JAGLAND SVARER	98
6.3 YTTERLIGERE AVSLØRINGER	99
A) PURRET PÅ PRISPEGENE	99
B) JUUL STOPPET FORSKNINGSPROSJEKT	102
C) KORRUPSJON PÅ NORSK?	102
D) BUKKEN OG HAVRESEKKEN	103
6.4 KLIMAKS – JUUL HJEM PÅ TEPPET	105
6.5 UTLADNING	108
6.6 FREDSPRISBRÅKET PÅ LEDERPLASS	109
7 <u>SAMMENFATNING OG DRØFTING AV HOVEDFUNN</u>	112
7.1 SKANDALENES GRUNNLAG - OVERTREDELSENE	112
A) OLYMPIAOMDØMMET	112
B) DIPLOMATOMDØMMET	113
C) SKANDALEKULTUR OG JOURNALISTIKK	114
7.2 VGs MEDIERING AV SKANDALENE	115
A) KRAVET OM REAKSJONER	115
B) KONTRASTEN MELLOM REPORTASJEPLASS OG LEDER/KOMMENTARPLASS	118
7.3 REFLEKSJONER – HVORFOR FORMIDLET VG SKANDALENE SLIK DE GJORDE DOPINGSKANDALEN OG FREDSPRISBRÅKET?	119
A) JOURNALISTISK KONKURRANSE	119

B) Å FORTELLE EN GOD HISTORIE	120
C) UUNNGÅELIGE METAFORER	121
D) JOURNALISTIKKENS INTENSJONER	121
E) SAMVITTIGHETENS VAKTMESTERE	122
F) VG SOM SKANDALEFORMIDLER	123
7.5 KONSEKVENSER AV MEDIESKANDALEN	124
A) KONSEKVENSER FOR AKTØRENE	124
B) KONSEKVENSER FOR JOURNALISTIKKEN	125
C) KULTURELLE OG SAMFUNNSMESSIGE KONSEKVENSER	127

LITTERATURLISTE	129
------------------------	------------

VEDLEGG	134
----------------	------------

A.1 VEDLEGG TIL KAPITTEL 4	134
A.2 VGs ARTIKLER OM DOPINGSKANDALEN	134
A.3 VGs ARTIKLER OM FREDSPRISBRÅKET	137
A.4 ANDRE KILDER	139
A.5 INTERNETTSIDER/NETTARTIKLER OMTALT I OPPGAVEN	139
A.6 PRESSEMELDINGER FRA UD 29.04.2002, 01.05.2002 OG 23.05.2002	140

1 INTRODUKSJON

En pinlig overtredelse er avslørt i full offentlighet. Avisstativene bugner av den grumsete historien med intime detaljer innrammet i tabloidformat. Dagsordenen er snudd på hodet og melodramaet er i gang. Gråten trenger seg på når innrømmelsene fremføres under pressekonferansen. Følelsene tar overhånd. Lyden av fotoapparatene er som mitraljøser. Kritikerne krever at synderne får sin straff. Et godt omdømme er lagt i grus. Rundt om på landets arbeidsplasser går praten livlig i lunsjpausen. Vitser, tegninger og lett manipulerede bilder florerer på Internett, mens sms-poesien melder seg på mobiltelefonene. Vi kjenner oss igjen. Vi har hørt det før. Vi husker Bill Clinton, Terje Søviknes, Cherie Blair, Terje Rød-Larsen og Gerhard Helseth. Fra sportens verden kan vi nevne Lahti 2001, Mühlegg 2002 og Varis 2003. For ikke å snakke om næringslivet; Finance Credit, Elf eller Enron.

I vårt moderne mediesamfunn er det en hyppig forekomst av nyhetssaker som kan karakteriseres som skandaler. Vi forbinder gjerne skandaler med tabloidaviser og den kulørte presse, men skandaler har også påvirket den generelle nyhetsverdien. Jakten på den sjokkerende historien, som setter følelser i sving, er omfattende. Skandaler er et fenomen som interesserer de aller fleste aktualitetsmedier, enten man omtaler Se & Hør, VG, NRK, Aftenposten eller Morgenbladet. Som kjent, redigeres og presenteres skandaler i tråd med det enkelte mediets særpreg, men skandaler har likevel mange fellestrekk på tvers av mediene. Skandaler har også likhetstrekk selv om de oppstår på ulike samfunnsfelt, som for eksempel sport, politikk og næringsliv.

Typisk for medierte skandaler er at de dreier seg om kjente personer som begår handlinger som ansees som usømmelige. Noen normer og verdier er mer sensitive for skandaler enn andre, særlig gjelder dette normer og verdier som innbefatter sex, penger og makt (Thompson 2000:14). En del personer og institusjoner er også mer utsatte for medieformidlede skandaler enn andre, især politikere, kongelige, idrettsutøvere og kjendiser fra underholdningsbransjen (Lull og Hinerman 1997:17f). Medierte skandaler oppstår i følge Lull og Hinerman når mediene offentliggjør private handlinger som bryter med den dominerende moral i samfunnets sosiale fellesskap. Lull og Hinerman (1997:1-5) betrakter skandalen som et ytterst interessant fenomen i det vestlige (post)moderne samfunn som preges av kulturell pluralisme og moralsk individualisme. I dette representerer den moderne

medieskandalen et moralsk ståsted, og er et uttrykk for de dominerende verdiene i et samfunn, skriver de.

Til tross for skandalenes tydelige tilstedeværelse i mediene, og skandalenes sosiokulturelle betydning i samfunnet, har skandaler tradisjonelt sett vært et lite prioritert tema innen massekommunikasjonsforskning. Dette har blant annet vært begrunnet med at feltet er for trivielt og uviktig for at det skal fortjene oppmerksomhet fra academia. Dette kanskje fordi det har vært forbundet med ”useriøs tabloidjournalistikk”. I hovedsak har tidligere forskning på journalistikk konsentrert seg om ”seriøs” og ”hard” nyhetsjournalistikk, og temaene har ofte handlet om demokrati, makt, presseidealer og offentlighet. På den annen side har populærkultur siden begynnelsen på 1980-tallet vært et sentralt forskningstema innen medier og kommunikasjon, men det er først de senere årene at journalistikk har blitt oppfattet som en del av populærkulturen. Dette har også kommet interessen for skandaler til gode. Flere forskere, deriblant Sparks (2000) peker på at det har skjedd en tabloidisering også innen ”seriøs” journalistikk. Kanskje er det denne aksepten for ”det populære” som også har påvirket forskningstradisjonene innenfor massekommunikasjon i samme retning (Allern 2001a:kap1, Dahlén og Helland 2002:7ff, Eide 2001:35f, Sparks 2000:3ff, Thompson 2000:6).

Journalistikk er et komplekst felt som kan være vanskelig å gripe, særlig på grunn av de komplekse representasjonene av makt innenfor feltet. Eide beskriver makt som ”mangfoldig og flytende”, og at den ” typisk kommer til uttrykk i diskurser og rådende logikker (Eide 2001:16)”. Journalistikken er videre i stadig endring (Carlsen 2000). Eide argumenterer i antologien *Til dagsorden!* (2001:13) for at skandaler kan si ”noe tidsriktig om journalistikkens og mediesamfunnets tilstand.” Skandalen kan anvendes som et maktanalytisk prisme, sier han. Ved å studere prismet, kan en få øye på hvordan journalistikken vever seg inn i maktspill, og får innflytelse på skandalens historiske forløp. Journalistikken griper fatt i skandaler og forløser deres dramaturgiske potensial i form av medietekster. Gjennom journalistiske grep, rammer mediene skandalene inn i narrative former. Skandalene formidles via nyhetsfortellinger, og gis struktur blant annet ved hjelp av arketypiske fortellinger. Fortellingene gies liv ved at mediene presenterer personkarakterer. Aktørene spiller og spilles ut mot hverandre. Dette handler om *medielogikk* (Eide 2001:21, Lull og Hinerman 1997:3-16).

Men hva kjennetegner så en skandale, og hvorfor dukker de opp? Hvilke betydninger har den, og hvordan kan medieskandaler forløpe? Hvordan kan den fortelle noe om medielogikk, og kan den virkelig si oss noe vesentlig i store spørsmål om mediesamfunnets

tilstand?

Denne hovedoppgaven er en sammenliknende analyse av to medierte skandaler, en fra sportens verden, og en fra politikens arena. Begge opptok store medieflater i norske nyhetsmedier våren 2002, og VG døpte dem dopingskandalen og fredsprisbråket. Med oppgavens komparative perspektiv møtes et tradisjonelt og et ”nytt” tema innen medieforskningen. For i likhet med skandaler og ”annen useriøs tabloidjournalistikk” har også sport med Dahléns og Hellands (2002:7) ord vært *neglisjert* innen massekommunikasjonsforskning. Med sportens lange historie, og den omfattende utbredelsen og populariteten, mener de det nå er på tide å ta sportsjournalistikken på alvor. Denne hovedoppgavens anliggende er å ta ”skandalejournalistikken”, med alle dens variasjoner og betydninger, på alvor. De neste avsnittene er korte presentasjoner av dopingskandalen og fredsprisbråket.

1.1 – Tidens verste dopingskandale

Det var noe som ikke stemte den nest siste dagen av de olympiske vinterleker i Salt Lake City 23. februar 2002.¹ Synet av Johann Mühlegg som beinfløy opp den siste motbakken på femmila, fikk det til å gå kaldt nedover ryggen til Mühleggs skismører Hallgeir Martin Lundemo.² Tvilen gnog ham. Tempoet var hinsides for hva som var menneskelig mulig. Lundemo, som hadde smurt Mühleggs ski, fryktet i dette øyeblikk at ryktene om at Mühlegg var dopet var sanne (”– Skjønste noe var galt” Dagbladet 27.02).³ Sekunder senere gikk Mühlegg i mål og vant sitt tredje OL-gull på langrennsarenaen i Soldier Hollow. Mange av de som så femmila den dagen kjente den samme tvilen som Lundemo: Mühlegg gikk faderlig fort og til tross for at kongen av Soldier Hollow tok sitt tredje strake gull, virket han merkelig lite glad til å være en gullvinner. I dag er Mühlegg ingen idrettsstjerne lenger. Han er bare en juksemer som har brakt skam over langrennsporten.

Dagen etter 50-kilometeren, søndag 24.02, smalt bomben mange hadde fryktet. Johann Mühlegg ble tatt i doping. Men han var ikke alene, for også langrennsstjernene Olga Danilova og Larissa Lazutina ble avslørt samme dag. Mühlegg og Lazutina ble fratatt gullene de hadde vunnet fra henholdsvis femmila og tremila, mens Danilova mistet åttendeplassen sin på tremila. Mange mente dette var vinteridrettens verste dopingskandale noensinne.

¹ OL i Salt Lake City 2002 ble avholdt f.o.m 08.02.2002 t.o.m. 24.02.2002.

² Sønn av avdøde Magnar Lundemo.

³ I denne oppgaven er alle avisartikler fra 2002, dersom ikke annet er oppgitt.

Figur 1.1 Faksimile, VG, mandag 25. februar 2002

VGs oppslag "Ta fra dem all ære" (25.02.) representerer den dominerende tonen i avisoppslagene denne dagen. Det var mye sterke følelser. På det store bildet på figur 1.1 ser vi en skamfull Larissa Lazutina som ikke vil ha noe med oss (fotografen) å gjøre. Hun nekter å svare på spørsmål og vil ikke la seg fotografere. Men fotografen tar bildet likevel. Det var nytteløst for Lazutina å skjule seg på dette tidspunkt. Skandalen var utenfor hennes kontroll. I dette oppslaget ser vi også to små bilder av henholdsvis Olga Danilova og Johann Muehlegg som er tatt i sammenheng med at de mottar gullmedaljer under medaljeseremoniene i Salt Lake City. VG lister her også opp alle medaljene de dopede utøverne har vunnet gjennom tidene. VG skriver det ikke, men leseren kan selv tenke seg hva dette betyr: De kan ha vært dopet lenge – ja, kanskje hele tiden? VGs kommentator Frode Nakkim kommenterer den nye skandalen slik (mine uthevinger):

Avsløringen av Johann Muehlegg, Larissa Lazutina og Olga Danilova er tidenes verste dopingskandale. Samtidig er det antidopingkampens største gjennombrudd. Jeg håper Muehlegg en dag bare vil føle selvforakt når han ser gullmedaljene sine. Jeg håper Lazutina en dag vil skamme seg av synet av dem. Jeg håper at alle som bryr seg om langrenn, forstår at idretten er i desperat behov for ny livskraft. [...] Langrenn er like dopingbelastet som sykling og bulgarsk bryting. Det blir meningsløst å spekulere på hvor lenge det har vært sånn.

Hvem flere som burde ha blitt tatt. Det eneste meningsfylte er å ta et oppgjør med den kulturen som har tillatt manipulering og tvilsomme metoder, **som har gjort Norges nasjonalidrett til de olympiske lekers narko-reir**. Jeg forutsetter at alle fra Jaques Rogge til Odd Martinsen og datteren Bente, til Bjørge Stensbøl og Kjell Kran forstår alvoret nå. **Tiden er ute** (Frode Nakkim, "Ta fra dem all ære", VG, mandag 25. februar 2002).

Dette sitatet sier blant annet noe om hvordan formidlingen av dopingskandalen foregikk. Journalisten har valgt en følelsesladd uttrykksform, og i det samme definerer han også hva dette handler om (se uthevinger). Det er tidenes verste dopingskandale. Det er desperat behov for livskraft. Det har aldri vært verre. Det var ut fra denne krisestemningen skiidretten nå måtte jobbe, og som mediens fremtidige omtale av dopingskandalen nå ville ta utgangspunkt i.

De uthevede deler av sitatet kan videre fortelle noe om hvor hardt dopingskandalen rammet langrennsporten, både dens utøvere, trenere, sponsorer, journalister, fans og tilskuere. Dopingskandalen satter ikke bare langrenn, men også hele idrettens verden, på prøve. Mens sportens troverdighet og moral blir svekket, styrkes mistanken og skepsisen.

Dopingmiddelet som Johann Mühlegg testet positivt på, var NESP (Novel Erythropoiesis Stimulating Protein). Dette stoffet fører til at benmargen øker produksjonen av røde blodlegemer (erythrocytter). Erythrocyttene inneholder rødfarget hemoglobin som har til oppgave å transportere oksygen fra lungene til vevet i kroppen. Lazutina og Danilova ble tatt for å ha brukt rhEPO (etterlikning av kroppens eget EPO (erythropoetin)), som virker på samme måte som NESP. Begge disse stoffene er legemidler beregnet på pasienter med anemi (mangel på erythrocytter).⁴ Etter avsløringen var flere leger, deriblant IOCs dopingekspert Arne Ljungqvist, ute i mediene og sa at stoffene var farlige å ta for friske mennesker. I verste fall kunne man få hjerteinfarkt og død (VG 25.02). For de dopede utøverne var idretten alt annet enn lek.

Det var åpenbart at alle tre løperne hadde vært dopet under hele OL. NESP og EPO er stoffer som må injiseres over en lengre periode på 4-6 uker for å gi noen effekt. Til tross for dette mente IOC at de ikke hadde juridisk hjemmel for å ta fra de dopingtatte medaljene de hadde vunnet i mesterskapet før det tidspunktet dopingprøvene var tatt. Blant annet vant Mühlegg gull foran Frode Estil og Thomas Alsgaard, som delte sølvet på jaktstarten. De norske deltakerne, idrettslederne, og det norske folk følte seg urettmessig forbigått. Som vi skal se senere i oppgaven, var det mange som reiste krav om at de dopingtatte også måtte fratras de andre medaljene de hadde vunnet i OL. Dette ble OLs store ironi: Jukse-makeren

⁴ Opplysningene om dopingmidlene er hentet fra nettsiden "Biologi i media" (<http://biologi.uio.no/plfys/haa/salat/ribose.htm>).

Johann Mühlegg ble bokført med to gull, noe som gjorde ham til den mestvinnende langrennsutøveren under vinterlekene i Salt Lake City.

Avsløringen av Mühlegg kan legges til i rekken av skandaler som har ridd idretten gjennom tidene. I de aller fleste tilfellene dreier skandalene seg om idrettsstjerner som utfører usømmelige handlinger. Vi husker for eksempel 100-meter-vinner Ben Johnson som ble tatt for doping i OL i Seoul i 1988, kunstløpskandalen mellom ”den elegante” Nancy Kerrigan og ”den slemme” Tonya Harding under OL på Lillehammer i 1994, og dopingavsløringene av hele det finske langrennslandslaget under VM på ski i Lahti i 2001.

1.2 Fredsprisbråket – et kinderegg fra helvete

Den andre skandalen som studeres i denne oppgaven er Juul-saken, eller ”fredsprisbråket” som VG etter hvert valgte å kalle den turbulente saken. Skandalen startet med at israelske medier den 23. april 2002 gjorde det kjent at ekteparet Terje Rød-Larsen og Mona Juul hadde mottatt en hemmelig utbetaling på 100 000 dollar. Pengene kom fra Peres’ fredssenter i Israel i forbindelse med en fredspristildeling til ekteparet i 1999. Fredsprisen skulle være en honnør for parets innsats i Oslo-prosessen. Problemet var bare at Juul og Rød-Larsen ikke rapporterte om pengene på rett måte til Utenriksdepartementet.

Terje Rød-Larsen var våren 2002 spesialutsending for FN i Midtøsten. Rød-Larsen har tidligere fungert som mekler under Oslo-prosessen på midten av 1990-tallet. Han ble så hovedperson i en skandale da han var planleggingsminister i Jagland-regjeringen i 1996. Etter få måneder ble han kastet ut av regjeringen på grunn av omstendighetene i den såkalte Rød-Larsen-saken. Rød-Larsen ble i tillegg forelagt 50 000 kroner i forelegg fra Økokrim for å ha overtrådt ligningsloven da han på sin selvangivelse i 1986 gav uriktige og ufullstendige opplysninger for kjøp og salg av aksjer i fiskeriselskapet Fideco. Dette gjorde til at han betalte 386 000 kroner for lite i skatt for likningsåret 1986 (”Sluttstrek”, Aftenposten 16.04.1997).

Mona Juul, som er gift med Rød-Larsen, ble utnevnt til Norges ambassadør i Israel av utenriksminister Thorbjørn Jagland like før Stoltenberg-regjeringen gikk av ved valget i 2001. Før dette var hun Jaglands statssekretær i samme regjering. Juuls diplomatiske karriere strekker seg tilbake til 1988, da hun ble ferdig med UDs aspirantkurs. Den gang ble hun sendt til Kairo. Hun var senere sterkt involvert i Oslo-prosessen på midten av 1990-tallet. Både Juul og Rød-Larsen er, og har vært, nært knyttet til Arbeiderpartiet (”Vår kvinne i Tel Aviv”, Dagbladet 14.09.).

Mandag 29. april kunngjorde UD at Mona Juul og Terje Rød-Larsen hadde ”overtrådt

Tjenestemannslovens paragraf 20 og ulovfestede prinsipper om lojalitetsplikt”.⁵ Dette fordi ekteparet unnlot å informere departementet om pengepriser fra Peres-senteret og Gleitsmanstiftelsen. Rød-Larsen var imidlertid ikke lenger ansatt i staten, og falt dermed utenfor UD's vurdering. Det var derfor bare Mona Juul UD kunne komme med reaksjoner mot. Juul's overtredelse av Tjenestemannsloven var tydelig en vanskelig sak å håndtere for UD, for det tok over fire uker før departementet bestemte seg for hva som skulle skje med ambassadør Juul. Først den 23. mai 2002 offentliggjorde utenriksdepartementet at ambassadøren ville motta en skriftlig irettesettelse i medhold av Tjenestemannslovens § 14. I perioden frem til denne dagen var det mange spekulasjoner og debatter om hva som skulle skje med Juul.

Skandalen ble rullet opp i israelske medier etter at Israel hadde gjennomført en storstilt offensiv mot palestinske byer på Vestbredden. Blant annet ble en flyktningleir i Jenin okkupert i et par uker. Noen dager etter Israels tilbaketrekking besøkte Rød-Larsen restene av Jenin. Til telegrambyrået AFP sa han følgende om forholdene i flyktningleiren: ”Den er fullstendig ødelagt. Det ser ut som det har vært jordskjelv her. Det er totalt uakseptabelt og ufattelig grusomt.” Rød-Larsen ble støttet av FNs generalsekretær Kofi Annan, og av den norske regjering. Uttalelsene falt imidlertid den israelske statsministeren Ariel Sharon tungt for brystet. Han ba alle sine ministre å bryte kontakten med Rød-Larsen og vurderte å kaste nordmannen ut av landet. En av Sharons rådgivere, Zalman Shoval, uttalte i et intervju med BBC at ”Folket som gav oss Quisling i annen verdenskrig, bør ikke fortelle oss hva som er rett og galt. Rød-Larsen har heller ikke noe med å fortelle oss hva som er rett og galt (Aftenposten 21.04.)”.

Saken om de hemmelige fredsprispengene kom på et beleilig tidspunkt for mange politiske krefter i Israel. En skitten skandalehistorie med vennskap og penger i tvilsom forening kunne fungere som et effektivt skademiddel i den tilspissede politiske situasjonen som var skapt mellom Israel og FN. Norske mediers interesse for saken vokste raskt og i ukene som fulgte etter avsløringen, var det daglige oppdateringer om saken i de fleste riksdekkende medier. Oppsummeringen i en kommentar av Dagbladets redaktør John Olav Egeland den 16. mai 2002 sier litt om hvorfor fredsprisbråket skapte overskrifter. Legg også merke til den kraftige metaforen:

KOMPLEKSET rundt Mona Juul og Terje Rød-Larsen består av tre elementer. Det første handler om Peres-prisen, tjenestemannsloven og finansieringen av Rød-Larsens FN-opdrag. Det andre elementet er knyttet til norsk innenrikspolitikk, hvor oppgjøret med Arbeiderpartistaten og dens nettverk står sentralt. Det tredje og viktigste elementet er Norges rolle som

⁵ Utenriksdepartementet, pressemelding nr. 93/02, 29.04.2002, (<http://odin.dep.no/ud/norsk/aktuelt/pressem/032171-070020/>). Pressemeldingen er vedlagt som vedlegg A.6.

fredsmekler i Midtøsten. Stort verre kan det nesten ikke bli. Jan Petersen har fått utlevert et Kinderegg fra helvete ("Det store spillet", Dagbladet, 16. mai 2002).

1.3 Rammeverk og problemstilling

Dopingskandalen og fredsprisbråket er i utgangspunktet helt forskjellige saker og har egentlig ingenting med hverandre å gjøre. Mona Juul er en diplomat mens Johann Mühlegg er en langrennsløper. Sakene har likevel en slags felles formel i og med at de begge er skandaler med alt det innebærer. Skandalene har det til felles at de sprang ut fra en virkelig konflikt med virkelige aktører. Skandalene ble begge redigert og formidlet av de samme nyhetsinstitusjonene. Skandalene deler den egenskap at de fremprovoserte offentlige reaksjoner, og at de satte hovedpersonenes tillit og omdømme på prøve. Skandalene har også det til felles at det virkelige saksforløpet ble drevet frem av mediens tilstedeværelse.

En typisk egenskap ved medieformidlede skandaler er at de er mangetydige (polysemic), skriver Lull og Hinerman (1997:17). De oppfattes aldri entydig blant publikum, mener de. En skandale handler ikke bare om de enkelte personene og de enkelte usømmelige handlingene, men ofte om en lang rekke andre forhold som har betydning langt utover skandalens kjerne. En skandale har altså ikke bare innflytelse på selve saken, og i det miljøet som skandalen har sin opprinnelse, men de gir også impulser til blant annet det offentlige klima, populærkultur, hverdagsliv og folks identitetsfølelse. Skandaler dreier seg moral som vi alle på en eller annen måte forholder oss til. En enkel men fundamental forutsetning for denne oppgaven er derfor at skandaler handler om mer enn det de handler om!

Oppgavens tilnærming til dopingskandalen og fredsprisbråket er sammen med "skandaleteori" inspirert av Eide og Hernes' tese om mediedramaturgi som blant annet er beskrevet i *Død og pine! Om massemedia og helsepolitikk* (1987) og i antologien *Til dagsorden!* (2001) der Eide gir tesen ny aktualitet.⁶ Tesen om mediedramaturgi er fruktbar med hensyn til å studere medielogikk i for eksempel skandaler. Det er særlig fordi tesen kombinerer fokus på journalistikkens formidlingsformer med den sosiale kontekst som journalistikken forholder seg til. Mediedramaturgi inkluderer tre sentrale forhold; føljetongen, gjentakende temaer og journalistens sosiale kontekst.

Føljetongen, eller *mediedramaet* som Eide og Hernes (1987) sier det, tar form ved at nyhetsformidlingen gjerne inntar en dramaturgisk spenningslogikk som vi for eksempel kan finne i fiksjon som teater, spillefilmer og såpeserier på fjernsyn. Mediene spiller opp til et eller flere prosjekter (plot) der en kan forvente utvikling. Hver enkelt nyhet blir en slags

⁶ Se også Stig Hjarvard (1999).

episode (ofte med egen dramaturgisk struktur) som blir en del av den store helheten, det overordnede mediedramaet. Mediedramaet utspiller seg i et spenningsfelt mellom skandalens strukturelle forutsigbarhet og uforutsigbarheten som ligger i virkelighetens natur (Eide 2001:42f). Blant de mange stoffkategoriene som medieføljetonger kan omhandle, er det spesielt skandalens dramaturgiske potensial som utnyttes. Skandaler kan utvikle seg med anslag, konfliktopptrapping, og klimaks. I en del tilfeller blir skandalen en mediehendelse (Media Event) slik Dayan og Katz (1996) definerer det. Da vises høringene, pressekonferansen, rettsaken, avgjørelsen direkte på fjernsyn, der millioner av mediepublikummere kan følge dramaet. Dette var for eksempel tilfelle under Clinton-Lewinsky-skandalen i 1998 (Eide og Hernes 1987, Eide 2001, Voll 2001).⁷

Det andre forholdet er at seriene ofte har sentrale motiver og tema. Eide og Hernes viser (1987) hvordan mediene i forbindelse med en rekke helsepolitiske saker på 1980-tallet, anvendte arketyriske strukturer. Mediene brukte visse typer fortellinger og rolleinnhavere for å fange og holde oppmerksomheten. Hernes (1984:48) skriver følgende: ”Derfor er det også at mediaforskningen bør søke å identifisere hvilke hovedtyper det er som går igjen, hvilke variasjoner over grunntemaene som hyppigst vinner innpass.” I analysen tilknyttet denne oppgaven, letes det nettopp etter slike hovedtyper.

Det tredje forholdet er at journalisten og mediene befinner seg i en sosial kontekst. Dette medfører, ifølge Hernes (1984), at det ikke er tilstrekkelig å bare se på medieinnholdet som sådan for å forstå medielogikken, men en må også være klar over at dramaturgien, og valg av tema og innhold (arketyper) ”kan brukes, og brukes strategisk for å forme de virkelighetsbilder som media tegner og som vi lett overtar (Hernes 1984:48)”. I den klassiske offentlighetsteori har journalisten vært sett på som en portvakt som velger ut hva som skal bli nyheter ut fra en strøm av begivenheter, tips og nyhetsmeldinger. I de senere år har man imidlertid gått over til å betrakte journalisten som en del av et sosialt univers bestående av andre medier, interesser, kilder og publikum. Det er gjennom samhandling med de forskjellige aktørene journalisten kommer frem til hva som skal bli, og hva som ikke skal bli nyheter. Journalisten har imidlertid en rekke maktprivilegier da det til syvende og sist er journalistene som redigerer nyhetene og bestemmer om noe skal publiseres eller ikke. Avhengighetsforholdet mellom journalister og kilder er dynamisk, det endres etter hvert som aktørene handler. Dette gjør at medieføljetonger generelt og skandaler spesielt, kan ta

⁷ Her hjemme har det i de senere år blitt mer vanlig å sende domsavsigelser i alvorlige kriminalsaker direkte på radio og fjernsyn. Dette skjedde blant annet i Orderud-saken og i Baneheia-saken.

uforutsigbare vendinger (Eide 2001:21).

Tesen om mediedramaturgi er givende i sammenheng med skandaler fordi den viser til egenskaper ved mediene som er særskilt relevante for skandalen. På mange vis illustrerer medieskandalen medielogikken i ”ekstra ren form”, skriver Eide (2001:21). Tesen er utviklet i forbindelse med forholdet mellom journalistikk og politikk, men den forventes også å være anvendbar på sportsjournalistikk blant annet på grunn av sportsjournalistikkens sterke mytiske funksjoner, og dens generelle popularitet.

Ved å gjøre komparativ analyse av dopingskandalen og fredsprisbråket, håper jeg å skape en rikere beskrivelse av fenomenet medieskandaler enn det som ville være mulig med bare en case-studie. Samtidig er min ambisjon å kunne belyse de to saksfeltene sport og politikk, og se om det var ulikheter og likheter i medieringen av dem, og om dette kan si noe om medielogikken innenfor henholdsvis politisk journalistikk og sportsjournalistikk.

Analysene i denne oppgaven vil basere seg på de utgavene av Verdens Gang som skrev om dopingskandalen og fredsprisbråket de fire første ukene etter at hver av skandalene ”brøt ut”. Dette utgjør henholdsvis 53 og 31 artikler.⁸ Datagrunnlaget som tekstanalysen er utarbeidet fra, gjør det mulig å studere hvordan avisen gjorde journalistiske grep med hensyn til struktur, dramaturgi og arketyperiske fortellinger. Samtidig som dette beskrives, vil det på et annet plan handle om journalistikk og makt. Stikkord her er her er dagsordenfunksjon, journalistens dramaturgiske privilegium, dramaturgisk makt, fortellende makt, strukturerende makt og symbolmakt. Oppgavens problemstilling er følgende:

Hvordan ble dopingskandalen og fredsprisbråket mediert i Verdens Gang?

Oppgavens problemstilling vil ført og fremst bli belyst med utgangspunkt i ”skandaleteori” og tesen om mediedramaturgi. Et sentralt underspørsmål vil derfor være:

- 1. I hvilken grad ble skandalepotensialet forløst i journalistiske grep, og hvordan var forskjellen mellom de to skandalene?*

Oppgaven har videre et komparativt perspektiv. Hensikten med å trekke inn skandaler fra to samfunnsfelt er å kunne skape en rikere og mer nyansert beskrivelse av skandalefenomenet. Det andre underspørsmålet er derfor:

⁸ Se vedlegg A.2 og A.3 for uttømmende artikkelliste.

- 2. I hvilken grad var det forskjell og likheter i VGs dekning av dopingskandalen og fredsprisbråket?*

I oppgaven vil et tredje viktig spørsmål dreie seg om skandalenes betydninger, særlig med hensyn til maktperspektiver. Det tredje underspørsmålet, som er inspirert av antologien *Til Dagsorden!* (Eide 2001), er følgende:

- 3. Hvilke samfunnsmessige betydninger hadde skandalene, og kan de si noe om mediesamfunnets og journalistikkens tilstand?*

1.4 Plan for oppgaven

I kapittel 2 redegjøres det for teoretiske perspektiver som vil bli brukt som utgangspunkt for oppgaven. Dette kapitlet vil videre sette skandalene inn i mediesamfunnets kontekst. Kapittel 3 er en refleksjon over oppgavens metode og forskningsdesign. Så følger fire analysekapitler som tar for seg oppgavens empiriske materiale. Kapittel 4 tegner et første riss over dopingskandalens og fredsprisbråkets omfang ved hjelp av tallmateriale fra fire avisers tekstarkiver. Kapittel 5 er en analyse av VGs mediering av dopingskandalen, mens kapittel 6 er en tilsvarende analyse av VGs presentasjon av fredsprisbråket. I kapittel 7 sammenfattes og drøftes hovedfunnene i denne hovedoppgaven.

2 SKANDALER I MEDIESAMFUNNET

Dette kapitlet redegjør og drøfter teoretiske perspektiver som vil bli brukt som utgangspunkt for den empiriske delen av hovedoppgaven. Det første avsnittet (2.1) gir en definisjon av skandaler, og redegjør og drøfter sentrale skandalekriterier i dopingskandalen og fredsprisbråket. Avsnitt 2.2 tar utgangspunkt i grunnleggende medieteori, og redegjør for skillet mellom medierte og lokale skandaler. Videre vil det i dette avsnittet forklares hvordan dopingskandalen og fredsprisbråket representerer forskjellige typer medierte skandaler. I avsnitt 2.3 redegjøres det for noen typiske trekk for henholdsvis sport og medier, og politikk og medier. Punkt 2.4 greier ut noen sentrale forhold ved VG som nyhetsinstitusjon. Avsnitt 2.5 tar for seg ytterligere distinksjoner om skandaler og mediedramaturgi, mens del 2.6 avrunder kapitlet ved å redegjøre for noen tanker om skandalenes konsekvenser.

2.1 Hva er en skandale?

Skandaler er ikke noe nytt fenomen. I europeiske språk ble ordet ”skandale” vanlige fra det sekstende århundret, men ordets historie går tilbake til tidlig gresk, latinsk og jødisk-kristen tenkning. ”Skandale” er en avledning av den indo-germanske roten ”skand-”, som betyr å hoppe eller springe. I det gamle Hellas fantes ordet ”skandalon” som ble brukt i billedlig betydning for ”årsak til moralske feiltrinn”. Det første nedskrevne ordet finnes i en gresk versjon av Det Gamle Testamentet i Bibelen (Thompson 2000:13).

I boken *Political Scandal – Power and Visibility in the Media Age* (2000) ser Thompson på skandaler som et sosiologisk fenomen og drøfter dette opp mot temaer i hans tidligere arbeider.⁹ Arbeidene dreier seg spesielt om mediekommunikasjonens utvikling og betydning fra det før-moderne samfunn til dagens (sen)moderne tid. Medienes stadig større tilstedeværelse i offentligheten har bidratt til en kraftig økning av offentlige personers synlighet (visibility) og ansvarsrolle (accountability). Skandalens rolle i dette er for Thompson meget interessant.

Thompson definerer sin moderne forståelse av ordet ”skandale” slik: *”En skandale refererer til handlinger eller hendelser som involverer ulike typer overtramp som blir kjent for andre, og som er alvorlig nok til å provosere frem offentlig respons (Thompson*

⁹ Se blant annet Thompson [1995] 1999: *The Media and Modernity – A social theory of the media.*

2001:13).”¹⁰

Thompson mener at hendelsene eller handlingene som er opphavet til skandalen, har følgende fem karakteristikk: (1) For det første innebærer handlingene eller hendelsene brudd med bestemte verdier, normer og moralske koder. (2) For det andre involverer hendelsene og/eller handlingene alltid et element av hemmeligheter eller hemmelighold. For at det skal være en potensiell skandale, må imidlertid andre personer enn de som er ansvarlige for handlingen, ha en sterk mistanke om, eller vite at hendelsene eller handlingene har funnet sted. (3) For det tredje må det finnes ”ikke-deltakende” personer (non-participants) som oppdager handlingene/ hendelsene, og som selv kanskje blir krenket eller fornærmet av dem. (4) For det fjerde må noen av de ikke-deltakende personene videreformidle deres avsløringer til offentligheten og fordømme (denouncing) hendelsene eller handlingene. (5) Det femte og siste karaktertrekket er at avsløringen og fordømmelsen av handlingene kan skade omdømmet til de som er ansvarlige for hendelsene og overtrampet (Lull 1997:38-48, Thompson 2000:13-30).¹¹

a) Dopingskandalen

1. Overtredelse. Det mest innlysende elementet av en skandale er bruddet med gjeldende normer, verdier og moral. En overtredelse må til for at det skal være en skandale i det hele tatt. I mange tilfeller innebærer slike brudd korrupsjon, seksuelle affærer eller vold. Thompson understreker imidlertid at også overtrampets natur avgjør om det blir en skandale eller ikke. Dersom overtredelsen er for mild, for eksempel en parkeringsbot, blir det i de fleste tilfeller ingen skandale. Dersom den uakseptable handlingen er for forferdelig, som for eksempel en massakre, blir ordet ”skandale” for svakt. Thompson mener overtredelsene i all hovedsak befinner seg i et mellomstilt av usømmeligheter (Thompson 2000:13). Det er imidlertid grunn til å stille spørsmål om ikke Thompson undervurderer alvorlighetsgraden i mange skandaler. I tillegg til voldskriminalitet, involverer mange skandaler omfattende økonomisk kriminalitet, som for eksempel i korrupsjonsskandaler.

Overtrampet Johann Mühlegg begikk var at han jukset under de olympiske lekene. Doping var trolig avgjørende for at han vant OL-gullene. OL er en høyst moralsk arena, der sterke normer og verdier dreier seg om å konkurrere på like vilkår og å vise ”fair play”. Grunnen til det er at man i OL, og i sporten generelt, objektivt ønsker å måle hvem som er

¹⁰ Definisjonen er skrevet i kursiv i originalteksten. Definisjonen er oversatt fra engelsk.

¹¹ Thompson skiller mellom ferdighetsomdømme og karakteromdømmet. Ferdighetsomdømmet dreier seg om ferdigheter som for eksempel pianospilling, mens karakteromdømmet betegner den personen man fremstår som.

best. Det anvendes klokker, lengdemål, vekter og – ikke minst – dommere som skal avgjøre hvem som vant og hvem som tapte. Den sentrale delen av spenningen i de olympiske øvelsene dreier seg om hvem som kommer til å vinne og hvem som taper. Konkurransen foregår ikke bare mellom de enkelte utøverne, men også mellom de nasjonene som de representerer. Å vinne OL-gull innebærer det ”alle” mennesker drømmer om; nemlig heder, ære, berømmelse, penger og lykke (Dayan og Katz 1996:25ff). Mühlegg fikk imidlertid OL-gull og stjernestatus som ikke var fortjent. Han førte konkurrentene og publikum bak lyset. Hadde Mühlegg imidlertid blitt tatt for doping på et annet tidspunkt, for eksempel før han vant gullene i OL, er det grunn til å tro at skandalen ikke ville blitt fått så stort omfang.

Handlingene og hendelsene i en skandale er i de fleste tilfeller gjort som følge av personlig vinning og/eller personlig interesse. Overtrampene skjer som følge av at gjerningspersonene har handlet med overlegg, eller uten å ha tatt hensyn til andre (Lull og Hinerman 1997:11). Det var aldri noen tvil om at Mühlegg hadde tatt NESP med overlegg fordi stoffet må injiseres i blodet flere ganger om dagen i 4-6 uker for å gi effekt. Mühlegg ønsket å bli stjerne ved å gå fort på ski.

2. *Hemmeligholdelse.* Mühlegg holdt selvfølgelig alt om dopingbruken hemmelig. Men en del folk i miljøet, deriblant dopingjegerne, hadde sterk mistanke til Mühlegg. Dette på grunn av hans overlegne og overraskende prestasjoner i skiløypene, og på grunn av de høye blodverdiene.

3. *Krenkede non-participants.* Det var det institusjonaliserte og rasjonaliserte systemet for dopingtesting under OL 2002 som felte Mühlegg. Måleinstrumentenes resultater indikerte at det ikke var noen tvil om at det var ulovlig NESP i tyskspanjolens blod. De uavhengige dopingjegerne avslørte Mühlegg.

4. *Offentlig avsløring.* Offentliggjøring av positive dopingprøver er en del av antidopinginstitusjonens arbeid. Hensikten med dette arbeidet er nettopp å kjempe mot doping innen idretten. Det gikk derfor bare få timer fra testen var klar til dopingbyrået WADA gav informasjonen videre til den internasjonale olympiske komité som igjen offentliggjorde dopingavsløringen.

5. *Skadet omdømme.* Skandaler skader i de aller fleste tilfeller omdømmet til de ansvarlige for hendelsene eller handlingene. Overtrampenes alvorlighet avgjør hvor stor og langvarig skaden vil bli. Det er mulig for personene å komme tilbake igjen i den posisjon de hadde dersom overtrampet er tilgivelig, samt at den ansvarlige for skandalen innrømmer og beklager det skandaløse forholdet. I Mühleggs tilfelle er det grunn til å anta at han er ute av langrennssporten for alltid. Hans handlinger skadet ikke bare ham selv, men også

troverdigheten til langrenssporten. I skrivende stund, halvannet år etter dopingavsløringen, har Mühlegg har verken innrømmet eller beklaget dopingbruken offentlig. I stedet hyller Mühlegg fremdeles seg selv som vinner av to OL-gull på sin Internettside.¹² Det legger i alle fall ingen demper på skandalen.

b) Fredsprisbråket

1. Overtredelse. Det var i utgangspunktet Terje Rød-Larsen som ble utpekt som skandalens hovedperson, da saken om de hemmelige prispengene dukket opp i israelske medier i midten av april 2002. Det kritikkverdige her ble fremstilt som en grumsete sammenblanding av vennskap og penger ved Peres-senteret i Israel. Blant annet hevdet den israelske fjernsynskanalen TV-1 i et nyhetsinnslag sendt tirsdag 23. april at ekteparet Juul/Rød-Larsen i 1999 ble tildelt Peres-senterets fredspris, som inkluderte en hemmelig sum på 100 000 dollar, som takk for at Shimon Peres fikk være med og dele Nobels Fredspris i 1994. Det skulle angivelig ha vært Rød-Larsen som presset på for at også Peres skulle få prisen, hevdet TV-1. De opprinnelige kandidatene skulle kun ha vært Yasir Arafat og Yitzhak Rabin. I Israel var det nyheter og fortellinger om slike moralske overtredelser som vakte oppsikt og furore i den israelske offentligheten ("Hevder pengegave var takk for fredsprisen", VG 24.04.).¹³

Her i Norge var mediedekningen i begynnelsen mer avventende og behersket fordi man ikke var sikre på om ekteparet Juul/Rød-Larsen hadde gjort noe kritikkverdig. Skandalens utvikling i Israel gjorde at utenriksdepartementet satte i gang arbeid med å finne ut hva som hadde skjedd. Den 29. april 2002 sendte UD ut en pressemelding om at Mona Juul og Terje Rød-Larsen hadde brutt Tjenestemannslovens paragraf 20, da de hadde unnlatt å rapportere om de mottatte fredsprispengene til UD. UD hadde på dette tidspunkt ikke bestemt seg for hvilke reaksjoner Juul skulle få. Temperaturen og intensiteten i mediedekningen steg derfor kraftig, og kravet om at Juul burde sendes hjem ble reist av politiske motstandere. Dette ble en vanskelig sak for utenriksminister Jan Petersen som til VG 30.04. sa at verken han eller UD "hadde all verdens praksis for slike saker", noe som ble en begrunnelse for at saksbehandlingen ville ta noe tid ("Kan få sparken", VG 30.04.).

Politikk involverer en stor grad av moral. Liksom idrettsutøveren, er det også for politikeren viktig at det er et samsvar mellom ens offentlige og private fremtreden, og mellom liv og lære. Innen det diplomatiske miljøet, der Juul og Rød-Larsen lenge har vært engasjert, er kravet til redelighet sannsynligvis enda sterkere enn til vanlige politikere. Dette fordi

¹² www.johann-muehlegg.com (Nettstedet sjekket 05.09.2003)

¹³ I denne hovedoppgaven er alle avisartikler fra 2002 dersom ikke annet er oppgitt

diplomater skal representere landet sitt på en god måte. Når det gjelder moralske prinsipper, er det i dette tilfellet innlysende at diplomater ikke uten videre kan motta gaver fra andre internasjonale aktører da det kan svekke ens uavhengighet og nødvendige tillit. VGs politiske kommentator skrev følgende om UD i en kommentarartikkel: ”UD har alltid vært kjent for en nesten nidkjær puritanisme i kravene til sine embets- og tjenestemenns tjenstlige integritet” (”Riper i lakken”, VG 04.05.). Det eksisterer en klar norm innenfor politikk at en ikke skal drive politikk ut fra hva som er bekvemt for en selv, men ut fra hva en mener er bra for fellesskapet og de menneskene en representerer. Det var verdier av denne typen Juul og Rød-Larsen kom på kant med.

2. *Hemmeligholdelse.* I Israel var skandalen basert på det som skjedde bak lukkede dører i Peres-senteret og i diplomatnettverket. I Norge ble det først skandale da det viste seg at hemmeligholdelsen av prispengene var ulovlig. Riktignok hadde ikke ekteparet Juul/Rød-Larsen bedt om å få pengene; prisen var noe de ble tildelt og påført. Men mange kritikere mente de burde ha kjent til UDs regelverk om at alle gaver over 500 kroner skal rapporteres.

3. *Krenkede non-participants.* Det var trolig en del personer i det diplomatiske miljøet mellom Norge og Israel som visste at ekteparet hadde fått pengene, men som ikke sa noe før saken kom opp. Nå var tiden inne for å sverte ham med det man visste. I Norge var det UD som tok initiativet for å bringe saken til torgs. Utenom lovbruddet, var det trolig mange i UD som var irriterte og følte seg forbigått av Mona Juul og Terje Rød-Larsen. Irritasjon fordi ekteparet brøt elementære prinsipper om redelighet, som alle i UD må forholde seg til, og forbigåelse særlig fordi Mona Juul av tidligere utenriksminister Thorbjørn Jagland ble tildelt ambassadørposten i Israel ”utenom tur”. Hun hadde ikke gått de nødvendige gradene, var en kritikk som kom frem senere i saken (”Slakter Ap-nettverk” VG 05.05., ”Valset over utenriksråden” VG 16.05.).

4. *Offentlig avsløring.* I Israel var deler av motivet for å lekke opplysninger om saken, som vi har vært inne på, å sverte og svekke Terje Rød-Larsen. Reaksjonen lot ikke vente på seg. Her ble saken gjort kjent gjennom norske medier som igjen refererte israelske medier. Selve offentliggjøringen av ekteparets overtredelse av Tjenestemannsloven ble gjort av det rasjonaliserte UD-systemet, som følger bestemte regelverk og prosedyrer.

5. *Skadet omdømme.* Det var ingen tvil om at fredsprisbråket kunne få konsekvenser for ekteparet, og særlig da for Mona Juul. Rød-Larsens fra før svekkede omdømme fra 1996, var trolig med på å forsterke skandalen i fredsprisbråket. Juuls offentlige omdømme var i fare, og innenfor UD ble hennes omdømme trolig skadet. Hun mottok i slutten av mai en skriftlig irrettesettelse fra UD, og hennes overtredelse kunne svekke Juuls muligheter for ansettelse UD

i fremtiden, sa flere anonyme kilder til VG.

2.2 Skillet mellom medierte og lokale skandaler

Karakteristikkene nevnt ovenfor er de samme både i den medierte og lokale skandale. Thompson (2000) skiller imidlertid begrepet ”medierte skandaler” fra ”lokale skandaler”. Skillet er basert på at kommunikasjonsformene i skandalene er ulike. Den lokale skandalen er basert på den ”gammeldagse” formen for kommunikasjon; det vil si muntlig overlevering i den daglige mellommenneskelige ansikt-til-ansikt-interaksjonen, mens den medierte skandalen er basert på det Thompson kaller ”mediert kvasi-interaksjon”. I den moderne offentligheten må lokal kommunikasjon vike for mediert kommunikasjon. Mediene gjennomsyrrer vårt informasjonssamfunn, og har følgelig konsekvenser, sier Thompson (2000:61ff).

Lokale skandaler eksisterer uavhengig av mediene, og omslutter seg til et begrenset lokale og en bestemt kontekst. Her materialiserer skandalen seg først og fremst som rykter, sladder og folkesnakk. Også innenfor medierte skandaler foregår det selvsagt personlig ansikt-til-ansikt kommunikasjon, men medierte skandaler skiller seg fra den lokale ved at deres eksistens er betinget av formidling via medier, og av medierte former for respons og interaksjon. Thompson har satt opp en skjematisk oversikt over karaktertrekk som skiller medierte skandaler fra lokale skandaler. De følgende avsnittene drøfter punktene i tabellen.

Karaktertrekk	Lokale skandaler	Medierte skandaler
Type overtramp	For det meste primære overtramp	Førstegrads og sekundære overtramp
Type offentlighet	Tradisjonell offentlighet der man må være fysisk til stede.	Mediert offentlighet
Måte å uttrykke avsløringen	Dialogisk ansikt-til-ansikt-kommunikasjon ¹⁴	Monologisk mediert kommunikasjon
Måte å uttrykke negative reaksjoner	Dialogisk ansikt-til-ansikt-kommunikasjon	Monologisk mediert kommunikasjon
Bevisgrunnlag	Relativt kortvarig	Relativt varig
Rammeverk i tid og rom	Lokalisert	Delokalisert

Tabell 2.1 Karaktertrekk ved lokale og medierte skandaler (Thompson 2000:61)

Begge skandaletypene baserer seg i utgangspunktet på det Thompson kaller *primære*

¹⁴ ”Dialogisk” og ”monologisk” er tilføyd fra min side.

overtramp (first-order transgressions). Med dette menes brudd med normer og verdier som det eksisterer relativt høye barrierer for å bryte. Terskelen for å begå en førstegrads overtredelse er høyere enn for en *sekundær overtredelse* (second-order transgression). Innenfor lokale skandaler er det i de fleste tilfeller kun en stor overtredelse som får fokus. Men i samband med medierte skandaler, er det vanlig at mediene vil starte opp en jakt etter sekundære overtredelser som skandalens hovedpersoner har begått. Så lenge mediene merker et ”sug” i markedet etter flere fortellinger om skandalen, fortsetter de å lete etter nyheter. Opplysningene de finner er i mange tilfeller såpass trivielle at de alene ikke ville føre til medieoppslag, om det ikke hadde vært for at det var en skandale på gang. Slike saker bidrar til opprettholdelse av skandalens dramaturgiske utvikling, samtidig som den legger stein til byrden for de som omtales. Det er forventet å finne eksempler på dette i analysen (Thompson 2000:61).

Thompson fremholder at alle skandaler inkluderer en viss grad av kunnskap hos personer som står på sidelinjen av skandalen (non-participant knowledge). Alle skandaler har en viss grad av offentlighet, men formen for offentlighet skiller de medierte skandalene fra de lokale. Mennesker som ved hverdagslig ansikt-til-ansikt-interaksjon blir kjent med en lokal skandale, har langt bedre forutsetninger for å kjenne til skandalens kontekst og personer, enn det mediemottakerne har i medierte skandaler.¹⁵ Medierte skandaler preges av mediekommunikasjonens ”lov” om at offentligheten er uavhengig av fysiske lokaler, sted og tid. Informasjonen som sendes ut fra medieinstitusjonene, er rettet til mottakere som ikke har kjennskap til konteksten. Mediemottakeren er prisgitt det virkelighetsbildet mediene velger å fokusere på. Det er derfor ikke likegyldig hvilke grep journalistene tar i bruk.

Bevisgrunnlaget i skandalene er bestemt til henholdsvis kortvarig og varig. Dette henger sammen med at lokale skandaler, i følge Thompson, er mer flyktige fordi de er muntlige og basert på rykter og sladder (ibid:61). Innenfor en mediert skandale ligger det som oftest sikrere prov til grunn som for eksempel en videotape, et lydbåndopptak eller et dokument. Håndfaste beviser er varige, og kan letes frem i lang tid etter at handlinger og hendelser har funnet sted. Dopingskandalen ble basert på et klart bevis: en positiv dopingprøve. Det ble også i fredsprisbråket tydelig dokumentert at ekteparet Juul/Rød-Larsen brøt loven.

En kan si at terskelen for at det skal bli en lokal skandale er lavere enn for en mediert skandale på grunn av kravet om fakta. I dagene før Mühlegg ble tatt, svirret det rykter i OL-

¹⁵ Se for eksempel Hernes 1978: ”Det mediavridde samfunn” om mediepublikummets erfaringsgrunnlag.

byen om at flere utøvere var dopet. Dagbladets journalist Morten Pedersen bemerket i artikkelen ”– Verkebyll for skisporten” noe av pressens problem ved ryktemakeri: ”De eneste gangene du virkelig får høre et påstått faktum er under de såkalte off-record-samtalene mellom trenere, ledere og journalister. Som ikke kan refereres. Selvfølgelig kan de ikke det (Dagbladet 15.02).” Det kan selvsagt diskuteres om det var riktig av Dagbladet å dekke dopingryktene. Det styrket sannsynligvis ikke langrennsportens troverdighet at avisene skrev om sladder. Men det var kanskje ikke medienes oppgave heller.

a) Sosiale sceneskift

Thompson (2000:63f) anvender Goffmanns distinksjoner om ”bak-scenen” (back region) og ”på scenen” (front region) som er videreutviklet i Meyrowitz’ bok *No sense of place* (1986). Distinksjonen baseres på at mennesker søker å skape et best mulig inntrykk av seg selv når de kommuniserer med andre. Individet overkommuniserer det de vil vise, og underkommuniserer det de vil skjule. Thompson mener det er lettere for individet å hindre lekkasjer fra sin backstage oppførsel i vanlig ansikt-til-ansikt-kommunikasjon enn det er innenfor mediert kommunikasjon. Mediert kommunikasjon, og særlig fjernsyn, har i følge Meyrowitz skapt en slags ”midtszene”, der risikoen for at bak-scenen-oppførsel kommer frem i medienes søkelys er høy. Fjernsynet har blant annet som egenskap at det forsterker følelser som folk i produksjonskonteksten uttrykker. Avvikende oppførsel på TV-skjermen kan ha store konsekvenser da flausen blir synlig for kanskje millioner av seere i samme øyeblikk, skriver Thompson (2000:66).

b) Betingelser for at skandaler kan bli medierte

Lull og Hinerman (1997) supplerer Thompsons allmenngyldige skandalekriterier. De peker på tre forhold som bør knyttes spesielt til medierte skandaler. De skriver følgende: “Three additional criteria must be met before news events can become scandals. The revelations must be [1] *widely circulated via communications media* where they are [2] *effectively narrativized into a story* wich [3] *inspires widespread interest and discussion.*”¹⁶

1. *Omfattende sirkulasjon.* Både dopingskandalen og fredsprisbråket oppnådde en omfangsrik sirkulasjon. Sakene utgjorde henholdsvis 202 og 130 artikler i avisene VG, Dagbladet, Aftenposten (morgen) og Bergens Tidende de fire første ukene etter sakenes

¹⁶ Sitatet er skrevet i kursiv i originalteksten,.

”skandaleutbrudd” (se kapittel 4).¹⁷ Den omfattende distribusjonen kan knyttes til den selvforsterkende effekten bred mediedekning ofte fører til. Journalistisk og økonomisk motivert konkurranse mediene i mellom i et begrenset nyhetsmarked er vesentlige årsaker til at skandaler kan nå store dimensjoner.

2. *Narrativisering.* Lull og Hinerman kan nesten ikke få gjentatt viktigheten av begrepet *fortelling* (story) nok når det kommer til analyser av skandaler. Det er først når historiske hendelser har potensial til å bli skapt og redigert til en narrativ form, som for eksempel en fortelling, at de kan bli nyheter. Lull og Hinerman mener at fortellingen i skandaler ofte triumferer over skandalens fakta. Fortellinger er, og alltid har vært, grunnleggende for alle samfunn (ibid:13).¹⁸ De narrative formene kan til eksempel komme til uttrykk i form av metaforer, personkarakterer, arketyperiske historier, og myter.

3. *Interesse og debatt.* Dopingskandalen og fredsprisbråket vakte naturligvis interesse, ikke bare i offentlige debatter, men også i folks hverdagsliv. Det er imidlertid grunn til å tro at dopingskandalen vakte enda større interesse blant ”folk flest” enn fredsprisbråket.¹⁹ ”Alle” har et forhold til profesjonell vinteridrett og langrennsløpere, men færre har forbindelse til, kjennskap om, og interesse for hva som foregår i utenriksdepartementet, og hva diplomati egentlig går ut på. Sannsynligheten er i alle fall høy for at dopingskandalen favnet flere målgrupper enn fredsprisbråket.²⁰

c) Kategorisering av dopingskandalen og fredsprisbråket

De ovenstående avsnittene har pekt på en rekke fellestrekk ved skandalenes anatomi. Men skandaler er også forskjellige; de kommer fra to samfunnsfelter; sport og politikk. De behandles i forskjellige inndelinger i avisene, og de fanger ulik grad av interesse. Hva kan ulikhetene bestå i, og hva særpreger henholdsvis dopingskandalen og fredsprisbråket? Lull og Hinerman velger å dele medierte skandaler inn i tre typer: (1) den institusjonelle skandalen, (2) stjernesandalen og til sist (3) ”psykodramaet” (Lull og Hinerman 1997:20).

(1) Den institusjonelle skandalen omhandler ofte komplekse byråkratiske forhold, som for eksempel store finansskandaler. Begrepene er fremmede, og overtredelsene kan være vanskelig for den jevne mediemottaker å forstå. Institusjonen innehar ofte en lang historie og

¹⁷ Et vanlig ord for nyhetsutbrudd på engelsk: ”When the news *brakes*,” eller ”*breaking news*”.

¹⁸ Se for øvrig Jack Lule (2001): *Daily News Eternal Stories*.

¹⁹ VG nett dro den 27.02.2002 i gang kampanjen ”Send din hilsen til Mühlegg”, der folk kunne sende sin ”hilsen” til jukseakeren. Det kom inn i overkant 17 000 innlegg på noen få timer. Hilsningskampanjen er fremdeles tilgjengelig på www.vg.no/pub/vgart.hbs?artid=2114289 (sjekket 01.08.2003).

²⁰ Fredsprisbråket var neppe et stort diskusjonstema blant for eksempel barn og ungdom, i motsetning til dopingskandalen.

et omdømme som må forsvares. Den institusjonelle skandalen bearbejdes i mediene ved personifisering, men ofte blir institusjonen holdt ansvarlig for overtredelsene (ibid:20). Vi kan for eksempel plassere skandalene om Enron, Elf, Finance Credit-saken og fra nå nylig Seim-saken inn i denne skandalekategorien. Fredsprisbråket kan delvis karakteriseres som en institusjonell skandale, fordi den nettopp omhandlet institusjoner som for eksempel diplomatiske miljøer, regjeringen, Stortinget, UD, politiske partier og lovverket. Saksforholdene var komplekse.

Også deler av dopingskandalen omhandlet byråkratiske utfordringer. Den norske idrettsledelsen krevde de tapte medaljene tilbake. Men grunnet IOCs juridiske regelverk, og deres manglende vilje til å støtte Norges sak, ble dette etter hvert umulig. Også det internasjonale skiforbundet (FIS) ble karakterisert som tafatt og byråkratisk. Dermed fikk dopingskandalen inn et element av den institusjonelle skandalen ("Slik skal Norge tvinge gullene tilbake", VG 27.02.).

(2) Stjernesandalen utvikler seg når mediene avslører eller andre institusjoner viser hvordan berømte mennesker bryter med sosiale forventninger, normer og praksiser. Stjernesandalen stiller, i følge Lull og Hinerman, ikke bare krav til celebritetens integritet, men den understreker ideen om at også berømte mennesker må følge – og ta ansvar for – samfunnets normer, regler og verdier. En stjernes moralske overtramp vil alltid bli sammenliknet med premissene i hans eller hennes "image-system". Med image-systemet menes den biografien som over tid dannes i populærkulturen. Denne biografien er flettet sammen av inntrykk som gjør at skillet mellom fakta og fiksjon blir uklart. Sandalen kan også få et slikt preg når for eksempel en hovedperson i en såpeopera blir hovedperson i en virkelig rettssak (ibid:20ff).

I tilfellet med dopingsandalen og fredsprisbråket, kan vi si at særlig dopingsandalen var en tydelig stjernesandal. Johann Mühlegg var riktignok ingen stor idrettsstjerne, men i løpet av OL 2002 gjorde han seg til det da han vant tre av tre øvelser han deltok på. Han kalte seg selv for "Kongen av Soldier Hollow"²¹. Dopingsandalen kombinerte gjeldende moral med Mühleggs overtredelse. Overtredelsen og den moralske fordømmelsen hadde betydning langt utover Soldier Hollow. Den påvirket hele idretten, det omfattende stjernesystemet og til dels også samfunnet. Kjendissystemet her inkluderte ikke bare de daværende utøvende langrennsstjernene som Thomas Alsgaard og Bente Skari, men også tidligere idrettsstjerner som Bjørn Dæhlie og Johann Olav Koss. Svindleren Mühlegg ødela for idrettsutøvere som

²¹ Soldier Hollow var stedet der langrennsøvelsene ble arrangert under Salt Lake City-OL.

var forbilder og helter i det norske folks kollektive bevissthet.

Fredsprisbråket var til dels også en stjerneskandale, men i dette tilfellet var det kjente politikere som var ”stjernene”. Rød-Larsen var kjent fra Rød-Larsen-saken i 1996, og Mona Juul hadde blant annet vært Jaglands statssekretær. Nå satt hun på en meget viktig samfunnsmessig posisjon som ambassadør. Thorbjørn Jagland, Carl I. Hagen, Jan Petersen og Inge Lønning var andre kjente politikere som ble aktører i saken. Fredsprisbråket var likevel en mindre interessant sak for det ”populærinteresserte” publikum, da det image-systemet og kjendissystemet som fredsprisbråket inkluderte, var mindre spektakulært og utbredt enn i sportens verden.

Den tredje skandaletypen er psykodramaet. Den er ikke avhengig av kjente mennesker. Skandalen er basert på en sterk historie og klare stereotypiske rollemodeller. For eksempel kan psykodramaet dreie seg om en lege og en pasient. Psykodramaet viser hvordan vanlige personer kan gjøre overtramp. Den medierte skandalen gjør ofte personene i psykodramaet til kjendiser. Medieringen av både dopingskandalen og fredsprisbråket hadde sterke og profilerte personkarakterer, men disse skandalene passer i hovedsak ikke inn i psykodramaet, slik Lull og Hinerman definerer det (ibid:20ff).

2.3 Skandalenes samfunnsområder

Redegjørelsene i denne seksjonen er noen argumenter for hvorfor skandaler er så interessant mediestoff i henholdsvis sport og politikk. Samtidig skisseres de to samfunnssektorene som dramaene utspant seg på.

a) Den medierte skandale, olympiske leker og idrettsutøvere

OL er sammen med VM i fotball det største idrettsarrangementet i verden.²² Disse mesterskapene er ikke bare begivenheter for spesielt interesserte i de geografiske områdene de foregår, men de har blitt gigantiske mediebegivenheter med hele verden som vitne.²³ Under OL i Salt Lake City 2002 var det stasjonert drøye 9000 mediefolk som skulle formidle det hele ut i verden. I Norge er det lang tradisjon for direktesendt vinteridrett på radio og TV, og gjennom NRK1 og TV2 ble det sendt henholdsvis 150 og 60 timer OL-stoff fra Salt Lake City.²⁴

For mediene, særlig fjernsyn, er sport generelt og OL spesielt, en takknemlig ressurs

²² I alle fall de største mediesendte sportsarrangementene. Norway-Cup har for eksempel langt flere deltakere enn VM i fotball.

²³ Se Dayan og Katz (1996): *Media Events*

²⁴ Kilde: ”150 timer OL”, publisert 24.01.2002 på <http://www.kampanje.com>

for å lage medieinnhold som har folkelig og bred appell. De enorme pengesummene TV-selskapene betaler for senderrettigheter vitner om at toppidrett er attraktivt. Direktesendt idrett på TV har en særegen evne til å sanke sammen seere på de mest ugunstige sendetidspunkter. OL preges av tradisjon, og avvikles intensivt i løpet av drøye to uker hvert fjerde år.²⁵ Øvelsene foregår på et bestemt geografisk område som for eksempel på en stadion, arena eller alpinbakke. Utøverne stiller på likest mulig grunnlag og konkurrerer mot hverandre etter ferdigkonstruerte regler. Dramaet – og spenningen dreier seg om hvem som kommer til å vinne, og ikke minst, om ”vår” nasjon vinner. Fjernsynsbildene er en ”nøytral” observatør, mens publikum er de som dømmer og gjør seg opp en mening om det som skjer på skjermen (Dayan og Katz 1996).

Når mediene dekker OL-begivenhetene, er det først og fremst idrettsutøverne det fokuseres på. Stjernene blir gjerne romantisert og gjort mytiske ved at man omtaler dem som for eksempel som dronninger, konger og helter. Deltakerne er ofte vakre og atletiske, og vi kan lese heltefortellingene om dem når de gjør store, nærmest umenneskelige, prestasjoner på arenaen (Roksvold 1993:101).”

Mediene følger idrettsstjernenes karrierer tett. Gary Whannel (2002) drøfter hvordan denne dekningen over tid skaper en biografi om idrettsutøverens liv. Vi følger hans eller hennes gjennombrudd, de imponerende prestasjonene, og den offentlige feiringen av triumfene. Senere kan idrettsutøveren møte motstand og ikke fylle opp publikums og medienes forventninger. Nye sider ved utøveren kan dukke opp, som for eksempel arroganse, dobbeltmoral og skandaløs opptreden (Whannel 2002:52ff).

David Rowe (1999:91/92) mener at sportsstjernenes synlighet er en sterk drivkraft for mediene til å skrive stjernefortellinger som appellerer til større publikumsgrupper enn de som bare er interessert i det sport.²⁶ Sammen med medienes hunger etter innhold, stjernesystemet og et godt utbygd nett for utveksling av informasjon mellom og via mediene, legger dette gode ”vekstvilkår” for skandalehistorier fra mediene.

Forholdet mellom utøver og tilskuere kan beskrives som en kontrakt, sier Rowe. I denne kontrakten forventer publikum et samsvar mellom idrettsstjernenes person og hans eller hennes offentlige personlighet (persona). Den offentlige personlighet er det virkelighetsbildet (ofte relativt stereotyp) som eksisterer i folkets kollektive hukommelse om en offentlig person. Denne kontrakten forekommer også innenfor annen populærkultur, for eksempel i

²⁵ Annethvert år for sommer- og vinter-OL til sammen.

²⁶ Sportsjournalistikkens interesse går langt utover det ”sportstekniske” som for eksempel fotballfakta, tabeller, resultatlister, tider, det er blant annet biografien av idrettsutøverne, forberedelser til store mesterskap, seiers – og tapsskildringer, spilleroverganger og skandaler som er journalistisk interessant.

filmens og musikkens verden, men ikke i så stor grad som i sportens verden, mener Rowe. Publikum godtar at en rocker på fylla dagen før en konsert, men det er ikke like populært dersom en fotballspiller drikker før en viktig kamp. Idrettsstjernen blir skandaløs dersom han eller hun bryter denne kontrakten og det oppstår en kløft mellom det utøveren står for på idrettsbanen, og hva vedkommende foretar seg utenfor arenaen (Rowe 1997:203-227). Det er her innlysende at en idrettsutøvers dopingbruk kan skape denne kløften. Den systematiske dopingtestingen og den kontinuerlige utviklingen av legemidler som kan brukes til doping i toppidretten, er en rik skandaleressurs for mediene, sier Rowe.

b) Den medierte skandale, politikk og politikere

Thompson (2000:91ff) definerer den politiske arena som et felt for handling og interaksjon som er basert på ervervelse og utøvelse av politisk makt. Det politiske feltet blir styrt av ulike politiske institusjoner. Statens maktkapasitet avhenger av dens kapasitet til å utøve to sentrale maktformer henholdsvis tvangsmakt og symbolsk makt.²⁷ Thompson viser imidlertid til at det er statens utøvelse av symbolsk makt som er mest fremtredende og vesentlig i vestlige, siviliserte land. Det er ”riktig” forvaltning symbolsk makt som må til for at staten skal vinne legitimitet i det moderne samfunn (ibid:91ff)

Thompson tar utgangspunkt i Bourdieus begrep *symbolsk kapital* for å klargjøre politikernes situasjon. Symbolsk kapital innebærer noes eller noens evner til å informere og kommunisere, og premissene for hvor godt man kan gjennomføre interaksjonen. Alle som ønsker å utøve politisk makt, må anvende symbolsk kapital for å vinne legitimitet (ibid:96). Politikernes kapasitet til å utøve den symbolske kapitalen avhenger av personens rykte, pretisje, erfaring, omdømme, tillit og troverdighet. I tillegg kreves det en del evner som ikke alltid er mulig å bygge opp, som for eksempel et bra utseende, gode formidlingsevner og en god personlig karakter. Thompson kan nesten ikke få gjentatt dette poenget nok:

In the political field of liberal democracy, a healthy store of symbolic capital is not merely a useful asset: it is a necessary condition of political effectiveness, just as important as good party organization and substantial financial backing (Thompson 2000:102).

Thompson peker på at det politiske feltet preges av en dobbelt logikk. På den ene siden dreier politikk seg om en daglig kamp om politiske saker, partiintern lojalitet og om allianser og koalisjoner. De mest dramatiske kampene tiltrekker seg også massemediene enten det gjelder

²⁷ Staten har monopol på legitim bruk av voldsmakt.

interne stridigheter i Arbeiderpartiet, eller eksklusjoner i Fremskrittspartiet. Den årlige budsjettkampen mellom regjering og opposisjon er også godt nyhetsdrivstoff.

På den andre siden dreier politikk seg om valg og representasjon. Politikere er valgt til den posisjonen de besitter. Politikere er dermed avhengige av å kommunisere både med profesjonelle politikere, og et ”uprofesjonelt” publikum for å gjenvinne sin egen og partiets posisjoner. For å maksimere antallet velgere er det derfor viktig å ha et godt navn og rykte også utad. Politikere er avhengige av legitimitet, troverdighet og tillit. Politikere angriper sine rivaler ved å tilbakevise deres argumenter og ødelegge deres troverdighet. Samtidig dyrker de sitt eget partis synspunkter (ibid:91ff).

De to sidene, henholdsvis den interne og eksterne siden, skiller seg i mange tilfeller fra hverandre også når det gjelder kommunikasjonsformer. For mens kommunikasjonen mellom profesjonelle politikere ofte er lukket (ansikt-til-ansikt, eller via en-til-en-medier), må kommunikasjonen med velgerne i stor grad skje via mediert kvasi-interaksjon. Fremdeles kan politikere holde taler foran store offentlige forsamlinger, men mediert kommunikasjon har stadig mer blitt hovedkanalen for politikere. Politiske ledere må hele tiden leve med at deres uttalelser og handlinger kan bli gransket av journalister og bli presentert i media. At noe har skjedd for lang tid tilbake, er ingen hindring for at journalister kan grave usømmelighetene opp igjen. Politikere må derfor hele tiden være varsomme med hva de foretar seg, og de bør følge med på hva som blir skrevet om dem i mediene. Et viktig mål for politikeren er å nå ut til befolkningen med velgermaksimerende budskap. Da mediepublikummet i stor grad mangler førstehåndserfaring om hvordan det politiske liv fungerer, er det for politikerne uhyre viktig at informasjonen om dem og deres parti kommuniseres på best mulig måte (ibid:90ff).

En politiker ønsker altså å navigere så godt som mulig, både i det politiske miljøet og ut til velgerne. Vanskelighetene oppstår når det mest dyrebare en politiker har, høy symbolsk kapital, blir stilt spørsmål ved. Et godt omdømme som er bygget stein for stein over et langt livsløp, kan på svært kort tid rives ned av en skandale. Hvor alvorlig bruddet er, og hvor stort omløp skandalen får i mediene, er med på å avgjøre hvor stor skade politikerens symbolske kapital får.

I Mona Juuls tilfelle hadde hun mye å tape på å bli hovedperson i en skandale, særlig innen det politiske miljø og i embetsverket, da hun i mesteparten av sin karriere har vært diplomat og ikke politiker²⁸. Overtredelsen gjorde, som nevnt tidligere, til at hun kunne få vanskeligheter med å bli ansatt i UD på ny når hun en gang slutter som ambassadør i Israel

²⁸ Hun var imidlertid statssekretær i utenriksdepartementet under Stoltenberg-regjeringen.

(”Utenriksråden ville ha Juul hjem”, VG 03.05.). Hun var imidlertid ikke så avhengig av eksternt tillit fra velgerne.

2.4 Skandaler og nyhetsinstitusjonen Verdens Gang

Verdens Gang er en nyhetsinstitusjon. VGs medarbeidere følger visse journalistiske konvensjoner og praksiser i produksjonen av avisen. Som kjent, preges nyhetsmediene av en dualisme der de på den ene siden har høye demokratiske idealer, mens de på den andre siden også konkurrerer innenfor et begrenset nyhetsmarked om å få oppmerksomhet. Dette setter følgelig sine spor i nyhetsmedienes journalistikk. Ulikheter i mediens situasjon, og forskjeller i mediens vektlegging av oppgaver og målsetninger, gjør at hvert enkelt medium skaper sin særpregede journalistikk.

VG og Dagbladet er de fremste representantene for populærjournalistikk i Norge. VG som ble stiftet i 1945, startet på 1950-tallet en gradvis populariseringsprosess der avisen stadig mer ble rettet mot løssalgsmarkedet.²⁹ Journalistikken endret seg imidlertid ikke til å bli en ren underholdningsavis, men en mot en schizofren populæravis skriver Eide (1995). Avisen veksler blant annet mellom det sensasjonelle og det grundige, mellom det ”harde” og ”myke”, og mellom det ”viktige” og ”likegyldige” innholdet. I den daglige VG-utgaven presenteres eksempelvis alle nyheter i en flyt (flow). Der vil kan en for eksempel finne saker henholdsvis om arbeidsledighet, utenrikspolitikk og bankfusjoner, blandet sammen med mer kuriøst stoff som for eksempel om VGs jordbærpoliti, det gode sommerværet og om Ari Behn som fikk vepsestikk.³⁰ Som VGs ansvarlige redaktør Bernt Olufsen sa under et foredrag i Bergen mai 2003: ”Alle skal kunne lese VG, og derfor skal VG være en underholdende og variert avis”.

Han sa også under foredraget at ”VG er galskap satt i system”, og med det mente han blant annet at VG satser på å være en vågal avis. Den presser grenser, og ”det er lov å gjøre feil, men bare en gang” sa redaktøren.

VG har siden 1981 vært landets største avis, og har lenge vært en ledende nyhetsinstitusjon og en betydelig premissleverandør i den norske medievirkeligheten.³¹

²⁹ Eide (1995) viser til at det var avisens overgang i 1952 der VG gikk over fra å være morgenavis til å bli en mer løssalgsrettet middagsavis som markerte avisens endrede profil. Dette var viktigere enn VGs endring til tabloidformat i 1963 mener Eide.

³⁰ Se for eksempel ”Kurvpris: 9,90 Norges billigste?” (VG 10.07.2003), ”Stukket av veps på bryllupsfest: Allergisk Ari til legen” (VG 17.08.2003) og ”Nyt godværet nå!” (VG 16.07.2002, opplagsvinner for VG i 2002).

³¹ På et konkret plan, har VG vært først ute med en rekke avisløsninger, som senere har blitt vanlige i andre medier senere; deriblant VG-terningen (31.03.1952), VG-lista (1958 – Nå Norges offisielle singelliste), spillerbørsen (1961), Tusentipset

Informasjonen avisen bringer så og si daglig nye debattemaer inn på den norske dagsordenen; både i offentligheten og i den hverdagslige, mellommenneskelige samtalen. Denne posisjonen gjør at det ikke er likegyldig hvilke journalistiske grep avisen tar.

Alt dette gjør det interessant å studere nettopp VGs dekning av dopingskandalen og fredsprisbråket. Hva er det de gjør som er så populært? Hvordan behandler en schizofren avis et så komplekst fenomen som skandaler?

Det er viktig å understreke at skandaler ikke er noe fenomen som bare er knyttet til populærjournalistikk. Som for eksempel avsnitt 2.2 c) og 2.3 forsøker å vise, er det flere typer skandaler som kan oppstå, og de kan interessere ulike samfunnsområder forskjellig. Det er grunn til å tro at finansskandaler appellerer mer til Finansavisen og Dagens Næringsliv enn til VG og Dagbladet, og det er også sannsynlig at VG og Dagbladet er mer opptatt av sportsskandaler enn økonomipressen.

Dopingskandalen og fredsprisbråket er begge skandaler som hadde bred appell i norske medier. All journalistikk innenfor nyhetsmediene i Norge innebærer et visst nivå av popularisering, men graden og variantene av popularisering, som for eksempel i form av visuelle virkemidler og medievridding, kan være ulik mediene imellom. Poenget med å trekke frem VG fremfor for eksempel Aftenposten i denne oppgaven, er basert på en antagelse om at skandalenes egenskaper og journalistikkens logikk vises enda mer ekspressivt, og i enda renere form i VG.

2.5 Skandaler og mediedramaturgi

I oppgavens første kapittel ble Eide og Hernes' tese om mediedramaturgi introdusert. I dette avsnittet drøftes teoretiske forhold som kan knyttes til tesen, og som særskilt vil komme til anvendelse i oppgavens analysedel.

Som kjent, fungerer mediene både som arena og aktør. Mediene er en arena, i den forstand at mediene gir plass til ulike aktører med forskjellige interesser og hensikter i det offentlige ordskifte. Mediene er aktører fordi deres journalistiske virke kan utøve makt. Mediene er først og fremst forvaltere av symbolsk makt, en type makt som er stadig viktigere i det moderne samfunn. Den journalistiske makten er ikke statisk og ensartet, den er flytende, dynamisk og mangfoldig, og den utfoldes mediene i mellom, og i relasjoner mellom mediene og de ulike aktørene som på et eller annet vis, er i kontakt med mediene (Eide 2001:16/17,

(1977), VG hjelper deg (1977), Rampelys (1981). Den har videre satset tungt for å kalle seg "Norges ledende sportsavis". VG hadde i 2002 et opplag på 390 510 på hverdager. I Norge var det samlede opplaget til sammenliknbare aviser tilsluttet Mediebedriftenes landsforening 2 862 522 (VGs årsberetning for 2002).

Brink Lund 2002:198).³²

Tesen om mediedramaturgi ser på journalisten på som en iscenesetter og dramaturg. Journalisten medvirker til å sette dagsorden, anvender gjenkjennelige strukturer som for eksempel arketyper, metaforer og myter i sine nyhetsfortellinger. Dette bruker journalisten først og fremst for å engasjere leseren. På denne måten kan mediene også ved sine journalistiske grep veve seg inn i debatten, og påvirke virkelige saksforløp.

a) Dramaturgi

Thompson (2000:72ff) sier at medierte skandaler typisk utfolder seg i en lengre tidsperiode som styres av mediens oppdateringsrytme. Thompson mener at medierte skandaler har en sekvensiell struktur og deler dem inn i fire tidsfaser. Dette kan særlig være nyttig dersom vi ønsker å beskrive en skandale retrospektivt. Han deler skandalen inn i preskandale, skandalens etableringsfase, skandalens kulminasjon (klimaks) og skandalens etterspill. En skandale kan altså omtales dramaturgiske termer som vi for eksempel kjenner fra film (se for eksempel Vogler 1998).

Det er en forutsetning for medierte skandaler at de fremtrer som føljetonger eller mediedrama. Skandaler holdes som regel ikke bare i ett medium, men sprer seg til ulike medier (intertekstualitet). Det er derfor fruktbart å trekke inn tesen om mediedramaturgi. Dramaturgi er, som nevnt, et trekk som ofte forbindes med fiksjon, men det er ingenting i veien for at dramaturgi knyttes til informasjon fra virkeligheten.³³

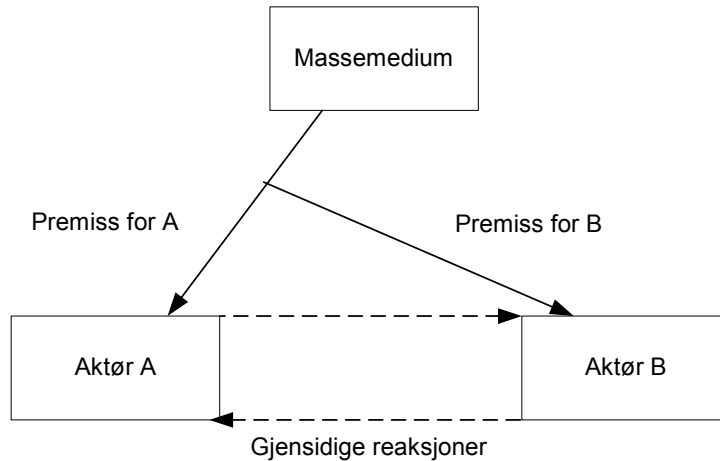
Eide og Hernes (1978:31) bygger ut dramaturgiperspektivet ved hjelp av triangelhypotesen. Den illustrerer hvordan medier er med på å endre beslutningsprosesser og det er en modell som på en forenklet måte viser hvordan mediene kan provosere ulike parter til å reagere på hverandre i en konflikt. Triangelhypotesens premisser er at interesser kan endre seg etter hva slags informasjon man har tilgang på. Beslutningsprosessen endres etter hvor stor verdi informasjonen har for de aktørene som er involvert. Informasjonens verdi ”er lik forskjellen mellom de konsekvenser du kan forvente når du har informasjonen og de konsekvensene du kan forvente når du ikke har den – minus kostnadene ved å skaffe den”, sier Eide og Hernes (1978:28).

I mange tilfeller ligger det en latent konflikt i et miljø, der journalisten kan provosere aktørene ut på banen slik at kampen kan bli et offentlig manifest. Mediene kan invitere en part

³² Her inkludert både ulike typer kilder og mediepublikum.

³³ Innenfor fjernsyn er bruk av dramaturgi og arketyper en avgjørende del av logikken dersom en for eksempel vil lage en dokumentarfilm (et dokudrama). Det må så å si alltid redigering til for at det skal bli en forståelig og seerverdig film.

til å uttale seg om saken. Uttalelsene fra denne parten kan igjen bli såpass sidetung at motparten ikke ser noen annen mulighet enn å ta til motmæle. Når striden blir varm, har journalistens grep vært vellykket.

Figur 2.1 Eide og Hernes' triangelhypotese (1987:31)

Triangelhypotesen kombinerer altså journalistens tekstlige virke med hans eller hennes sosiale virke. Den viser at mediens form og innhold skaper premisser i forhold til i hvilken grad og på hvilken måte aktørene reagerer på hverandre. Hypotesen illustrerer på en forenklet måte hvordan nyheter i mediene kan bidra til å drive frem en dramaturgisk utvikling i en sak. I skandaler er mediens dramaturgiske makt en sentral drivkraft for å drive skandalen videre fremover (Thompson 2000:23). Når mediene stadig legger ut premisser, som aktørene igjen reagerer på, kan skandaler ta utilsiktede og uforutsigbare vendinger.

b) Metaforer, mønstre, myter

Det ligger i nyhetens natur at nyheten er ny og aktuell. Samtidig er det som oftest slik at vi kjenner igjen nyheten fra før fordi den gjentar typiske mønstre. Mønstrene har blitt repetert så mange ganger at de ligger ”på lager” i samfunnets kollektive hukommelse. I den forbindelse er mediene sentrale kultivatorer.³⁴ Slike mønstre kan blant annet identifiseres som metaforer, arketyper og myter. La oss se litt på dem.

Metaforer. Metaforer brukes når noe sammenliknes med noe annet. Metaforer gjennomtrenger dagliglivet ikke bare i språket, men også i tanke og handling. Journalister anvender følgelig metaforer, ikke bare for å gi medieteksten høyere attraksjonsverdi, men

³⁴ Jf. Georg Gerbners kultivasjonsbegrep.

også for kategorisere og vinkle den (Eide 1999). Innenfor politikk er kampen om definisjoner en meget sentral. For eksempel kan en skattelettelse på tolv milliarder for Høyre-politikere fortone seg som "en velsignelse" for næringslivet, mens den samme skattelettelsen for en Arbeiderpartirepresentant kanskje ville kalle det for "et svik" mot den sårt pengetrengende eldreomsorgen.³⁵ Metaforer handler følgelig om retorikk; om hvordan man "best mulig" kan kommunisere noe. Metaforer forekom selvsagt i høy grad også i dopingskandalen og fredsprisbråket.

Eide (1999) peker på at politisk journalistikk ofte tar i bruk sportsmetaforer. Vi kan lese om politikere som "kommer på banen", som "scorer" på meningsmålinger, også videre. Kanskje en av de mest brukte sportsmetaforene er "duellen" som refererer til boksekampen i bokseringen. Dueller forekommer ofte i politikerdebatter på radio og fjernsyn, men de er også så å si daglige å se i avisene. Dette bidrar til at politikken intimiseres. Vi kommer tettere på politikerens følelser og temperament (Eide 1999).

Arketyper og myter. Metaforene er ofte referanser til myter og arketyper. Lule (2001:15) definerer arketyper som "originale rammeverk", mens Eide og Hernes (1978:61) omtaler arketyperne som "standardiserte filtre". Når journalisten skal produsere en nyhet, kan han eller hun velge et filter som igjen legger premisser for hvilke kilder og opplysninger som blir valgt ut. Arketyperen hjelper journalisten til å finne ut hvilke knagger nyheten skal henges på, og hva som skal binde dem sammen. Arketyperne kan fungere i et utall av konkrete situasjoner.

Myter er en form for arketyper. Lule (2001:15) definerer myter som "arketypiske fortellinger som spiller gjennomtrengende sosiale roller". Den gjengse oppfatningen av ordet "myte" er det er en usann historie, som ofte folk har trodd på. Til kontrast oppfattes nyheten som sanne fortellinger som handler om livets realiteter. Lule viser imidlertid til at vi i århundrer, særlig i det før-moderne samfunn, har oppfattet myter for å være sanne. De har blitt skilt fra fiksjon, eventyr og legender. Dette fordi mytene er fortellinger som konfronterer oss om livets realiteter og den menneskelige tilstand, skriver Lule. Mytene er viktige verktøy for hvordan samfunnet finner ord for sine ideologier, verdier og livssyn. Lule viser til at historiefortelling er en essensiell del av det som gjør oss menneskelige. Vi forstår og lærer verden rundt oss ved hjelp av fortellinger. Han antyder at fortellinger så viktige for oss mennesker fordi vi er fortellinger. Alle mennesker er bundet til den realitet at livet har en begynnelse, midte og slutt. Forståelsen av ordet myter i denne oppgaven tilslutter seg Lules

³⁵ Se for eksempel "Bondeviks politikk er uanstendig", Dagbladet 29.08.2003.

definisjon.

Lule argumenterer for at det i nyhetene hver eneste dag presenteres fortellinger som vi alltid har hørt – til alle tider (!). Mytene er nærmest evige. Han mener at all diskusjon om journalistikk som ikke tar høyde for historiefortelling og myter, mangler en vital del av nyhetene (2001:3). Nyheter har til felles med myter at de repeterer sterke og meningsfylte fortellinger, de omhandler realiteter, de er offentlige og de er moralske fortellinger.

Lule har ut fra disse erkjennelsene definert sju kjernemyter (Master Myths) som han kaller Offeret, Syndebukken, Helten, Den Gode Moren, Svindleren, Den Andre Verden og Flommen (2001:21ff).³⁶ Jeg vil kort kommentere dem da de vil bli henvist til i analysekapitlene.

Offeret er myten som konfronterer oss mennesker med livets tragiske, og ofte tilfeldige, sider ved det menneskelige liv. Det ender i verste fall med døden. Dette kan blant annet knyttes til nyheter som omhandler ulykker, terroranslag, sykdom og voldsofre.

Syndebukken er myten om materialiseringen av skyld og det onde. Menneskegrupper har til alle tider pekt ut mennesker som blir pålagt skyld langt utover det de kan stå til ansvar for. I nyhetene omtales ofte politikere, kriminelle og byråkratiske systemer som syndebukker.

Helten er myten om storhet, ære og godhet. Helten blir ofte satt på prøve av det onde, men overlever og vinner på vegne av det gode. I nyhetene møter vi heltene ofte som hverdagshelter, brannmenn, musikkartister, sportsstjerner og filmstjerner.

Den Gode Moren er et slags ikon. Hun representerer det gode, og omsorgsfull, snill og vennlig. I moderne nyhetsmedier representerte Mor Theresa og Lady Diana den gode mor.

Svindleren er en kompleks rolle. Han/hun fremstilles som dum, halvt dyr, halvt menneske. Han er en simpel og slu figur, og lar andre lide under hans manglende evne til sympati og empati.

Den Andre Verden handler om en verden som er i kontrast til vår egen (Bakvendtland). Ofte er den andre verden, fiendens verden, men den kan også være en tiltrekkende og eksotisk.

Flommen er myten om syndefloden, om katastrofen. Katastrofemyten innehar ofte en moral om at det er en straff for menneskenes feilbarlighet. I nyhetene møtes denne myten som flom, massive strømbuudd, jordskjelv, brann, fly- og ferjekatastrofer.

Disse mytene er ikke statiske, de kan flyte i hverandre, og flere myter og figurer kan opptre i samme nyhet. Det er viktig å være oppmerksom på at det er en viss fare for å

³⁶ Oversatt fra engelsk: the Victim, the Scapegoat, the Hero, the Good Mother, the Trickster, the Other World og the Flood.

overfortolke nyhetene. I noen tilfeller er nyheter, som for eksempel aksjekursene, rett og slett bare nyheter. Likevel har disse innsiktene som er drøftet ovenfor, en nyttig analytisk funksjon når en vil skjønne en vital del av journalistikken.

2.6 Konsekvenser av medieskandalen

Thompson (2000:234ff) lanserer fire – til dels motstridende – teorier for hva slags konsekvenser medieformidlede skandaler kan ha. Han kaller dem for (1) ingen-konsekvensteorien, (2) den funksjonelle teorien, (3) trivialiseringsteorien og (4) omstyrtelsesteorien.³⁷ Thompson er selv ikke tilfreds med disse fire tesene fordi skandaler kan være meget komplekse, og det finnes mange typer av dem. Thompson oppfordrer faktisk til mer forskning rundt emnet. Selvsagt kan skandaler skade de involvertes omdømme, og miljøet der skandalene skjer. Men forfatteren mener skandalene betyr langt mer enn brudd på moralske normer. Det er også en kamp om makt, og om kildene til makt. Medienes rolle er her derfor meget sentral, mener han.

I kapittel 7 kommer vi tilbake til en drøfting av hva slags perspektiver dopingskandalen og fredsprisbråket kan bidra med i spørsmålet om skandalenes konsekvenser. Under redegjøres det kort for Thompsons konsekvensteorier. Det er viktig å understreke at Thompson her særlig tenker på politiske skandaler, men de kan også være relevante for sportsskandalen.

(1) Ingen-konsekvensteorien argumenterer for at skandaler bare bidrar med en midlertidig forstyrrelse i det sosiale og politiske system. Det har blitt skrevet millioner av spaltecentimeter om skandaler, men ifølge ingen-konsekvensteorien har skandalene hatt minimal betydning for samfunnet.

(2) Fra den funksjonelle skandaleteoriens synsvinkel er det liten tvil om at skandalen har en innvirkning på det sosiale liv og det politiske systemet. I tillegg til konsekvensene som treffer de involverte personene, skader skandaler også de institusjonene de tilhører. Teorien har samtidig en konservativ forankring der skandalene sees på som en revitalisering av allerede etablerte normer og moral i de kontekstene som skandalene berører. Thompson mener at skandalen på denne måten blir ett uttrykk for en kollektiv absolutisme og besluttsomhet.

(3) Trivialiseringsteorien trekker frem at skandalene kan fortrenge andre viktige saker

³⁷ Oversatt fra engelsk: (4) "The subversion theory of scandal".

i mediene. Skandalene fører blant annet til at forholdet mellom politikk og underholdning blir diffust. Politikere og celebriteter fra underholdningsindustrien blandes sammen, og i folks øyne har disse gruppene begynt å nærme seg, skriver Thompson. Jo mer tid mediene må bruke sin tid på trivielle og utviktige skandaler, jo mer tid kaster mediene bort tid som kunne ha gitt plass til viktigere journalistiske oppgaver.

(4) Omstyrtelsesteorien er en postmoderne tilnærming som argumenterer for at skandalen, i stedet for å bidra til forfall av den offentlige debatten, heller beriker offentligheten med å stille spørsmål ved de dominerende journalistiske normene. Tilnærmingen ser en stor verdi i de populære tekstene som beskriver skandaler fordi de innehar en stor symbolsk rikdom, og fordi de representerer et slags opprør mot etablert journalistikk.

3 METODISKE REFLEKSJONER

De foregående kapitlene har tatt for seg teoretiske sider ved skandaler, mediering og mediedramaturgi. I dette kapitlet vil jeg gjøre noen metodiske refleksjoner omkring oppgavens hensikt, og analysen av prosjektets empiriske materiale.

3.1 Metodiske utfordringer

”Metode er et redskap eller et hjelpemiddel som benyttes for å forstå et komplekst fenomen” skriver Gentikow (2002). Ved metode kan vi komme frem til ny kunnskap. Hovedvekten av dette prosjektets metoderedskaper kan legges til kvalitativ innholdsanalyse, men en mindre del av oppgaven er også basert på en kvantitativ tilnærming. La meg først diskutere den kvalitative delen.

Prosjektets problemstilling om hvordan VG medierte dopingskandalen og fredsprisbråket, legger ut en rekke utfordringer og mulige innfallsvinkler i forhold til materialet. Innfallsvinkelen fra tesen om mediedramaturgi kombinert med ”skandaleteori”, presiserer imidlertid det hele noe ved å fokusere på bestemte sider journalistens tekstlige praksis i kombinasjon med journalistens sosiale virke. Det handler om en forståelse av journalistens symbolmakt i offentligheten. Eide sier følgende om en analyse som griper fatt i journalistikk og makt (2001:20):

En anstendig analyse av journalistikk og makt må nødvendigvis forene samfunnsvitenskapelige og humanvitenskapelige perspektiver. Den må forene grep om journalistiske konvensjoner og tendenser (tekstnære forhold) med en historisk og samfunnmessig forståelse av journalistikkens posisjon og rolle.

Mitt prosjekt plasserer seg inn i en sammenheng der enklere kommunikasjonsmodeller fra eldre medieforskning ”sprenges” (Gripsrud 2002:155). Mediering av skandaler handler om så mangt; en kan trekke på teori fra historie og filosofiske forskningsretninger innen blant annet retorikk, semiotikk og narratologi, men samtidig også om samfunnsvitenskaper som for eksempel sosiologi, statsvitenskap og psykologi.

Jeg vil være forsiktig med å plassere prosjektet i en spesiell bås nettopp på grunn av skandale- og journalistikkfenomenets komplekse natur. Det er vanskelig, og muligvis også problematisk, å isolere forhold innenfor fenomenene fra hverandre da ”alt” på et vis henger sammen. Hermeneutikken er likevel kanskje den tilnærmingen som dette prosjektet står

nærmest. Hermeneutikken studerer kommunikasjonsprosessen slik den kan sees fra publikums ståsted, men tar også høyde for prosessen som helhet (Gilje og Grimen 1998:142ff, Gripsrud 2002:137).

3.2 En eksplorerende, kvalitativ innholdsanalyse

Den kvalitative innholdsanalysen består først og fremst av tolkning og forståelse av VGs medietekster. Ved å studere avisens uttrykk i form av avisdesign og brødtekst, søkes det etter mening, budskap, betydning og struktur. Denne fremgangsmåten er høyst eksplorerende, det vil si at det har vært en slags oppdagelsesferd gjennom artikkelmaterialet. En utfordring ved denne eksplorerende prosessen er forskerens egne forhåndsoppfatninger, og at forskeren selv er en del av den kulturen som undersøkes. Medieforskeren må derfor være selvrefleksiv, og må forsøke å sette seg utenfor sin egen (medie)kultur for også å kunne observere det som taes for gitt, for eksempel når det gjelder meningsinnhold i medietekstene. Særlig er dette viktig for å få øye på informasjon "mellom linjene". Et mål er å kunne beskrive noe av den forståelse som dannes når VGs medietekst møter publikum og den enkelte leser (Gripsrud 137ff, Gentikow 2002:49ff).

Et spørsmål ved denne oppgavens analyse er spenningsfeltet mellom forventning og åpenhet. Det er for eksempel forventet å finne dramaturgiske trekk ved VGs dekning av skandalene. Men ved at forskeren er åpen for nye forhold, kan en også komme frem til ny og dypere innsikt for eksempel i hvordan medielogikk kan synes å fungere. I denne oppgaven kan en slik induktiv analyse kanskje bidra med en liten flik til det store bildet av medielogikkens mange fasetter og fasonger (Gentikow 2002:55).

Prosjektets eksplorerende karakter har medført at forskningsprosessen har endret seg underveis. Ved nye funn og oppdagelser i materialet, har det flere ganger vært nødvendig å justere min forståelses- og forventningshorisont. Flexibiliteten som henger naturlig sammen ved denne type metode, kan imidlertid være problematisk dersom det fører til at man mister fokus. Det har derfor vært viktig å holde analysen mest mulig på matten, for å ikke miste prosjektets røde tråd som er utformet i prosjektets problemstilling.

For en oppgave av denne karakter vil det bli glidende overganger mellom teori og metode. Det kan fort bli forkjært å snakke om en ren operasjonalisering av slik type teori som for eksempel teorier om skandaler, og om journalistikk og makt representerer. Det er ikke tilstrekkelig å redusere analysen til en teknisk operasjonalisering, der for eksempel journalistiske grep bare skulle måles i tall. Medietekstene som her ligger til grunn, må tolkes

og forstås, slik at det blir mulig å danne en meningsfylt beskrivelse av det en forsker på.

a) En komparativ studie – to skandaler i samme avis

Et sentralt grep i oppgaven er det komparative perspektivet. En sammenlikning kan lette litt på operasjonaliseringsproblematikken i og med at de to skandalene som settes opp mot hverandre, kan sees på som sammenliknbare størrelser. Dette fordi skandaler, som blant annet vist i kapittel 2, har en rekke felles kriterier. Som nevnt i introduksjonskapitlet, er det en styrke i det komparative fordi det gir muligheter for en rikere, og mer nyansert beskrivelse av de to skandalene. På den ene siden er det skandaler som har mange likhetstrekk som kan være interessante å ”teste ut” og ”bekrefte”, men på den andre siden er det kanskje nyansene og forskjellene mellom de to sakene som er ”det rike”, og som kan gi ny innsikt. Da kan en observere sammenhenger, og logikk som gjør at det går an å danne seg noen erfaringer rikere på hva dette egentlig handlet om.

Som sagt i kapittel 2, er VG valgt som gjenstand for analyse gjort fordi avisen er ledende på populærjournalistikk i Norge. Den tar gjerne både noen lengre, noen nyere, og noen andre skritt enn andre medier i deknningen av slike store nyheter som dopingskandalen var. Sammen med at avisen er Norges største avis, blir dette ekstra interessant i forhold til skandaler.

3.3 Metodebevissthet

Reliabilitet. Hvordan kan vi stole på at studien er troverdig og pålitelig? Å kreve reliabilitet i kvalitative studier kan være problematisk nettopp fordi det ikke er tilstrekkelig med måleredskaper som termometre og nedbørsmålere. Men det er ingen tvil om at også kvalitative studier må være fri for juks og feil. Gentikow skriver at det viktigste måleinstrumentet er forskeren selv (2002:89). Det er forskeren som fortolker og observerer, og forskerens funn og argumenter kan derfor være gjenstand for debatt. En må hele tiden som forsker forsøke å være kritisk til sine egne metoder, slik at funnene kan sannsynliggjøres og er troverdige, skriver Gentikow.

Det kan argumenteres for at disse skandalene er sammenliknbare, ikke bare fordi de har fellestrekk som skandaler, men også fordi de forløp på relativt like historiske tidspunkt. Dopingskandalen brøt inn i mediene fra den 23. februar og fremover, mens fredsprisbråket dukket opp i mediene fra den 23. april, og stod på en drøy måneds tid. En derfor kan si at det var en relativt unison tidsånd i samfunnet på de tidspunktene da skandalene oppstod.

VGs medietekster er konkrete; avisene er der, bildene og teksten er der. Det gjør det

mulig å kunne gå prosjektet etter i sømmene i ettertid. Det som forandrer seg er imidlertid konteksten; deriblant forløpet innenfor sakene, og utviklingen omkring skandaler generelt.³⁸ Også forskerens egne erfaringer endrer seg selvsagt med tiden.

Validitet. Er studien gyldig, sann og bekreftbar? Validiteten kan antyde om hvorvidt det som undersøkes har relevans til problemstillingen. Det diskuteres blant forskere som driver kvalitativ metode, hvordan validitetskravet kan møtes innen kvalitativ metode. Kvale (2000) forstår validitet som ”håndverksmessig kvalitet”. Validitetskravet kan fungere som en kvalitetskontroll for hvordan prosjektet er gjennomført i alle ledd, skriver han (2000:164).

Prosjektets egenart er av en slik stil at det har blitt til i et vekselspill mellom teori og empiri. Kravet om validitet stiller krav til om forskningsdesignet er i stand til å faktisk svare på problemstillingen en har satt seg for et prosjekt. Dette prosjektet har ingen ambisjoner om å finne ut den hele og fulle sannhet om skandaler, journalistikk og medielogikk, men forhåpentligvis vil oppgaven kunne fortelle, og påvise noen sannheter ved å snu noen steiner ved VGs mediering av skandalene.

Generaliserbarhet. Kan prosjektet generaliseres? Ettersom et av delspørsmålene i problemstillingen noe storslaget forespør om VGs dekning kan si noe om mediesamfunnets og journalistikkens tilstand, er kravet om generaliserbarhet betimelig. Kravet om klassisk generaliserbarhet, som vi finner innenfor kvantitativ metode, er imidlertid urimelig. Gentikow (2002:92ff) peker på hvordan flere forskere har forsøkt å redefinere generaliseringsprinsippet. Hun viser blant annet til forslag om å blant annet å kalle det for typiskhet og abstrahering. Og det kan være mulig ut å si noe typisk og trekke litt større linjer ut fra dette prosjektet. Ved å studere dopingskandalen og fredsprisbråket slik VG uttrykker dem, vil en komme over typiske trekk ved VGs journalistikk. Når en også kan anta at VGs journalistikk har betydning, og på mange områder er en trendsetter for andre norske medier, kan en antyde noe om mediesamfunnets og journalistikkens tilstand. VG vil her bli sett på en representant for norsk medievirksomhet, men en må selvsagt ha klart for seg VGs særegne trekk som blant annet kan knyttes til at det er en løssalgstilpasset populæravis.

3.4 Den kvantitative tilnærmingen

Kapittel 4 inneholder en kvantitativ analyse. Kapitlets hensikt er å gi et uhøytidelig riss over omfanget til dopingskandalen og fredsprisbråket. Omfangsspørsmålet er konkretisert til operasjonelle spørsmål.

a) Utvalg

Utvalget av utvalgsheter er bestemt til en gruppe bestående av fire aviser: VG, Aftenposten (morgen) og Aften, Dagbladet og Bergens Tidende. Denne gruppen aviser er valgt ut av følgende årsaker.

Utvalgshetene er først og fremst basert på tilgang. Aftenposten (morgen) og Aften, Dagbladet og Bergens Tidende er tilgjengelig i Internettjenesten ATEKST.³⁹ Her er det mulig å gjøre søk blant samtlige artikler avisene har satt på trykk.⁴⁰ Årsaken til at både morgen- og Aftenutgaven av Aftenposten er med, skyldes at det ikke automatisk går an å skille utgavene fra hverandre når en søker ATEKST-tjenesten. I de diagrammer og tabeller der det har vært nødvendig for sammenlikningens skyld, er Aften-utgaven av Aftenposten silt ut fra datagrunnlaget. Verdens Gang er ikke med i ATEKST, men da avisen er det sentrale forskningsobjektet i denne oppgaven, har avisen blitt tatt med i de fleste diagrammene.⁴¹ Tallene fra VG er hentet fra VGs interne tekstarkiv.

Avisene er Norges største aviser, og utgjør en vital del av den norske offentligheten blant annet som dagsordensettere.⁴² Det kan derfor antyde et meningsfullt bilde av dopingskandalens og fredsprisbråkets størrelsesorden når disse avisene taes med i utvalget.

Avisene er forskjellige. Det gjør det mulig å skille ut interessante likheter og forskjeller i avisene imellom. Forskjellene går blant annet ut på at VG og Dagbladet er store og ledende konkurrerende løssalgaviser i tabloidformat, mens Aftenposten (morgen) er en abonnementsavis. Aftenposten (morgenutgaven), som våren 2002 kom ut i broadsheet-format, er regnet som en mer ”seriøs” avis enn VG og Dagbladet. Bergens Tidende har en liknende status som Aftenposten, men den er bærer mer preg av å være regionsavis enn Aftenposten.

b) Enheter, variabler og verdier

Subenhetene i undersøkelsen er type avis og artikkel. Oppgavens definisjon av artikkel er knyttet til artikkelen som står inne i avisen uavhengig av lengde. Det er en problematikk i undersøkelsen tilknyttet til bruk av artikkel som enhet, fordi det i ATEKST-systemet ofte forekommer førstesidehenvisninger og enkelte dobbeltregistreringer av artikler. Det er også vanlig at flere notiser hektes sammen slik at de er registrert som en artikkel. I tabellene 4.3 og

³⁹ ATEKST finnes på www.mediarkivet.no.

⁴⁰ Det varierer avisene imellom hvor langt tilbake i tid man kan søke.

⁴¹ Ved noen tilfeller er VG utelatt fra diagrammene på grunn av praktiske grunner fordi alle tallene fra VG må tilsendes manuelt fra avisens arkiv.

⁴² Opplag for 2002: VG 390 510, Aftenposten (morgen) 263 026, Dagbladet 191 164, Avis1 (gratisavis) 184 000, Aftenposten Aften 163 924, Bergens Tidende 91 099 (www.eierskapstilsynet.no).

4.4, som viser omfang for dopingskandalen og fredsprisbråket, er derfor slike tilfeller ”luket ut” på egenhånd ved å gå gjennom utskrifter fra lister fra ATEKST. I statistikken som er tilknyttet avsnitt 4.1, figur 4.6 og 4.10, er listene fra ATEKST *ikke* gjennomgått manuelt da antallet artikler er for stort. Dermed er også notiser, dobbeltregistreringer og forsidehenvisninger med. Disse figurene viser altså ikke hundre prosent sikkerhet antallet artikler som ble skrevet om det det er søkt etter, men de kan likevel være representative for tendenser fordi antallet artikler er så stort.

Den mest utbredte variabelen i undersøkelsen er ”antallet artikler om [søket]”. Under hver artikkel er det også mulig å finne ”antallet ord”. Antallet ord er bare utregnet i de tabeller der listene fra ATEKST og VG er manuelt gjennomgått. Grunnen til at antallet ord er valgt, fremfor for eksempel artikkelareal, er at det rett og slett er raskere å registrere ord fra datalister enn det er å registrere avisoppslagene areal med ”den gamle metoden” med linjal og blyant. Dessuten er antallet ord meget eksakt, og det er sammenliknbart på tvers av avisens visuelle design. Vi kan si at variablene er *relative*, da de sammenliknes med andre subenheter, for eksempel avisene imellom. Variablene har også den egenskap at de er diskontinuerlige. Det vil si at de viser til et bestemt antall verdier, og kan ikke deles opp ytterligere (Hellevik 1997:46).

c) Metodekritikk

Reliabilitet. Det er her redegjort for hvilke valg som er gjort med hensyn til fremskaffelsen av dataene.

Validitet. Undersøkelsen viser, så langt det er mulig, en type sannhet og er gyldige med hensyn til hvor mange ord, og hvor mange artikler de utvalgte avisene skrev om ”søket”. Det er imidlertid en rekke faktorer som ikke disse variablene sier noe om; for eksempel antallet bilder, hvilke kilder som uttaler seg, tonen i artiklene, hvor stort areal artiklene opptok. Antallet ord kan imidlertid gi viss antydning av på areal. Søkene skiller heller ikke mellom hvilke typer artikler en viser til; om det er en humorartikkel eller en avisleder. De viser bare forekomsten av ”søket” i artiklene i hvilken som helst sammenheng. Den kvalitative innholdsanalysen innenfor dopingskandalen og fredsprisbråket kan imidlertid si mye om hva som var typisk for sakene.

Generaliserbarhet. Siden statistikken gir et bilde av de største avisene i Norges dekningsgrad, kan de antyde noe om oppmerksomheten som var knyttet til dopingskandalen. En kan også se typiskheter avisene i mellom, og tendenser i utvikling over tid. Statistikken gir

imidlertid ingen opplysninger om hvor mye, eller på hvilken måte, dette ble lest av publikum.

3.5 Åpenhet

Åpenhet er et prinsipp som har blitt forsøkt fulgt i denne hovedoppgaven. Det er gitt god plass til data fra empirien; i form av faksimiler og sitater. Dette gjøres for å vise frem noe av materialet, men også for å kunne åpne for leserens egne betraktninger som kanskje jeg ikke selv bemerker. Det er imidlertid gjort skjønnsmessige prioriteringer av hva som er de viktigste forholdene og funnene ved materialet. Oppgaven er en meningsmettet og fortettet beskrivelse av materialet, og dokumenterer sentrale sider ved VGs mediering av dopingskandalen og fredsprisbråket. Ved hjelp av forskerrasjonalitet, men også av magefølelse har ting blitt prioritert fremfor andre. En del ubevisste valg kan også være gjort, noe som blant annet kan skyldes en viss blindhet fra forskerens side etter å ha arbeidet lenge med stoffet. Det som er valgt bort av det omfattende materialet, er imidlertid tilgjengelig, og en uttømmende kildeliste finnes i vedlegg A.2 og A.3. Ellers er matriser med oversikter over den utvalgte avisgruppens artikler og ord om skandalene tilgjengelige, og kan skaffes ved forespørsel.

4 ET FØRSTE RISS

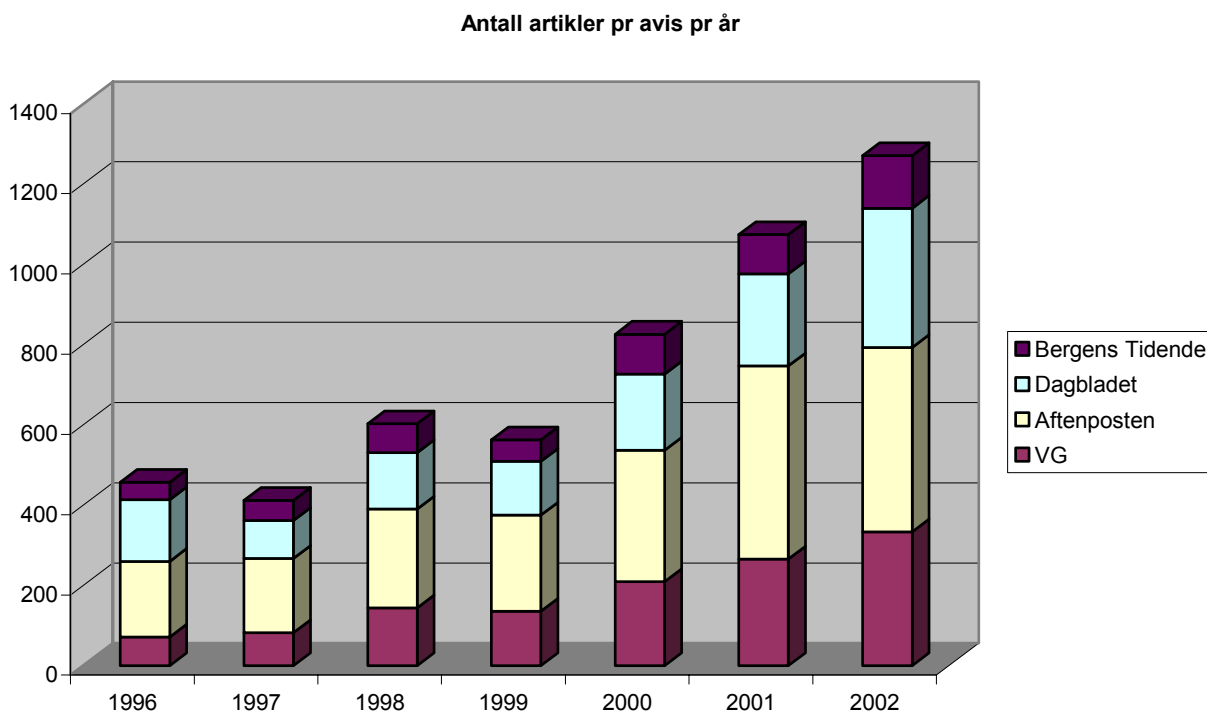
Dopingskandalen og fredsprisbråket var begge saker som fylte betydelig spalteplass og sendetid i norske medier. Dette kapitlet gir et riss av hvilke mengdemessige dimensjoner medieringen av dopingskandalen og fredsprisbråket fikk i de utvalgte avisene VG, Dagbladet, Aftenposten og Bergens Tidende. Det første avsnittet gir litt bakgrunnsinformasjon om skandalene.

4.1 Bakgrunn og historikk

Forekomstene av dopingskandalen og fredsprisbråket var unike. De oppstod imidlertid ikke helt ut fra intet. De var på flere måter gjenkjennelige. Dopingsavsløringen av Mühlegg, Lazutina og Danilova skrev seg inn i rekken av dopingskandaler som gjennom årenes løp har dukket opp innen idretten og i mediene. Heller ikke Mona Juul og Terje Rød-Larsen var helt ukjente for det norske mediepublikum. Vi kan si at det er et uttrykk for skandalenes intertekstualitet. Intertekstualitet betyr at tekster viser, eller kan tolkes til, å referere til hverandre. Den ene teksten bygger på den forrige. Intertekstualitet er en egenskap ved det populære. Når noe, for eksempel en god mediefortelling, er populært, sprer den seg til andre medier. Det lages nye, oppdaterte tekstversjoner som bygges på de gamle (Lull og Hinerman 1997:18). I det følgende presenteres noen tall som kan fungere som en bakgrunn for hver av de to skandalene.

a) Doping i mediene

I VGs årsberetning for 2002 kommenteres dopingskandalen slik: Det er "[...] ingen store mesterskap i vinteridrettene uten dopskandaler." Det er nok flere som deler dette inntrykket etter å ha fulgt utviklingen innenfor sporten de siste årene. Grafen på figur 4.1 visualiserer det samlede antallet artikler som inneholdt ordet "doping" i avisene Verdens Gang, Aftenposten (morgen og aften), Dagbladet og Bergens Tidende per år i perioden 1996-2002.

Figur 4.1 Antallet artikler som inneholder ordet "doping" i avisene VG, Aftenposten (morgen og Aften), Dagbladet og Bergens Tidende per år i perioden 1996-2002. Søket er gjort i ATEKST og i VGs tekstarkiv.⁴³

Diagrammet viser at det i løpet av disse årene nesten vært en tredobling av antallet artikler som har omfattet "doping" i utvalgsperioden. Diagrammet viser et noe overraskende forhold; for det viser seg at Aftenposten er den avisen som har flest saker som inneholder ordet "doping"⁴⁴. Dette indikerer at sport og dopingskandaler ikke bare hører løssalgspresen til, men også er et tema i en avis som regnes for å være "mer seriøs". Vi ser ellers at Dagbladet og VG er relativt like med hensyn til forekomsten av artikler. Men hva handlet så alle disse

⁴³ Søket er avgrenset tilbake til 1996 da Dagbladets artikler som er trykt tidligere enn 1.1.96, ikke er registrert i ATEKST. VG byttet arkivsystem 23.11.2002, noe som medfører at små artikler som tidligere ble "hengt på" hovedartiklene i det nye systemet indekseres for seg selv. Dette kan medføre noe høyere antall artikler for 2002 enn for de foregående årene. Tabellen som er utgangspunkt for grafen finnes i vedlegg A.1.

⁴⁴ En feilkilde kan være at både Aftenposten morgen og Aften er med i søket, slik at avisen egentlig er to aviser. Men i all hovedsak er det grunn til å tro at artiklene om doping er viet Aftenpostens morgenutgave.

artiklene om? En rask gjennomlesning av treffene i søketjenesten i ATEKST, gir inntrykk av at det har blitt skrevet spesielt mange artikler i perioder der det har vært arrangert store, internasjonale mesterskap. Det følgende er en kort gjennomgang av avisenes ”høydepunkter” blant alle dopingsartiklene i disse årene.

Idrettsåret 2002 var preget av OL i Salt Lake City, og av VM i Fotball i Korea og Japan. Det er liten tvil om at dopingskandalen med Johann Mühlegg gjorde til at det ble skrevet mye om doping. Videre var det i 2002 mye omtale av Helskog-saken i november 2002 der redaktøren for TV2s dokumentarprogram ”Rikets Tilstand”, Gerhard Helskog, måtte dementere en rekke opplysninger vedrørende doping under OL på Lillehammer i 1994.

I 2001 var det dopingskandalen under VM på ski i februar, der hele det finske langrennslandslaget ble tatt for systematisk bloddoping, som tiltrakk seg pressens oppmerksomhet.

I 2000 var det sommer-OL i Sydney. Der ble den norske vekstløfteren Stian Grimseth tatt for ulovlig bruk av det anabole steroidet nandrolon.

I 1999 var høydepunktene for dopingsaker samlet rundt VM på Ski i Ramsau, og VM i friidrett i Sevilla. Under VM på ski svirret det en rekke rykter om at den norske alpinkjører Lasse Kjus var dopet. Ellers var avisene også opptatt av at det var utarbeidet metoder for å avsløre EPO. I forkant av VM i friidrett ble det kjent at de tidligere OL-vinnerne Javier Sotomayor og Linford Cristie hadde brukt doping.

I 1998 var det sykkelrittet Tour de France som ble arena for omfattende dopingavsløringer. Det var også vinter-OL i Nagano, og forball-VM i Frankrike dette året.

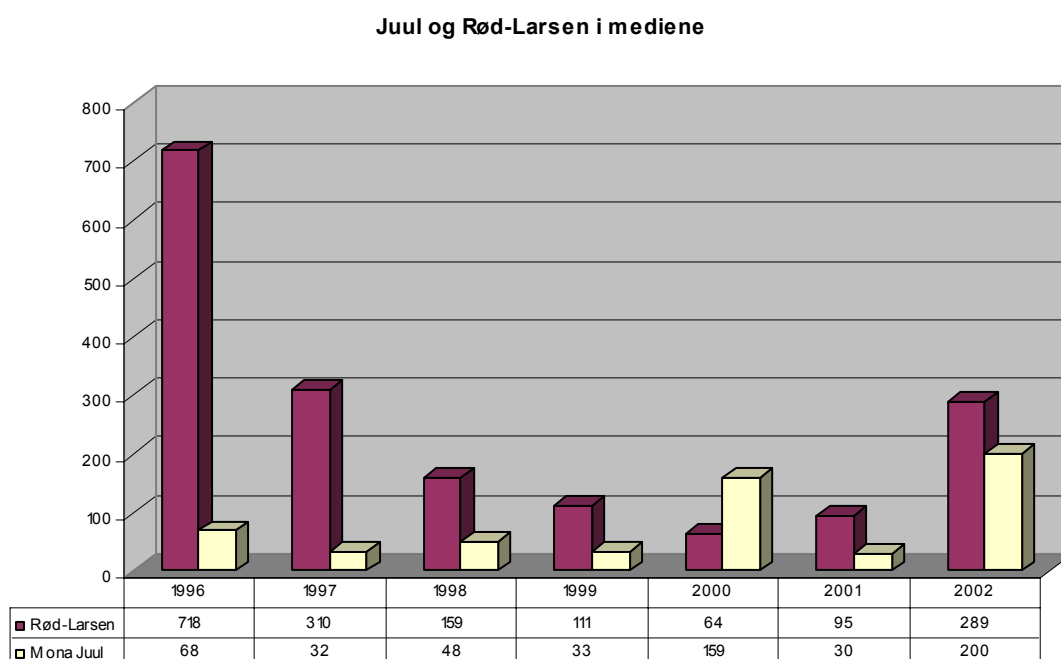
I 1997 var det VM på ski i Trondheim. Her ble den russiske langrennsløperen Ljubov Jegorova felt for å ha brukt dopingmiddelet bromatan.

I 1996 var det sommer-OL i Atlanta, USA. Her var det blant annet naturmiddelet Respira som skapte debatt etter at to norske syklistere og padleren Peter Ribe ble tatt for å ha brukt preparatet.

Den raske gjennomgangen peker på at doping alltid har vært et tema i samband med store mesterskap. Noe av årsaken til at antallet artikler om doping øker kan knyttes til at det ble mulig å gjøre tester av EPO. Videre har antallet i 2000, 2001, og 2002 blitt stort fordi nordmenn har vært mer involvert eller berørt av dopingsaker disse årene enn tidligere.

b) Terje Rød-Larsen og Mona Juul i mediene

En viktig årsak til at saken om fredsprispengene vakte så stor interesse, var at Terje Rød-Larsen tidligere hadde vært ute i hardt vær i forbindelse med den såkalte Rød-Larsen-skandalen i 1996 (se avsnitt 1.2). Figur 4.2 viser hvor mange artikler som ble skrevet om ekteparet Terje Rød-Larsen og Mona Juul i avisgruppen VG, Dagbladet, Bergens Tidende og Aftenposten (morgen og Aften) per år fra og med 1996 til og med 2002. Diagrammet illustrerer hvordan intertekstualitet mellom Rød-Larsen-saken i 1996 og fredsprisbråket i 2002 kan vises igjen i antallet artikler. Grafen gir et tydelig inntrykk av at det var noe ekstraordinært som skjedde med Rød-Larsen både i 1996, 1997 og 2002.

Figur 4.2 Antallet artikler som henholdsvis inneholder ordene ”Rød-Larsen” og ”Mona Juul” i den utvalgte avisgruppen. Gruppen inkluderer avisene VG, Aftenposten (morgen og Aften), Dagbladet og Bergens Tidende per år i perioden 1996-2002. Søket er gjort i ATEKST og VGs tekstarkiv.⁴⁵

Ut fra figur 4.2 kan vi videre se at det er stor forskjell på eksponeringen av henholdsvis Mona Juul og Terje Rød-Larsen i de utvalgte avisene. Rød-Larsen er langt mer omtalt enn Mona Juul. Diagrammet indikerer at søkelyset på Mona Juul i 2002 var langt mer omfattende enn noen gang før, og at hun innen dette hendte var relativ uerfaren med å medieoppmerksomhet

⁴⁵ En mulig feilkilde er at andre personer enn personer med etternavnet ”Rød-Larsen” også er registrert. Det er likevel høyst sannsynlig at de aller fleste artiklene dreier seg om Terje Rød-Larsen. Årsaken til at søkestrengen kun inneholder etternavnet ”Rød-Larsen” og ikke fornavnet Terje, er at han i flere artikler bare omtales som ”Rød-Larsen”. Det er derimot søkt på begge ordene ”Mona Juul” da ”Juul” er et relativt vanlig etternavn i mediene. Vær oppmerksom på at tallene indikerer treff på navnene i en hvilken som helst sammenheng.

fra tidligere år. For Rød-Larsen derimot, var mengden av omtale i 2002 bare en tredjedel av hva det var i 1996. Mens Rød-Larsen ble omtalt i 289 artikler i 2002, ble han omtalt i 718 artikler i de samme avisene i 1996.

4.2 Dekningen av dopingskandalen og fredsprisbråket

Dette avsnittet gir et riss av hvor omfattende dekningen av henholdsvis dopingskandalen og fredsprisbråket var. Avisene som er med her er VG, Aftenposten (kun morgen), Dagbladet og Bergens Tidende. Avsnittet vil vise forskjeller avisene i mellom, saksomfang over tid, og dekningsgraden av skandalen i forhold til andre nyhetsnavn i avisene.

a) Dopingskandalen

	<i>Antall artikler</i>	<i>Antall ord</i>	<i>Antall ord pr. artikkel</i>
VG	53	35713	674
Dagbladet	54	21885	405
Aftenposten (morgen)	64	30052	470
Bergens Tidende	31	8107	262
Sum	202	95757	474

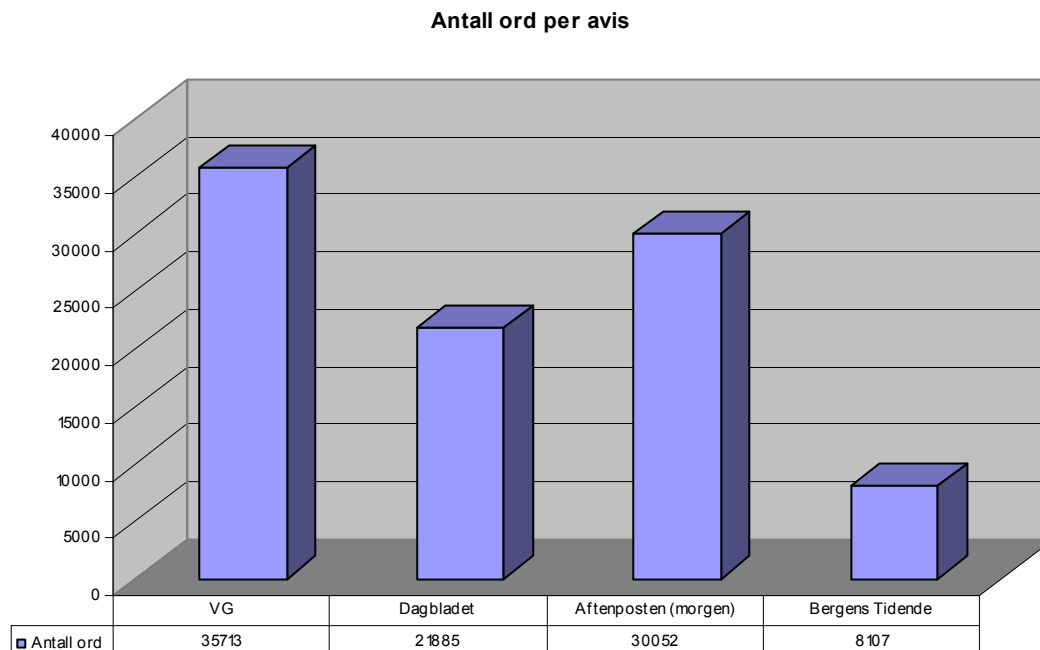
Tabell 4.3. Antall ord og antall artikler som inneholder ordet ”Mühlegg” i avisene VG, Aftenposten (morgen), Dagbladet og Bergens Tidende i perioden 23.02.2002-23.03.2002.⁴⁶

Tabell 4.3 viser at det ble skrevet 202 artikler som inneholdt ”Mühlegg” i de 28 dagene som er med i perioden. Artikkene talte til sammen 95 757 ord, noe som er svært mye for en nyhetssak, uansett hva en sammenlikner med. En avisside i tabloidformat rommer eksempelvis omkring 1000 ord. Statistikken sier imidlertid ikke noe om hvor mye bilder som ble brukt.

Det er særlig interessant å se at det ikke var tabloidavisene, men Aftenposten som skrev flest artikler der ordet Mühlegg var nevnt. Dette antyder igjen at skandaler, som ofte forbindes med tabloidjournalistikk, også appellerer til ”mer seriøse” aviser som Aftenposten. At en avis prioriterer sin sportsseksjon, er for svært mange mennesker en forutsetning for om de vil kjøpe eller abonnere på avisen eller ikke. Aftenposten satser derfor på å dekke også sportsbegivenheter grundig. Vi ser ellers at Bergens Tidende hadde en mindre omfattende

⁴⁶ Tabellen er utarbeidet med følgende fremgangsmåte. Ved hjelp av arkivtjenesten ATEKST er det søkt på alle artikler i Aftenposten, Dagbladet og Bergens Tidende som inneholder ordet ”Mühlegg” i perioden 23.02.2002-23.03.2002. I ATEKST er det også registrert antallet ord for hver artikkel. En ulempe med ATEKST-tjenesten til dette formål er at også forsidehenvisninger er registrert, at enkelte artikler er dobbeltregistrert, og at tjenesten ikke gjør det mulig å skille mellom Aftenposten morgen og Aftenposten Aften. For å gjøre tallene mest mulig sammenliknbare er artikkellistene manuelt gått igjennom, og forsider, Aftenposten Aften og dobbeltregistreringer er luket ut. Dataene fra VG skaffet til veie fra avisens interne tekstarkiv.

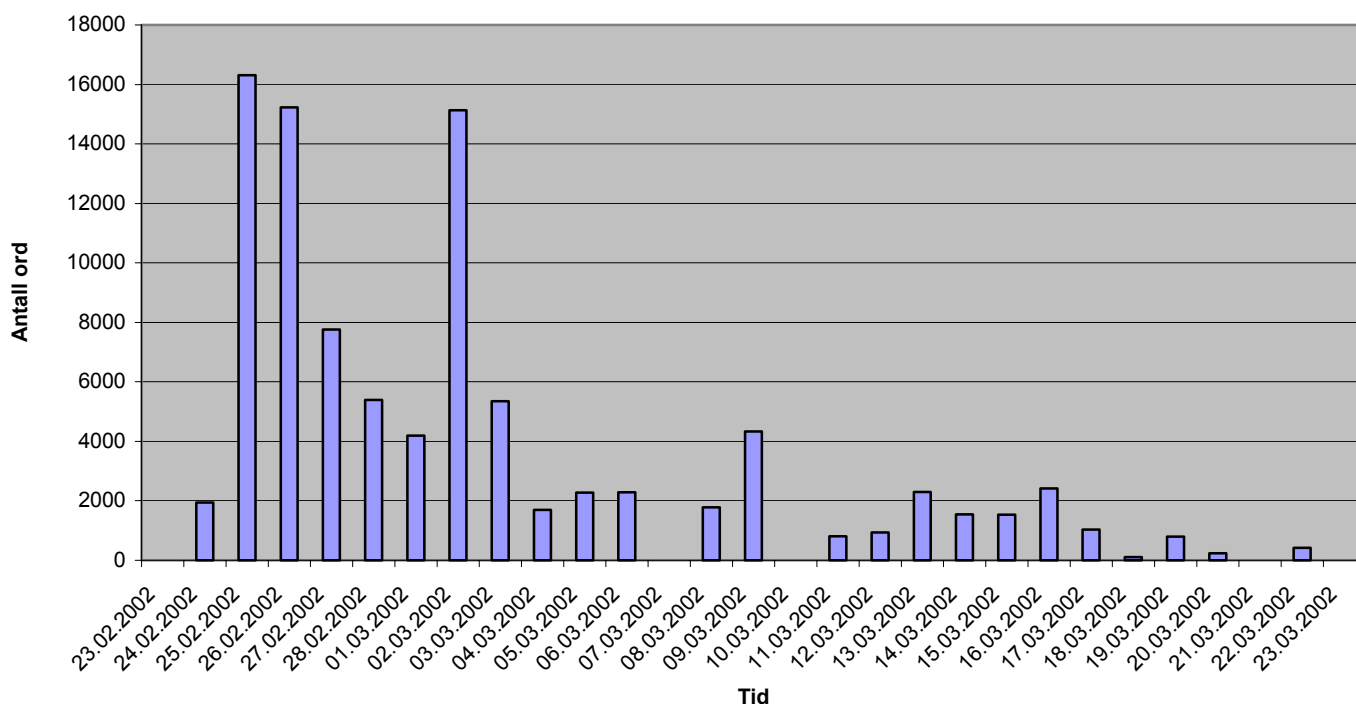
dekning enn de andre avisene. Det viser at avisen prioriterte annerledes enn de andre avisene. La oss se på noen av dataene i detalj.

Figur 4.4 Antallet ord som er tilknyttet artikler som inneholder ordet ”Mühlegg” i avisene VG, Dagbladet, Aftenposten (morgen) og Bergens Tidende i perioden 23.02.2002-23.03.2002.

Grafen på figur 4.4 visualiserer størrelsesforholdet mellom avisene i antallet ord som ble skrevet om Mühlegg i den utvalgte perioden. Vi ser at VG, ikke uventet, var den avisen som skrev flest ord om Mühlegg. Aftenpostens omfattende dekning skinner igjennom også i denne fremstillingen. Det er imidlertid noe overraskende at forskjellen mellom VG og Dagbladet er så stor, særlig med tanke på at begge avisene avsetter omtrent det samme sideantallet til sport hver dag. De er sterke konkurrenter på sportsjournalistikk. Dagbladet skrev imidlertid flere artikler (se tabell 4.3) enn VG, men Dagbladets artikler er betydelig kortere enn VGs. En forklaring kan være at Dagbladet prioriterte mer plass til andre sportsrelaterte saker, eller at avisen brukte et større areal på bilder, titler og annonser enn VG. Statikken sier ingenting om hvor mye plass som ble brukt på bilder.

Den neste illustrasjonen (figur 4.5) viser hvordan mengden av ord tilknyttet artikler som inneholdt ordet ”Mühlegg” i de utvalgte avisene utviklet seg i tidsperioden.

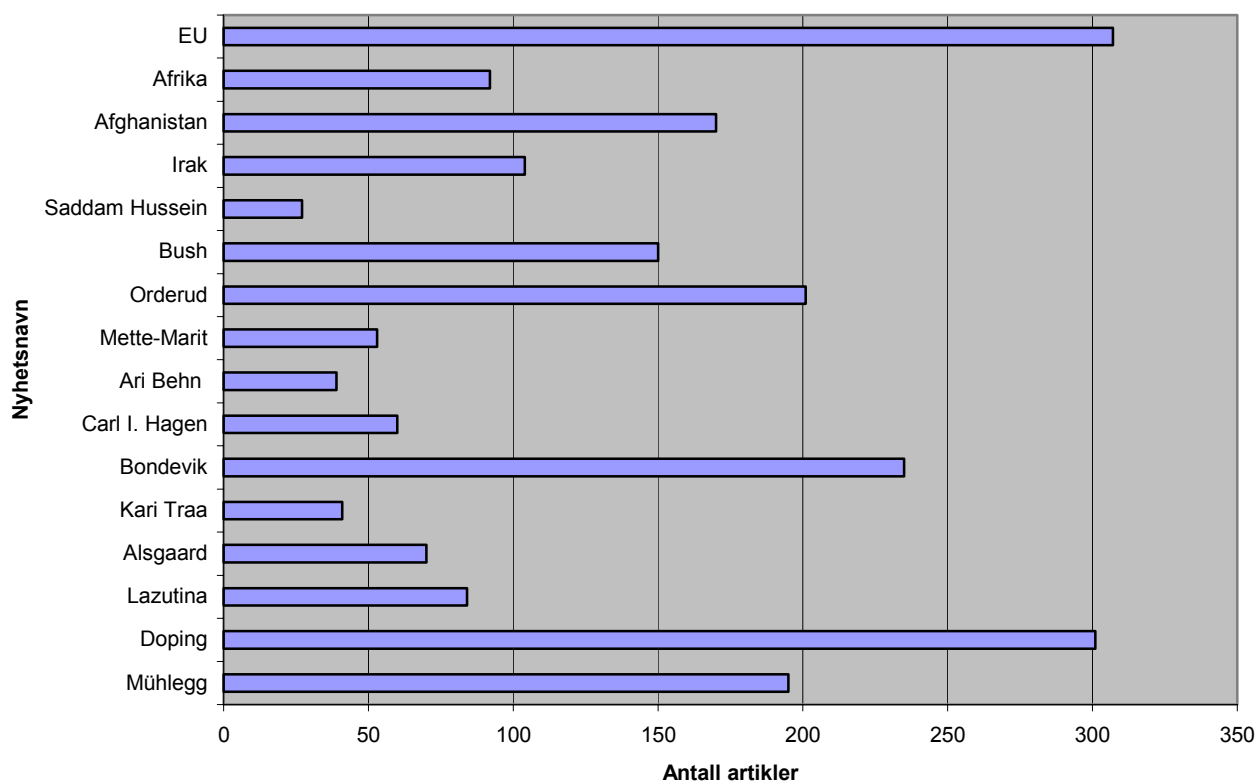

Figur 4.5 Antallet ord som er tilknyttet artikler som inneholdt ordet "Mühlegg" i den utvalgte avisgruppen. Gruppen inkluderer avisene VG, Aftenposten (morgen), Dagbladet og Bergens Tidende per dag i perioden 23.02.2002-23.03.2002.

Figur 4.5 viser at omtalen av Mühlegg var fyldig, særlig etter at den positive dopingprøven ble kjent søndag 24. februar 2002. Norges fire største aviser skrev til sammen 16 308 ord om Johann Mühlegg 25. februar. VG alene viet åtte av 12 sportssider til dopingskandalen denne dagen; det var nærmest vegg-til-vegg-dekning. Det neste store høydepunktet nåes lørdag 2. mars 2002. VG publiserte denne dagen en tresiders bakgrunnsartikkel om kappløpet mot Mühlegg ("Kappløpet mot Mühlegg", VG 02.03.). Ellers var det denne dagen oppmerksomhet om et funn av blodoverføringsutstyr i huset til det østerrikske langrennslandslaget etter OL. For øvrig er lørdag er en dag der avisene bruker en del plass på oppsummering, feature-, kommentar- og bakgrunnsartikler om nyhetene fra uken som har gått. Det gjør at antallet ord var større denne dagen. Publiseringen av artikler som inneholdt ordet "Mühlegg" avtok etter 14 dager.

Figur 4.6 viser antallet artikler som inneholder ulike nyhetsnavn i avisene Dagbladet, Aftenposten og Bergens Tidende i utvalgsperioden. Merk at VG ikke er med i denne statistikken da avisen ikke er med i ATEKST. Jeg har heller ikke luket ut forekomsten av Aftenposten Aften, da det arbeidet ble vurdert for tidkrevende i forhold til diagrammets hensikt. Diagrammet er kun utviklet for å gi et visst inntrykk av størrelsesforholdet mellom

dopingskandalen og andre ord i avisene.

Figur 4.6. Antallet artikler som inneholder ulike nyhetsnavn i en utvalgt avisgruppe. Gruppen inkluderer Aftenposten (morgen og Aften), Dagbladet og Bergens Tidende i perioden 23.02.2002-23.03.2002.⁴⁷

Mühlegg er som nyhetsnavn nesten på høyden med "Bondevik" (daværende statsminister Kjell Magne Bondevik) i denne perioden. Det er også interessant å observere at Mühlegg ble omtrent like mye omtalt som "Orderud". På dette tidspunkt var den siste rettsaken i Orderud-saken nært forestående. Ellers viser grafen at for eksempel Ari Behn, Mette-Marit, Bush (daværende USA-president George Bush) og Saddam Hussein (daværende diktator i Irak) er mindre omtalt enn Mühlegg. På det mer generelle søket "doping" er det kun "EU" som får flere treff. Dette dokumenterer at "doping" vant dagsorden i perioden; i alle fall sammenliknet med navnene som det er søkt etter her.

Det er viktig å understreke at sport, med unntak av avisenes forside, ikke konkurrerer med ordinært nyhetsstoff i avisene med hensyn til spalteplass. Avisene har satt av et fast antall sider til sport hver dag. Diagrammet kan likevel gi et visst inntrykk av den totale medieflaten.

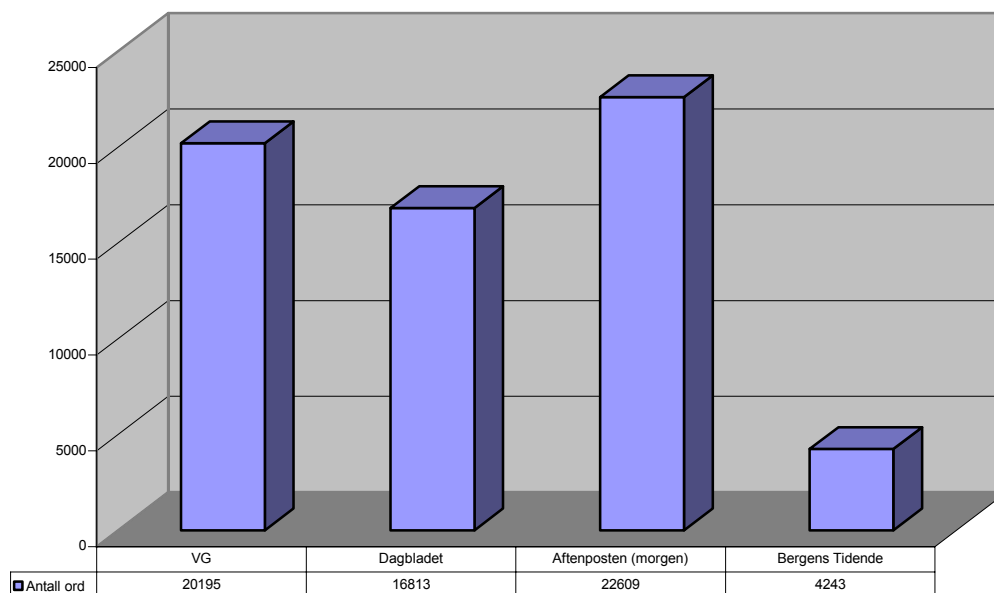
⁴⁷ Årsaken til at "Mühlegg" får flere treff her enn i tabellen 4.3 er at ATEKST innehar noen dobbeltregistreringer og forsidehenvisninger som ikke er luket ut. Treffene i figur 4.6 er sammenliknbare.

b) Dekningen av fredsprisbråket

	<i>Antall artikler</i>	<i>Antall ord</i>	<i>Antall ord pr. artikkel</i>
VG	31	20760	670
Dagbladet	36	16813	467
Aftenposten (morgen)	50	22609	452
Bergens Tidende	13	4243	326
Sum	130	64425	496

Tabell 4.7. Antallet ord og artikler som inneholder ”Mona Juul” i avisene VG, Dagbladet, Aftenposten (morgen), og Bergens Tidende i perioden 23.04.-26.05.2002.⁴⁸

Tabellen viser at det totalt ble skrevet til sammen 64 425 ord fordelt på 130 artikler som traff søkestrengen ”Mona Juul” i den utvalgte perioden. Størrelsesforholdet mellom avisene i denne saken er relativt likt det som kom frem av tabell 4.3 om dopingskandalen. I denne saken er det imidlertid Aftenpostens morgenutgave som skriver flest artikler og flest ord. Det er imidlertid interessant at se at VG, som forbindes med ”tabloidjournalistikk”, bruker så mye plass på et ”seriøst” tema som politikk. Avisen skriver nesten like mange ord som Aftenposten, og VG har som i tabell 4.3, også her de lengste artiklene i snitt. La oss se på noen deler av tabellen:

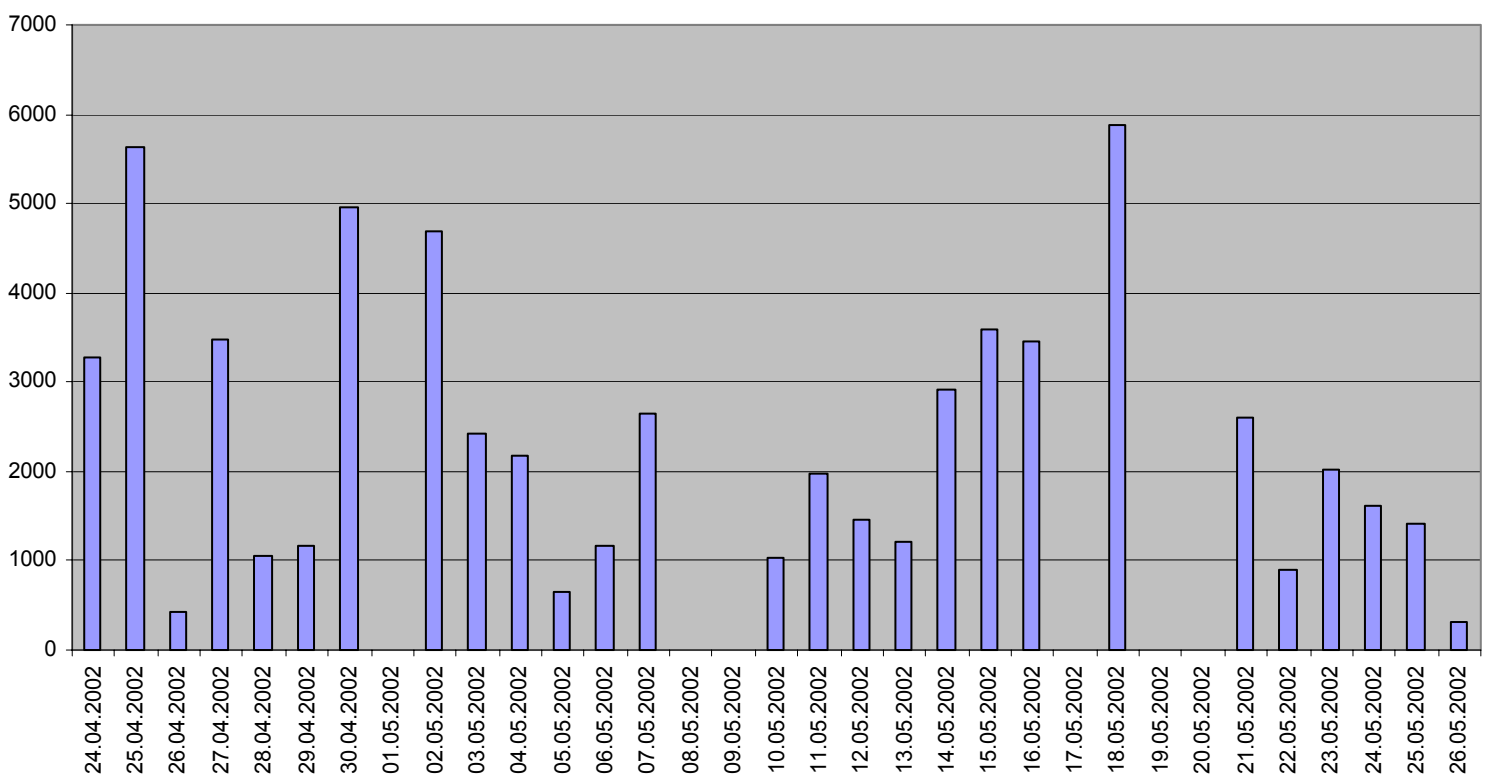

Figur 4.8 Antallet ord som er tilknyttet artikler som inneholder ordet ”Mona Juul” i avisene VG, Dagbladet, Aftenposten (morgen) og Bergens Tidende.

Grafen på figur 4.8 viser at VG mengdemessig ikke lå langt bak Aftenposten i omtalen av

⁴⁸ Tabellen er beregnet på samme måte som tabell 4.3.

Mona Juul. Dette til tross for at en kan anta at VG har mindre spalteplass og anvender større bilder enn Aftenposten. Det er også forskjell mellom VG og Dagbladets dekningsgrad av fredsprisbråket. Dagbladet skrev flere artikler enn VG, men artiklene er i snitt 200 ord kortere enn VGs. Det blir bare spekulasjoner hva som er årsaken her. Bergens Tidende brukte relativt liten plass på Juul-saken. Dette skyldes at avisen er regionsavis, og dermed prioriterer lokale nyheter først. Det er også grunn til å tro at BT ikke hadde det samme kildenettet i Oslo som hovedstadsavisene, og dermed ikke fikk tilgang på så mye eksklusiv informasjon som de andre avisene i undersøkelsen. Den neste figuren visualiserer mengdefordelingen av antallet ord over tid i perioden.

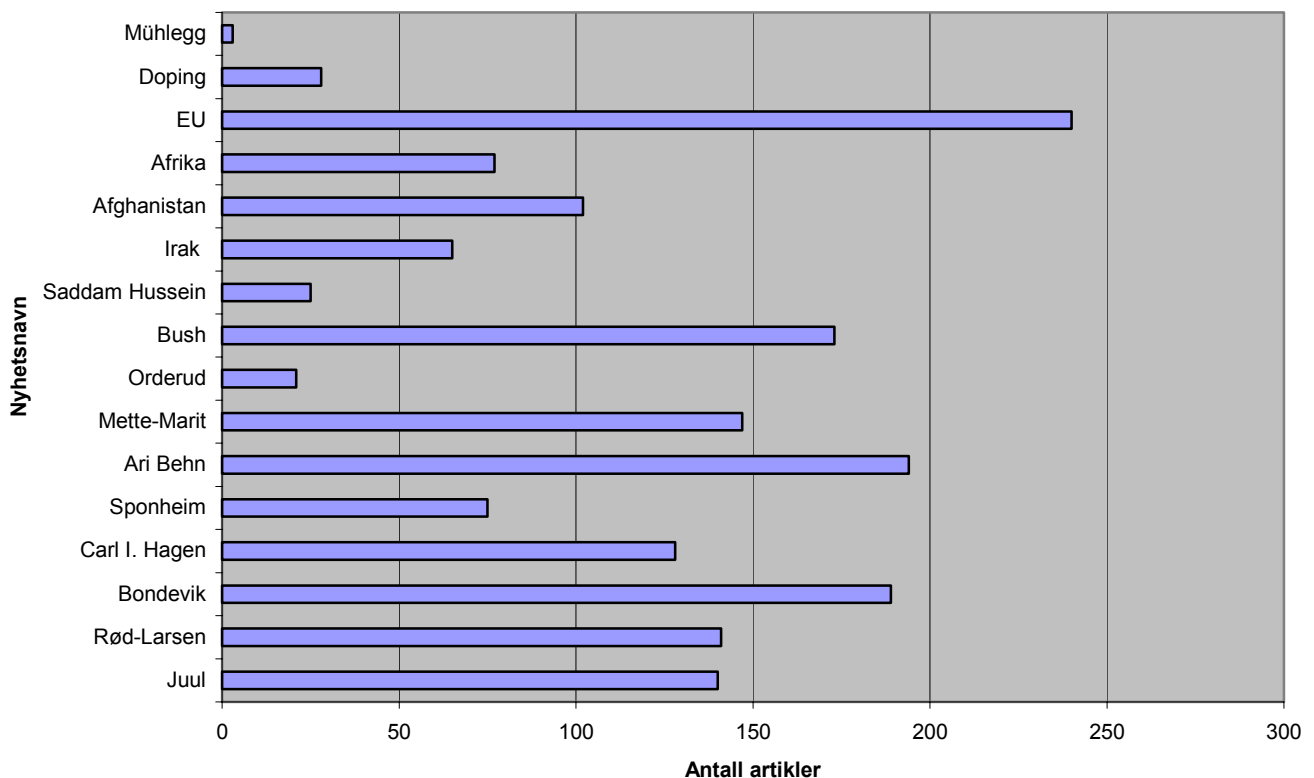

Figur 4.9 Utviklingen av antall ord (y-aksen) som er tilknyttet artikler som traff søkestrengen "Mona Juul" i perioden 24.04.2002-26.05.2002 (x-aksen) i den utvalgte avisgruppen. Gruppen inkluderer VG, Aftenposten (morgen), Dagbladet og Bergens Tidende.

Utviklingen er jevnere her enn i dopingskandalen. Mens dopingskandalen gav en følelse av sjokk, utviklet fredsprisbråket seg over tid. Det kan skimtes en dramaturgisk utvikling i diagrammet på figur 4.9. Selv om det ikke trenger å være samsvar mellom antallet ord og skandalens spenningsnivå, gir det her likevel mening å snakke om fredsprisbråkets oppspill, konfliktoppygging, klimaks og utladning. Innledende runde. De første dagene, 24. og 25. april var Rød-Larsen-skandalen i Israel i fokus. Det ble i norske medier stilt spørsmål om hva som var på gang. *Oppspill*: Mandag 30. april var oppmerksomheten rettet mot konsekvensene

av at UD dagen før kunngjorde at diplomatekteparet hadde brutt Tjenestemannsloven.

Konfliktopptrapping. I dagene som fulgte, brakte VG frem saker om Juuls fortid, noe som skjerpet konflikten. Det ble åpnet for utspill og debatt. *Klimaks.* Etter cirka tre uker med spekulasjoner og debatt i Norge var Mona Juul den 13. og 14. mai hjem for å forklare seg for UD. *Utladning.* Carl I. Hagen gikk ut i VG 22. og 24. april og uttalte at han vurderte å politianmelde Mona Juul. Luften hadde imidlertid gått ut av ballongen, for den siste VG-artikkelen kom på trykk 25. mai 2002. Det var en notis som opplyste om at UD var tvunget til å tilbakebetale pengene.

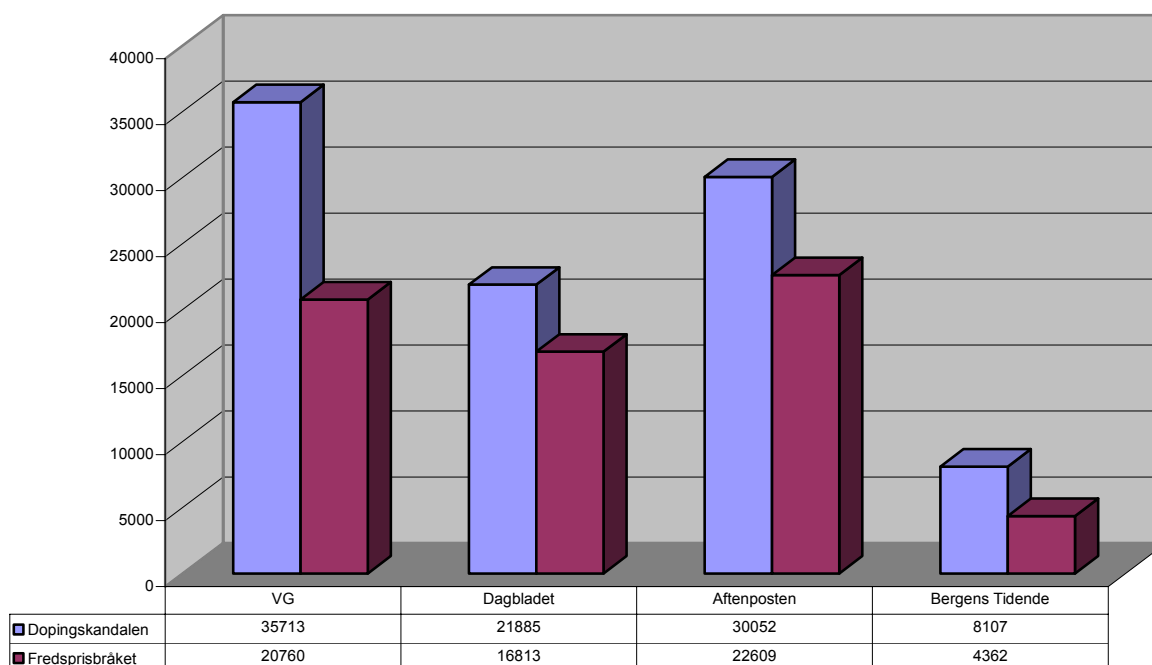

Figur 4.10. Antallet artikler som inneholder ulike nyhetsnavn i en avisgruppe som består av avisene Dagbladet, Aftenposten (morgen og Aften) og Bergens Tidende

Figur 4.10 gir et riss av hvilke dimensjoner fredsprisbråket hadde i forhold til andre nyhetsnavn i avisene. Vi ser at Mona Juul er mer omtalt enn for eksempel "Afrika". Juul er også mer omtalt enn Carl I. Hagen, og daværende Venstre-leder Lars Sponheim som litt tidligere på våren var innblandet i den såkalte bopliksaken i Lillesand. Det ble imidlertid brukt mer plass på prinsesse Märtha og Ari Behn enn på Juul/Rød-Larsen. Det er ikke så rart da de skulle gifte seg i Nidarosdomen 24. mai.

c) Dopingskandalen sammenliknet med fredsprisbråket

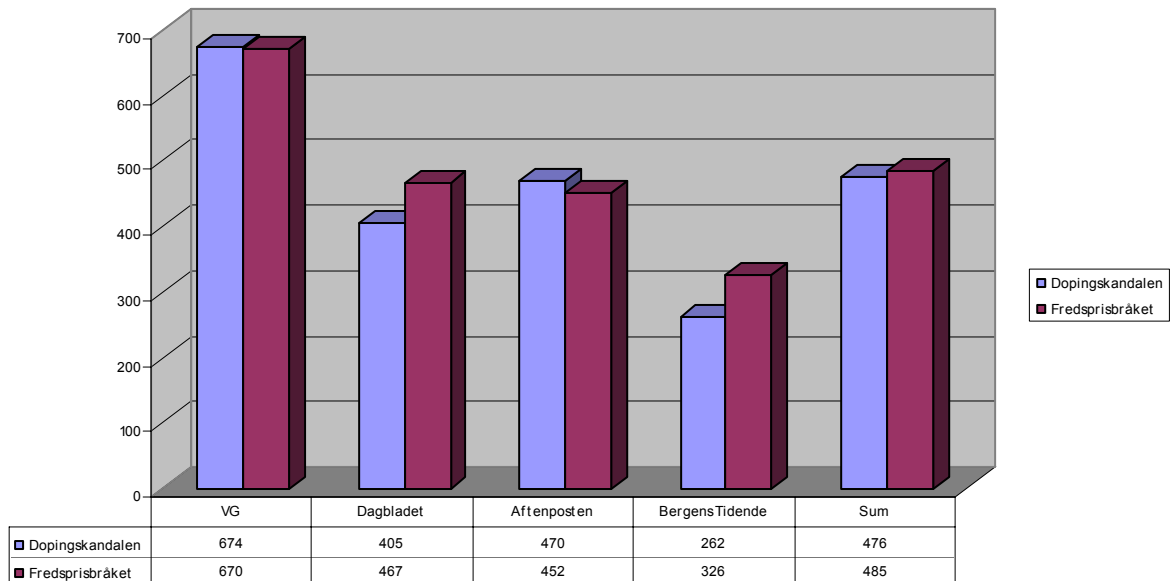
Siden dette er en komparativ studie, kan det være på sin plass å se på størrelsesforholdet mellom dopingskandalen og fredsprisbråket.

Figur 4.11. Antallet ord i artikler som henholdsvis inkluderer ordene ”Mühlegg” og ”Mona Juule” i avisene VG, Aftenposten (morgen), Dagbladet og Bergens Tidende i skandalenes respektive perioder.

Figur 4.11 viser at avisene har prioritert sakene relativt likt i forhold til hverandre. VG og Aftenposten har begge prioritert skandalene høyere enn Dagbladet og Bergens Tidende. BT nedprioriterer sakene i forhold til hovedstadsavisene. Diagrammet sier at dopingskandalen fikk mer dekning enn fredsprisbråket i alle avisene. Summerer vi antallet ord for hver av skandalene, ble det i alle avisene til sammen skrevet 95 757 ord om dopingskandalen og 64 425 ord om fredsprisbråket.

I VG var dopingskandalen i antall ord halvannen gang større enn fredsprisbråket. Et interessant trekk er at også Aftenposten brukte mer plass på sportsskandalen enn den politiske skandalen. Selv om denne grafen ikke er representativ utover tallene den er basert på, gir den likevel et inntrykk av stoffprioriteringen mellom sport og politikk. Sport er utvilsomt et satsningsområde hos avisene, også hos Aftenposten. Avisene generelt setter av en stor andel av avisen nettopp til sport. I VG er det for eksempel vanlig at 12 av 60 sider vies sport og idrett hver dag.

Figur 4.12. Gjennomsnittet av antallet ord per artikkel for hver av skandalene fordelt på avisene VG, Aftenposten (morgen), Dagbladet og Bergens Tidende.

Til slutt vil jeg vise et diagram som ble et biprodukt av arbeidet med dette kapitlet. Den viser et påfallende likt snitt for antall ord per artikkel for hver av avisene, fordelt på dopingskandalen og fredsprisbråket. Vi ser at VG har de klart lengste artiklene i begge sakene. Figuren sier ingenting om dette er en vanlig tendens blant avisene. Tallene indikerer i alle fall at VG satte sakene høyt på dagsordenen.

4.3 Oppsummering

Dette kapitlet har tegnet et første riss av omfanget til dopingskandalen og fredsprisbråket i en gruppe aviser. Det har også blitt presentert litt historikk omkring tidligere mediedekning av henholdsvis doping, og ekteparet Juul/Rød-Larsen. Kapitlet har blant annet gitt indikasjoner på at det særlig var særlig VG og Aftenposten (morgen) som skrev flest ord om dopingskandalen. I fredsprisbråket var det mer jevn fordeling mellom VG, Dagbladet og Aftenposten i det totale antallet ord om saken. Statistikken i kapitlet har videre gitt indikasjoner på at begge skandalene kom høyt opp på dagsordenen med hensyn til antallet skrevne artikler i forhold til nyheter. Til slutt ble størrelsesforholdet mellom dopingskandalen og fredsprisbråket i de respektive avisene målt i antall ord der det viste seg at dopingskandalen i alle avisene utvalget resulterte i flere ord enn fredsprisbråket.

5 MEDIERINGEN AV DOPINGSKANDALEN

Det var mange som lurte på hva den antatte jukse-makeren Johann Mühlegg selv hadde å si etter dopingavsløringen. Sitatet under er hentet fra VG 27. februar 2002, der avisen gjengir et intervju med den betydningsfulle spanske avisen El Pais. Mühlegg blir her konfrontert med hva han har gjort (VGs uhevinger).

– Har du god samvittighet?

– Nei eller det vil si - jo. Det som har skjedd er svært overraskende.

– Analyseresultatene er entydige, du har brukt forbudte stoffer?

– Nei, jeg har ikke dopet meg. Jeg skjønner ikke hvordan denne situasjonen har oppstått, sier Mühlegg.

Han blir så spurt av El Pais om han tror det kan ha vært en feil med selve kontrollen.

– Tja, kontrollen her i Salt Lake City er jo svært annerledes enn andre steder, da.

El Pais sier så: Ja, det er jo fordi man aldri har lett etter, eller oppdaget substansen NESP før nå ... Har du tatt en sprøyte i den tro at du ikke ville bli oppdaget?

– Jeg har ikke gjort annet enn å spise normalt, svarer Mühlegg. – Og så har jeg tatt litt vitaminer og mineraler.

El Pais spør Mühlegg om hvordan det føles å miste helteglorien.

– Helt og helt, jeg har jo fortsatt to gullmedaljer.

– Jo men de er temmelig mistenkelige de også, sier El Pais [sic].

– Jeg har passert alle kontroller. Akkurat DEN kontrollen du sikter til var den første jeg ikke passerte. Og at IOC-president Jacques Rogge mener at jeg ikke er en moralsk vinner, er feil. Jeg har vunnet de to medaljene på lovlig måte, sier Mühlegg. ("HAR IKKE DOPET MEG", VG 27. februar 2002)

Johann Mühlegg er både som privatperson og idrettspersonlighet, ytterst ømfintlig i denne situasjonen. Det lekker informasjon fra hans bakre scene (backstage) inn på den offentlige scenen. Det svekker ham. Mühlegg snubler i svaret da El Pais' spør om han har god samvittighet. Han sier først nei, for så å rette opp fadesen med å si "jo" og tilføye at det som har skjedd er "svært overraskende". Dette svaret fremstår som lite troverdig for leseren, og kan tolkes ironisk. Leseren kan tenke: "Overraskende for Mühlegg? Virkelig." Vi kjenner imidlertid ikke til konteksten til intervjusituasjonen. Det kunne for eksempel hende at Mühlegg misforstod spørsmålet grunnet språkproblemer. Kanskje er det et spansk kurs tyskeren trenger. Det neste spørsmålet avslører imidlertid Mühleggs mangelfulle moral når han lyver journalisten rett opp i ansiktet, og sier at han ikke har dopet seg. Vi kjenner oss likevel igjen i Mühleggs situasjon. Det er ubehagelig å bli konfrontert med gale ting en har gjort. Mühleggs oppførsel kan være naturlige forsvarsmekanismer.

Mühleggs omdømme ble kraftig forringet etter avsløringen. Han mistet helteglorien

han hadde oppnådd i OL-løypene. I stedet kunne vi nyhetsfortellingene om svindleren Johann Mühlegg.

Dette kapitlet tar for seg VGs mediering av dopingskandalen med utgangspunkt i Eide og Hernes' tese om mediedramaturgi. Hvilke journalistiske grep foretok VG? Kan vi identifisere en dramaturgisk utvikling i VGs dekning? Og i så fall; hvordan ble den lagt opp? Dette er sentrale spørsmål som styrer strukturen i dette kapitlet. Videre har jeg snudd og vendt på artiklene for å kikke etter referanser til arketypiske figurer og fortellinger. Noen av dem presenteres i det følgende i en kvalitativ og eksplorerende form.

5.1 Tematikk i VGs medieføljetong om dopingskandalen

Skandalen omkring dopingavsløringen av Mühlegg, Lazutina og Danilova var ingen hvilken som helst nyhetssak på sportssidene. Det var ikke hvilken som helst idrett som var forsøplet av jukse makere; det var en norsk nasjonalsport med røtter langt tilbake i historien som ble truet. Langrenn er en del av den urnorske identiteten. Det var ikke bare de aktive OL-utøverne som ble lurt, men også mediepublikumet, vi som nasjon som ble ført bak lyset. Det var en selvfølge at folkeavisen VG måtte (for)følge skandalen og drive frem en bred dekning.

Denne analysen baseres på de 53 artiklene om dopingskandalen som kom på trykk i VG i perioden 23.02.2002-23.03.2002. Dopingskandalens mange berøringspunkter gjorde at VG måtte legge en klar plan over hvilken artikkelflora som var hensiktsmessig. Overordnet kan alle artiklene samles under VGs føljetong om dopingskandalen.⁴⁹ VGs dekning må forstås i sammenheng med den totale dagsordenen om saken i samfunnet, og den generelle dopingdebatten (se avsnitt 4.1.). Det enorme mediefokuset gjorde at saken levde sitt eget liv. Ingen hadde kontroll over det utall av narrative versjoner som dopingskandalen fikk.

I VG var det føljetongen om hvordan Norge skulle vinne gullene tilbake som var "hovedprosjektet". Jeg har valgt å kalle dette mediedramaet for "kampen for rettferdigheten". Herunder fantes det finnes det en rekke "supplementsartikler", som kan leses som underføljetonger. Disse har jeg kalt "biografien om Mühlegg", "idrettsmoral på russisk – fra en annen verden", og "doping på leder- og kommentar plass".⁵⁰ Kategoriene er ikke gjensidig utelukkende, da det er glidende overganger mellom sakene. Flere reportasjer om Mühlegg kan også tilskrives "kampen for rettferdigheten". Kategoriene er heller ikke uttømmende, det er noen artikler som for eksempel informasjon og rene nyheter som ikke "passer" i kategoriene.

⁴⁹ F.o.m den 27. februar 2002 og utover valgte VG å samle alle artikler angående dopingavsløringen under toppsidevignetten "Dopingskandalen".

⁵⁰ Se vedlegg A.2 for fullstendig liste over artiklene med koding for de forskjellige kategoriene.

De følgende avsnittene er strukturert etter de fire kategoriene som er tegnet opp. Kapitlet vil fortone seg som et slags eksplorerende lysbildeshow der enkeltartikler trekkes frem, analyseres og settes i sammenheng.

5.2 Kampen for rettferdigheten

VGs presentasjon av dopingskandalen bar tydelig preg av dramaturgi. Jeg skal i dette avsnittet presentere og drøfte noen av de dramaturgiske høydepunktene som var å finne i materialet. Kampen for rettferdigheten var den norske idrettsledelsens kamp for å få Mühlegg, Lazutina og Danilova til å levere tilbake *alle* medaljene de hadde tatt i Salt Lake City, og ikke bare de medaljene disse utøverne hadde tatt etter de fellende dopingkontrollene. Valget av ordet ”kamp”, er ikke bare mitt valg, men ordet ble hyppig brukt i VGs spalter. Kamp er i seg selv noe hardt og dramatisk. Det er en metafor til oppgjør, strid, batalje, eller i ytterste konsekvens, krig. Den norske idrettsledelsen måtte kjempe mot sterke krefter i IOC og FIS for å vinne frem.

VGs journalistikk omkring denne saken var kampanjejournalistikk. Det ligger i denne sammenheng verken konspirasjonsteorier eller noe kritikk i bruken av ordet. Med kampanje menes det her at journalistikken var relativt progressiv og påskyndende, og det kanskje mer enn andre medier. VGs hovedkilder i kampen for rettferdigheten var først og fremst Olympiatoppens toppidrettssjef Bjørge Stensbøl, idrettspresident i Norges idrettsforbund Kjell O. Kran og IOC-medlem Gerhard Heiberg. Videre var mange norske idrettsutøvere som Thomas Alsgaard, Frode Estil, Bente Skari, Vegard Ulvang og Johann Olav Koss selvskrevne intervjuobjekter.

a) Anslag: Verdens Gang spiller opp

Dopingskandalen hadde allerede floreret i etermediene og på Internett et helt døgn da VG kom på gaten mandag 25. februar 2002. VG valgte derfor å gjøre en kombinasjon av den allerede kjente nyheten om dopingavsløringen og sin egen nyhet om at Bjørge Stensbøl kunne komme til å trekke seg. VGs førsteside fikk tittelen ”– TA FRA DEM ALLE MEDALJENE”. Den var et imperativ. Noen krevde noe. Ingressen var følgende (VGs utheving):

TOPPIDRETTSSJEFEN RASER: Bjørge Stensbøl truer med å trekke seg hvis ikke de tre dopingtatte OL-vinnerne fratas alle medaljene. Flere kaller dopingavsløringen tidenes verste dopingskandale.

Som Thompson (2000:13) sier i sin definisjon av skandalen, skaper skandaler offentlig

respons (se avsnitt 2.1). I dette tilfellet er responsen et ultimatum fra toppidrettssjefen. Med denne nyheten vant VG dagsordenen denne dagen. VGs sak ble blant annet tema på NRK1s ”Redaksjon 21” og TV2s ”Tabloid”. Førstesiden er gjengitt i figur 5.1.

Hovedoppslaget introduserer leseren for et sterkt personfokusert mediedrama. Vi konfronteres med bildene av skandalens hovedpersoner. Bildeteksten bekrefter sannheten. Mühlegg, Lazutina og Danilova stemples det med ordet ”DOPET” og et kolon. Det er juksemakere og svindlere.

Kombinasjonen av stikktittelen, tittelen, de tre bildene og ingressen skisserer en dramatisk konflikt mellom de dopingtatte og Bjørge Stensbøl. På det store bildet forsøker Mühlegg å skjule seg for fotografene ved å trekke landslagsjakken i Spanias nasjonalfarger over hodet. Fotografen har imidlertid overrumplet ham, og resultatet ser vi. Fotografiet er symbolsk for situasjonen. For uansett hvor Mühlegg fysisk skulle gjemme seg nå, vil han likevel være synlig i mediene. Verdenspressen har uansett et rikt arkivmateriale å ta av. Mühleggs store, forskremte øyne gir inntrykk av at mannen helst vil synke i jorden. Sannsynligvis fryktet han for hva som skulle skje med ham nå; hva slags spetakkel det skulle bli. Tittelen varsler hva som er i gjære. Medaljene må taes fra dem, er budskapet som skinner ut fra tittelens ROPENDE blokkbokstaver. Oppslaget er sterkt emosjonelt, noe som har til hensikt å engasjere lesernes følelser.

VG-fronten involverer leseren på en fundamental måte, som ligger ”mellom linjene”. Oppslaget engasjerer mange leseres konnotasjoner som vi har felles i folkefellesskapet; blant annet at vi som langrennsinteressert nasjon er her var fornærmet av juksemakerne. Leseren engasjerer også leseren fordi han eller hun kan gjøre sine egne assosiasjoner. Det var trolig mange VG-lesere som via TV hadde fulgt Mühleggs løp under femmila. Han hadde konkurrert med doping i blodet, rett foran øynene på oss.

Inne i avisen samme dag finner vi oppslaget førstesiden reklamerte for. Tittelen ”SKANDALE hvis de ikke fratas medaljene” har også her et klart budskap. VG har valgt å

Figur 5.1. Faksimile fra VGs førsteside 25. februar 2002.

bruke det samme bildet av Mühlegg som på førstesiden. De russiske langrennsskvinnene er avbildet smilende mens de mottar medaljene de jukset til seg.

Figur 5.2 Faksimile fra VG, 25. februar 2002.

VGs nyhet konstruerer her en usikkerhet. Stensbøl truer med å trekke seg. I brødteksten bekrefte det som presenteres i tittelen (VGs uhevinger):

[...] Dersom de [FIS red.anm.] ikke er rakrygget nok til å fra juksemerkene medaljene, er det en enda større skandale. Da vet jeg ikke om jeg gidder dette lenger, sier Stensbøl til VG.
 – **Mener du at du truer med å slutte med internasjonal idrett?**
 – Ja.

Oppslaget er et godt eksempel på en tilspissning (medievridning). Stensbøl var forbannet og oppgitt på grunn av dopingavsløringene. Det er da fort gjort å si at "dette gidder jeg ikke mer" selv om man innerst inne ikke har til hensikt å trekke seg. Men når journalisten får "ja" på sitt oppfølgingsspørsmål, har journalisten det han trenger for å lage en nyhet ut av det. Da Stensbøl ble intervjuet av andre medier samme dagen, hevdet han imidlertid at han hadde blitt sitert feilaktig i VG, og at han ikke hadde seriøse planer om å trekke seg som toppidrettssjef.

Konflikten som det ble spilt opp til i artikkelen, involverte ikke juksemerkene direkte. De var jo tatt. Stensbøls kampprosjekt var først og rettet mot de som deler ut medaljene, som var den Internasjonale Olympiske Komité (IOC) og det Internasjonale Skiforbundet (FIS). Og

her var det tungroddede og komplekse byråkratiet ved IOC og FIS som var Stensbøls hodepine. Han sa følgende til VG:

– Jeg kjenner ikke reglene godt nok, men det er en skandale at den internasjonale olympiske komité (IOC) ikke har mandat til å frata jukserne alle deres medaljer. Det internasjonale skiforbundet (FIS) derimot må ha dette mandatet. ("Skandale hvis de ikke fratras medaljene", VG 25.02.)⁵¹

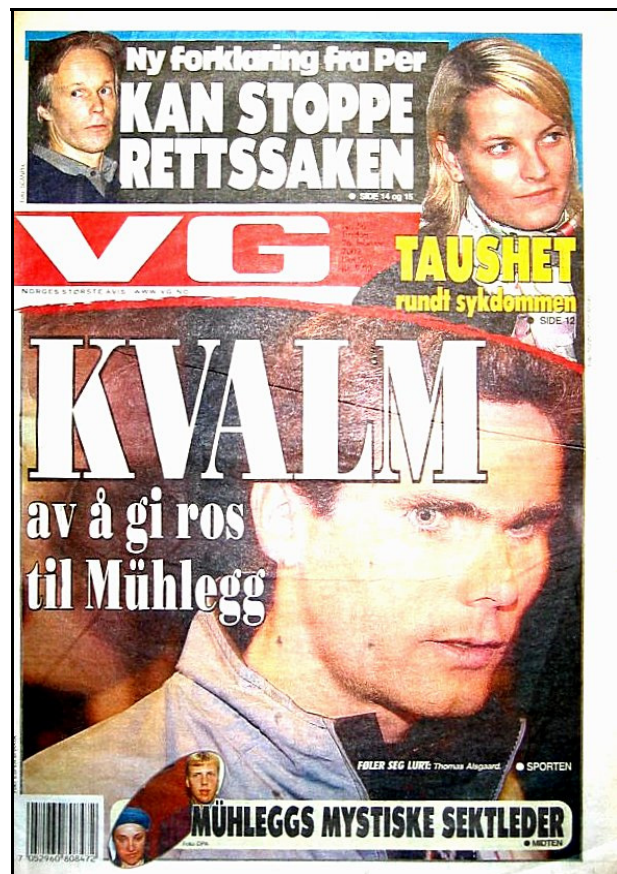
Det var ingen kilder fra FIS i VGs artikkel som kunne bekrefte eller avkrefte, at de vil gjøre noe med saken. Men det kom frem av artikkelen at IOC ikke kunne ta fra dem medaljene på grunn av at deres regelverk ikke gav hjemmel til å frata medaljer som er tatt før en positiv dopingkontroll. Men til selv om bremsene dermed var satt på forhånd, insisterte Stensbøl på å gå løpet ut. VG skrev at "Stensbøl betyr at dette ikke har noe med Norges sluttposisjon i medaljestatistikken, men at det er en kamp han er villig til å ta for at de moralske vinnerne skal få det de fortjener." Dermed var dagsordenen satt.

⁵¹ Alle avisartikler som det henvises til i denne hovedoppgaven er fra 2002, dersom ikke annet er oppgitt.

b) Konfliktopptrapping: Helten som ble kvalm

Tirsdag 26. februar fulgte VG opp dopingsjokket som avisen, og norske medier for øvrig, var preget av dagen i forveien. Thomas Alsgaard hadde 25. februar vært med i NRK1s debattprogram "Redaksjon 21". Der kom han med kraftig kritikk mot Johann Mühlegg og IOC. Etter at sendingen var over gjorde VG et intervju med Norges største utøvende langrennshelt. Der gav Alsgaard uttrykk for at han var kvalm av å ha skrytt av Mühlegg. Dagen etter så VGs førsteside så slik ut:

Figur 5.2 Faksimile fra VG-fronten 26. februar 2002.

På bildet er Alsgaard vendt bort, han ser mot høyre bildekant, og luften er bak ham. Noen har gått bak hans rygg. Bildet er tatt mens han snakker, og ansiktsuttrykket er bestemt og kanskje litt irritert. Bildeteksten slår det fast: "FØLER SEG LURT: Thomas Alsgaard." Dette er fortellingen om helten som ble et offer for svindel (Lule, 2001:41ff). Han er så sint at han er kvalm. Alsgaard er en stor norsk idrettspersonlighet. Han har vært høyt respektert for de fremragende prestasjonene i skisporet. Han har vunnet flere OL- og VM-gull. Biografien om Alsgaard inkluderer hans elegante skiteknikk og lure taktikk. Han har blitt en yndling i offentligheten grunnet hans gutteaktige image. Han spiser hamburgere, og er blitt fremstilt som en sutrete pessimist. På den andre siden fremstilles han også ofte som en sympatisk, for mange også sjarmerende person. Nå er han lurt av en av sine langrennskolleger. Leserne

sympatiserer med ham, eller lar seg i alle fall fascinere, fordi han er en ”blant våre”, ”vår mann” og ”en av oss nordmenn”. Inne i avisen finner vi saken igjen som hovedoppslag i VGs sportsseksjon. Oppslaget har tittelen ”LURT TRILL RUNDT”. Artikkelen innledning er slik:

[Ingress] Thomas Alsgaard føler seg lurt trill rundt av Johann Mühlegg og IOC. Han sier han blir kvalm av å ha skrytt av Mühleggs prestasjoner. Nå krever han at juksemerkernes OL-medaljer inndras.

[brødtekst] – Det er en hån og en skam for det olympiske idealet dersom ikke medaljene leveres tilbake, tordner Alsgaard på vei ut av NRK-huset etter ”Redaksjon 21” i går kveld. – Tremila og jaktstarten er helt ødelagt for meg. Og det er klart at doping har lagt en demper på gleden ved hele OL. Det blir aldri det samme å motta en gullmedalje i posten, sier Thomas Alsgaard. (”LURT TRILL RUNDT”, VG 26.02.)

Thomas får definere hva dette handler om. Vår største langrennsløper har mistet mye av gleden ved å delta i OL. Den olympiske romantikken er borte når medaljene kommer i posten. Også han bygger her opp under prosjektet som Stensbøl ble talsmann for i VG dagen før, ved å kreve at medaljene må leveres tilbake. Alsgaard sier videre at han til tross for Mühleggs vannvittige prestasjoner i løypene, trodde på ham, og gav ham æren for det. Alsgaard er glad for at Mühlegg ble tatt fordi det er viktig at ”juksemakere lukes bort.” Alsgaard bruker her en metafor til ugress.

Artikkelen bæres av at det er Thomas Alsgaard som uttaler seg. Det hadde ikke vært det samme om de andre lagkameratene som for eksempel Espen Ervik, Odd-Bjørn Hjelmeseth eller Kristen Skjeldal, hadde sagt det samme, selv om også de ble rammet av dopingjukset. Det norske mediepublikummet kjenner ikke disse gutta så godt fordi de ikke har hatt så langvarig gode resultater som Alsgaard har hatt i løypene.

Artikkelen skriver seg inn i rekken av artikler som omhandler folks reaksjoner. Særlig de første dagene var det mange artikler der idrettsutøvere, trenere, idrettsledere og andre personer tilknyttet idrettsverdenen fikk uttale seg. Alsgaard snakker ut, og setter ord på de dårlige følelsene som leserne fra før forventer at han har på grunn av avsløringen. Han setter imidlertid ikke bare ord på sine egne følelser, men indirekte også på følelser vi som publikum har. Slik sett fungerer saken og mediedramaet, og den stadige gjentakelsen av slike saker, som en slags *offentlig terapi* etter sjokket vi alle har vært vitne til gjennom mediene. Dette er så vanlig, også innenfor andre sakfelt at vi som mediepublikum forventer – og nærmest venter på – at reaksjonene skal komme fra de skadelidende aktørene.

c) Strategien: Norge møter den juridiske jungelen

”Slik skal Norge TVINGE gullene tilbake” var tittelen på VGs (sesam-sesam)oppslag 27. februar om den norske idrettsledelsens prosjekt om å få medaljene tilbake. Det er trykt et stort bilde fra seiersspallen på jaktstarten. Bildeteksten lyder følgende: ”STARTER JAKT: Slik var resultatet etter jaktstarten. Sølvgutten Frode Estil og Thomas Alsgaard kikker bort på en jublende Johann Mühlegg. Nå vil Norge jakte for å få gullet.” I en stikktittel lister VG opp punktene som skal fikse saken. ”Juridiske eksperter” skal kobles inn, kontrakten til ”Mühlegg & Co.” skal kontrolleres, og Norge vil bevise at NESP må brukes over lang tid. Kampen proklameres i brødteksten med krigsmetafor (min utheving): ”Norge og idrettspresident Kjell O. Kran varsler nå *full juridisk krig* for å få IOC til å kreve medaljene til de tre dopingtatte utøverne tilbake. ”

Artikkelen bruker mye plass på hvilke begrunnelser som Norge skal bruke i ”kampen”. VG har blant annet gjort et intervju med jurist og dommer i idrettens internasjonale voldgiftsrett (CAS), og styremedlem i FIS, Odd Seim-Haugen. Han mener det blir vanskelig for Norge å vinne frem (min utheving): ”[...] men dette er en *juridisk jungel*, og vi snakker om en sak som aldri tidligere er reist, sier han til VG”. Kampen mot det tunge byråkratiet speiler seg igjen i Haugens utsagn (se avsnitt 2. c)). Igjen gis det at kampen for medaljene var håpløs. Likevel valgte riksavisene, og særlig VG, å henge på. Mye tyder på at idrettsledelsen følte at skandalen krevde en reaksjon uansett hvilke reelle juridiske sjanser de måtte ha. For sportsredaksjonenes del var dette en nyttig nyhetsressurs, man bygde opp en uforutsigbarhet om hvordan dramaet om medaljene skulle utarte seg (Eide 2001).

I dagene som fulgte utviklet saken seg. Den 28. februar uttalte WADA-sjef og IOC-medlem Dick Pound seg og støttet Norges sak om medaljekonfiskering. Fredag 1. mars varslet VG ”NY DOPINGALARM ETTER OL” på sin førsteside. En hushjelp hadde funnet blod, sprøyter, slanger og brukte blodposer i huset der det østerrikske langrennslandslaget bodde under vinterlekene. Saken fungerte som ”bensin på bålet” i den allerede opphetede saken. Samme dag skrev avisen en artikkel om at Mühlegg aldri ville bli avslørt fordi IOC ikke tok blodprøver etter Mühleggs to første gull.

d) Dopingdramaet: Kran mot Rogge

Lørdag 2. mars meldte VG på førstesiden at ”idrettspresident Kjell O. Kran TRUET MED NORSK OL-BOIKOTT”. Saken dreide seg om at det i Norges Idrettsforbund i forkant av OL ble vurdert om Norge skulle boikotte OL. Dette fordi den norske misnøyen med IOCs antidopingprogram i forbindelse med Salt Lake City-OL i følge VG var ”uhyre sterk”. Idrettspresident Kjell O. Kran skal ha diskutert dette med IOC-president Jaques Rogge i et møte. Det som er spesielt interessant her er hvordan VG formidler konflikten.

Figur 5.3. Faksimile fra VG, 2. mars 2002.

Layouten i oppslaget på figur 5.3 formidler effektivt en duell mellom Jaques Rogge og Kjell O. Kran. Det ser ut som om de sitter ved siden av hverandre. Grunnen til dette er at hendene til Kran, og OL-logoen ”limer” sammen to de to fotografiene. Bildene bærer bud om en opphetet debatt, og intensiverer, tilspisser, personifiserer, polariserer (medievir) sakens historiske hendelser. Franskmannen Rogge gestikulerer og har et autoritært og et irritert ansiktsuttrykk, mens Kjell O. Kran ser mer rasjonell og fattet ut. Legg også merke til sidetoppvignetten og vignetten nederst på siden: ”Les alt om doping-dramaet s. 2, 3, 36, 37 og 38”. I brødteksten forteller Bjørge Stensbøl VG om en heftig diskusjon som oppstod mellom Rogge og Kran på et IOC-møte i Monte Carlo. VG fører oss inn i møtedeltakernes lukkede rom:

Midt på et stort gulv i Monte Carlo, står Kran og Rogge i intens diskusjon. Det gjør de i 45 minutter. Etter hvert er de fleste av generalsekretærer og presidentene i Europas olympiske komité tilhørere i en ring rundt. Ingen våger å blande seg inn i debatten. Temperaturen mellom de to er for høy til at noen tar sjansen.

Sitatet er bilderikt. Vi introduseres for situasjonen. Vi kan se for oss idrettslederne stå og lytte til den høylydte krangelen. Avsnittet er en liten fortelling i seg selv. Oppslaget i sin helhet gir det inntrykk av at Norge og Kran sliter mot store internasjonale krefter i sin kamp for rettferdigheten. Det var en Davids (Norge/Kran) kamp mot Goliat (Rogge/IOC).

e) Point of no return: Kran sender et brev

I samme VG-utgave, 2. mars, kunne vi lese at Kran påfølgende mandag vil sende et brev til Rogge der han krever at gullene skal leveres tilbake. Kravet begrunnes i OL-charterets regel 25, punkt 2.2.1 der det står at utøvere som ekskluderes, skal gi medaljene de har vunnet i OL tilbake til IOC. VG har intervjuet høyesterettsadvokat Odd Seim-Haugen som støtter Norges begrunnelse.

Denne saken representerte et slags point of no return i prosjektet "kampen for rettferdigheten". Et brev er ugjenkallelig. Nå var det bare å vente på svaret. I en mindre artikkel nederst i høyre hjørne på samme avisside antydes det at svaret blir nei. Der uttaler IOCs visepresident Thomas Bach at " – Vi har diskutert alle muligheter i IOC. Moralsk føler vi alle at Mühlegg ikke fortjener medaljene, men vi må respektere reglene slik de er." Norges håp svinner.

f) Ventetid: Krisemøte med Bondevik

Mens man ventet på svaret fra IOC, presenterer VG en rekke artikler i saken. 3. mars uttaler tidligere skøyteløper Johann Olav Koss at han er "lei av maset om medaljene" og at ingen bør få gullene. Det vil gjøre mer inntrykk i fremtiden, dersom medaljeplasseringer står tomme sier Koss. Et nytt utspill fra Bjørge Stensbøl trykkes i VG 4. mars der han "Ber om KRISEMØTE med Bondevik". Vi ser et bilde av en engasjert og irritert Bjørge Stensbøl som slår ut med armen foran seg. Oppslaget får Stensbøl til å virke desperat og utålmodig. Bakgrunnen for hans utspill er at han ønsker et møte med statsminister Kjell Mange Bondevik, kulturminister Valgerd Svarstad Haugland og IOC-medlem Gerhard Heiberg. Legg merke til metaforikken.

Stensbøl mener det må til en dugnad på høyeste politiske plan internasjonalt for å redde idretten fra å kveles av doping. Han sikter til all idrett. Ikke bare langrennssporten: – Det er naivt å tro at dette vi nå har opplevd bare foregår i langrenn, sier han til VG.

Stensbøl argumenterer for at idrettsledere som ikke støtter dopingkampen må bort. Han er blant annet frustrert over den russiske idrettsledelsen som på sin side føler seg forfulgt av dopingjegerne. Stensbøl får i artikkelen støtte fra Heiberg som er enig i at dopingproblemet ikke kan løses med mindre lederne fjernes.

g) Avslag og nytt oppspill

Den 5. og 6. mars melder VG at ”toppnasjonene” står sammen i klagen til IOC

angående medaljene. Norge er i en allianse. Hele Europa er med oss. Til tross for dette blir det ”nei” fra IOC. Som ventet. Den 13.03. lyder sakstittelen i VG ”Norges klage blankt AVVIST”. Vi ser et nærbilde av IOCs president Jacques Rogges ansikt. Han holder hånden foran seg og det ser ut som om han har til hensikt å avvise fotografen. Bildet understreker det hele. Kran sier til VG at ” – Han nærmest avviser saken. Han sier det strider mot praksis [...]”. Norges Idrettsforbund vil ta saken videre i idrettens internasjonale voldgiftsdomstol (CAS). CAS behandler saker der IOC er involvert som part.

Figur 5.4 Bildet av Jaques Rogge som kom på trykk i VG 16. mars tilknyttet artikkelen ”Hører ikke på Rogge”.⁵²

Lørdag den 16. mars har VG et oppslag om at Kran trosser Rogges håp om at Norge ikke skulle bringe medaljesaken inn for CAS. Norge gir seg ikke. Oppslaget bæres særlig av bildet av IOC-presidenten. Han snakker engasjert og peker rett på oss. Bildet kan gi assosiasjoner til den amerikanske rekrutteringskampanjen under Vietnam-krigen (se figur 5.4).⁵³ Han virker autoritær, og hans motstand er tungtveiende.

h) Kort oppsummering

Medieføljetongen ”kampen for rettferdigheten” ble slått hardt opp de første dagene og den første uken, og en kunne få inntrykk av at VG virkelig hadde tenkt å følge saken lenge. Men det var fra starten av satt på en bremse på føljetongen. Allerede den første dagen ble det slått fast at Norge ville få vanskeligheter med å nå frem med sitt medaljekrav. Og som avsnittene viser over, blir de kortere og kortere. Dette var også tilfellet med VGs føljetong. Sakene ble plassert mindre sentralt i sportsseksjonen og artikkellengden ble kortere, jo lengre tid som gikk. Logikken her ser ut til å være at VG bare fremholder en kampanje så lenge det er journalistisk interessant, og ikke til kampanjens mål er nådd. Saken ble imidlertid tatt opp

⁵² Bildet er hentet inn fra VG Nett.

⁵³ Det berømte bildet av Uncle Sam.

igjen høsten 2002.

5.3 Biografien om Mühlegg

En betydelig del av VGs dekning av dopingskandalen handlet om den angivelige jukse-makeren selv; hvem var egentlig Johann Mühlegg? VG var langt fra det eneste mediet som trykte reportasjer om Johann Mühlegg og hans fortid. Til sammen utgjorde disse artiklene en biografi av idrettsutøveren, som ikke var særlig fordelaktig for Mühleggs omdømme. Bare noen dager i forveien hadde han blitt omtalt som uovervinnelig og et forbilde. Nå var hele hans omdømme snudd på hodet. Helten viste seg å være en slu, tragikomisk svindler (Lule 2001:127). Han ble til slutt sin egen motstander da han ble fanget inn av dopingkontrollen.

a) Mühleggs åndelige liv

I samme avis som artikkelen om Thomas Alsgaards kvalme trykte VG oppslaget ”Mühleggs mystiske SEKTLEDER” (VG 26.02.).

Figur 5.5 Faksimile fra VG, 26.02.2002.

Oppslaget er oppsiktsvekkende og vågalt. Det er særlig det store bildet som bærer artikkelen, og som overrasker, engasjerer og sjokkerer VG-leseren. Det non-verbale budskapet fra bildet

er flertydig. Fokuspunktet for bildet er ansiktet til sektleder Justina Agostinho.⁵⁴ Blikket er fjernt og slik jeg ser det, osrer løgnen ut av det unnvikende blikket. Hun har på seg et blått, småskittent hodeplagg, en type skaut. Johann Mühleggs ansikt er alvorlig, hårklippen passer dårlig i pannen, og han er iført klær i 90-tallsstil med rødt slips, turkis/grønn adidas-skjorte og rød blazer. Mühlegg er et hode høyere enn Agostinho. Mühleggs ansikt er kraftig med store lepper og en markert hake. Det lille bildet i det øvre høyre hjørne understreker det enda mer. Mühlegg minner om et dyr, med de store, stirrende øynene, mens han grådig kysser de olympiske gullmedaljene han vant med juks (Lule, 2001:127ff)

Reportasjen handler om Mühlegg som midt på 1990-tallet plutselig ble opptatt av spiritisme. Vi får et blikk inn i Mühleggs bizarre, bakre scene. At oppslaget er på trykk i VG er i seg selv spesielt nok. Åndelig veiledning, en portugisisk spiritist og svart magi er uvanlige temaer i VG-sporten. Her fra ingressen:

Han skal ha en kvinnelig portugisisk spiritist som åndelig veileder. Han har beskyldt sin tidligere trener for svart magi. Dopingavsløringen er den siste av flere skandaler rundt Johann Mühlegg (31).

Her ser vi et konkret eksempel på intertekstualitet. I den påfølgende brødteksten møter vi en tragisk fortelling der det viser seg at flere har vært ofre for Mühleggs avvikende oppførsel:

Det var midt på 1990-tallet at Johan Mühlegg plutselig ble opptatt av spiritisme [sic]. I 1995 forlot Johann sin kone Monica og datteren Regina, og en liten sekt i München ledet av den portugisiske kvinnen Justina Agostinho, oppslukte både Mühlegg, hans eldre bror Martin og moren.

Jack Lule skriver at kjernemyten om Svindleren er en person som ikke har kontroll over sin psykiske appetitt, lyster og begjær. Svindleren er en slags antihelt som ikke kjenner forskjellen på godt og ondt, rett og galt, men som utnytter folk til etter sin egen lyst (Lule 2001:124). I avsnitt 5.2 b) leste vi om Thomas Alsgaard som var lurt trill rundt. Her leser vi om en familie som har blitt oppløst på grunn av Mühleggs vrangforestillinger. Mühlegg skapte også problemer på det tyske langrennslandslaget som gjorde til at han ble kastet ut derfra. Mühleggs konvertering til spiritisme skjedde etter en lengre motgang på begynnelsen av 1990-tallet, hans foreldre skilte seg og Mühlegg slet med skader og sykdom. VGs artikkel inneholder flere detaljer om hovedpersonens rike fantasi:

[...] men i 1994 mente Mühlegg han hadde funnet en forklaring: Det finnes noen som putter noe i min drikk. Det gjør meg utrolig trett, sa han. [...] Landslagstrener Georg Zipfel var

⁵⁴ Hun kan sees på som den rake motsetningen til kjernemyten om Den Gode Mor (Lule 2001).

ifølge Mühlegg "den onde ånd" som motarbeidet ham med svart magi. Blant annet disse beskyldningene førte til at Mühlegg ble kastet ut av landslaget.

VG viser videre til ukebladet Focus som forteller at Mühlegg overalt hvor han reiser, har med seg vann velsignet av sektlederen. Artikkelen avsluttes med en humoristisk anekdote: "Det "hellige" vannet skal kompisene ha byttet ut med helt vanlig vann, og en annen gang skal de ha skreket inn i et ovnsrør – for å sjekke om Mühlegg virkelig fornemmet åndene". VG-leseren kan kognitivt forestille seg det hele.

Artikkelens kildegrunnlag gjør at artikkelen bærer preg av å være sladrestoff. Inngressen tar et forbehold med "Han skal ha ..." i stedet for "Han har ...". Ellers bygget innholdet på følgende informasjon:

Flere kilder hevder ovenfor VG at Johann Mühlegg fremdeles er aktiv i den lille sekten i Sør-Tyskland. Det tyske ukebladet Focus skriver sågar at sektlederen [...] vært til stede i Salt Lake City. Det påstås også at han har flyttet sammen med den samme kvinnen.

Anonyme kilder, et tysk ukeblad og en påstand er ikke uten videre troverdige kilder. Men for VG og for leseren er det uansett en spennende fortelling.

b) Den arrogante Mühlegg

Den 27. februar trykker VG en artikkel med tittelen "– HAR IKKE DOPET MEG" avisens første oppslag i sportsseksjonen.⁵⁵ Det er denne artikkelen sitatet i kapitlets innledning er hentet fra. Artikkelen har referanse på førstesiden med i øvre venstre hjørne med tittelen: "ARROGANT MÜHLEGG PROVOSERER: "Jeg har vunnet medaljene på lovlig måte". Det slås altså fast at Mühlegg ikke innrømmer noe som helst. I oppslaget inne i avisen ser vi to store bilder tatt i mørket med blitz (se figur 5.6). På bildet til venstre ser vi en visnet laurbærkrans henge over et falmet bilde av Johann Mühlegg på utsiden av hotellet. Bildeteksten understreker det hele: "FALMET: Laurbærkransen og bildet av Johann Mühlegg med VM-gullet fra Lahti er falmet der det henger på utsiden av familiehôtellet. På tide å kaste...". Bildeteksten avsluttes med en litot-ironi.⁵⁶ Både laurbærkransen og bildet er gammelt i seg selv, men deres virkning er utgått på dato i dobbel forstand: Mühlegg trenger ikke lenger æres.

⁵⁵ Legg gjerne merke til at VG her har endret vignetten på toppen av siden fra "Salt Lake 2002" til "Dopingskandalen".

⁵⁶ Underdrivelse

Figur 5.6 Faksimile fra VG 27. februar 2002

Bildet til høyre er også fra utsiden av familiehotellet. Bak flaggborgen vises det tuster av visne blomster. Langs den høyre balansenlinjen i det gyldne snitt ser vi det runde tårnet, og øverst i bildet ser vi undersiden av hustaket. Hotellet er bygget i tyrolerstil. Bildet er sterkt undervinklet og tatt i mørket med blitz. Bak disse vinduene i denne borgliknende bygningen skal Muehlegg ifølge VG gjemme seg: "FAMILIEHOTELL: Sammen med broren Martin og moren Magdalena driver Johann Muehlegg dette hotellet i Grainau. Mye tyder på at han gjemmer seg her."

Oppslaget "– HAR IKKE DOPET MEG" er en hybrid av to artikler. Den er skrevet av to journalister; Jon Magnus i Spania og Ole Kristian Strøm i Tyskland. Artikkelen innledes med at Muehlegg har blitt intervjuet av den spanske avisen El Pais. Der hevder Johann Muehlegg at han har vunnet gullmedaljene på lovlig måte:

I et intervju med den spanske storavisen El Pais i går foretatt før den positive B-prøven ble offentliggjort, fremstår Muehlegg som en arrogant og flirende vinner. – Jeg har ikke dopet meg. [...] Det eneste jeg har tatt er vitaminer og mineraler. For øvrig har jeg jo fortsatt to gullmedaljer.

VG definerer her selv at Muehlegg er arrogant og flirende. Jeg har ikke kontrollert originalteksten i El Pais, men det står ingenting eksplisitt i om Muehleggs arroganse og fliring i VGs sitater fra El Pais. VG kategoriserer Muehleggs uttalelse i forkant i et slags "les hvor

arrogant han er!”. Mühleggs uttalelser ble gjengitt i dette kapitlets innledning.

Artikkelens andre del, som etter alt å dømme er skrevet av journalist Ole Kristian Strøm i Tyskland, er et intervju med Mühleggs mor, Magdalena Mühlegg. Et tysk nyhetsbyrå har meldt at Mühlegg har klart komme seg til hjembyen Grainau i Tyskland. Leseren blir dratt inn i spenningen: ”– Nei, Johann er stadig i USA, sier Magdalena. Hun lukker opp når vi ringer på ringeklokken der det står ”Johann Mühlegg”. VG skriver likevel at ”alt tyder på at OL-juksemakeren Johann Mühlegg (31) skjuler seg bak disse vinduene [...]” Dette antar VG etter å ha snakket med ”folk på gaten” som går ut fra at han har kommet hjem da de har observert den kvinnelige portugisiske spiritisten i nabolaget. Når hun er i nærheten er også Mühlegg det. VG refererer en nabo: ”– Hun bor sammen med resten av familien, men er ikke Mühleggs kjæreste, forklarer en Grainau-boer oss.” VG gir et bilde av mamma Mühlegg som en god mor, som mødre flest, der hun står ute på trammen. Hun er tross alt uskyldig for dopingen.

Mamma Magdalena er en hyggelig dame som gjerne snakker, men som ikke vil la seg avbilde. Hun påstår at Johann ikke kommer hjem på ”mange dager” [...] Magdalena småfryser der hun står i tynn genser ute i alpeluften.

Hun forteller om Mühleggs knallharde treningsopplegg, som mest av alt minner om det stereotype bildet vi har av rasjonell, tysk disiplin (O’Donnell 1994):

Han har aldri hatt ferie, aldri fri på søndagene. Han har trent og trent og trent. [...] – Se der, sier mamma Mühlegg og peker opp mot Zugspitz [sic]. – Det ligger på 2960 meter. Der har han trent

c) Psykothrilleren

Det er sjelden det er skummelt å lese VG-sporten. Men torsdag 28. februar presenterte VG den spirituelle artikkelen ”INGEN HELDIG ÅND” på midtsidene. Tittelen er et ordspill med flere betydninger. Den tydeligste referansen er kanskje til ”Den Hellige Ånd” der VG-redaksjonen har byttet ut ”hellig” med ”heldig”. Men nå var Johann Mühlegg alt annet enn heldig; hans synder ble avslørt. Tittelen er ironisk og sarkastisk. For til tross for velsignet vann, åndelig veiledning og sjelelig renselse, forhindret ikke dette at dopingjegerne oppdaget ham. Det var heller ikke Mühleggs tro som hjalp ham gjennom løypene, det var det dopingingen som gjorde, skal vi tro VGs budskap.

Figur 5.7 Faksimile fra VG torsdag 28. februar 2002

Førsteintrykket vi får av oppslaget preges av det store bildet av en forskremt Johann Mühlegg sittende i sofaen sammen med den portugisiske spiritisten Justina Agostinho. Aktiviteten er lys sky. Bildet, som sannsynligvis kommer fra et arkiv, er en avsløring i seg selv.⁵⁷ Sceneteppet er revet vekk, og vi ser rett inn et lite hjørne i et dunkelt rom. Publikum konfronteres med en backscenen-situasjon. Johann Mühlegg gir her inntrykk av en annen person enn det publikumsmassene er vant til å se fra langrennsløypene og seierspallen. I dette bildet er Mühlegg svak. Han er en person som har latt seg lokke av tvilsom sektvirksomhet. Blikket til den kvinnelige spiritisten fjernt og mystisk. Hun ser vekk, slik som hun gjorde på det forrige bildet vi så på figur 5.5. Lyset i bildet er gult og varmt; og lampen har en svært sentral plassering. Til høyre i bildet ser vi en mann i hvit kjortel som leser fra en hellig bok. Vi kan anta at den er hellig ut fra bokens størrelse, innbinding og innsydde bokmerker. Oppslaget inneholder videre to små bilder av kommunearbeider Walter Klotz som rydder vekk effekter til en velkommen-hjem-mottakelse i Mühleggs hjembygd Grainau i Sør-Tyskland. Disse bildene viser aksjon, og de dokumenterer skandalens konsekvenser. To stikk titler føyer til: "Festen for jukse-maker Mühlegg avlyst" og "4 av 5 tyskere: Gi gullene tilbake".

⁵⁷ Bildet er sannsynligvis hentet fra et arkiv, fra bildebyrået BONGARTS. Det er sannsynligvis tatt i på midten av 1990-tallet da tyske medier skrev om konflikten mellom Mühlegg og det tyske langrennslandslaget.

VG har her gjort et grep. Artikkelen lokker leseren med det ytterst spesielle bildet, for så å komme inn på en helt annet sak om hvordan tyskerne reagerte på dopingavsløringen. Det store bildet har tydelig gjort inntrykk på journalistene på VG-desken. Slik innledes artikkelen:

[ingress] Johann Mühlegg (31) har i mange år søkt hjelp hos åndene. Det kan han saktens trenge nå, for tyskerne krever:– Gi tilbake gullmedaljene dine! [brødtekst] Dette bildet er som hentet fra en psykothriller. Johann Mühlegg, litt forskremt i midten [...] Mannen til høyre, i den hvite kappen har vi ikke klart å identifisere. Han later til å lese fra en hellig bok.

”Det kan han saktens trenge nå” er et muntlig uttrykk og er ironisk og sarkastisk. Vi får inntrykk av en slags lynsjestemning i tyskernes medaljekrav. Imperativet er understreket med utropstegn. I brødtekstens begynnelse analyserer VG bildet de selv har satt på trykk. Det blir ekstra mystisk når VG ikke har klart å identifisere mannen. Det signaliserer at denne virksomheten er alt annet enn offentlig.

I artikkelen refereres forskjellige kilder journalisten har vært i kontakt med. Strøm intervjuer Grainaus prest, fader Simon, som ikke vil si noe annet enn at Mühlegg går sjelden i kirken. Han har lovet for Mühleggs mor at han ikke skal si mer. Vi får så lese uttalelsene til kommunearbeider Walter Klotz som må pakke sammen et svært velkommen-hjem-banner og en skiløper i tre. Klotz uttaler at

– Plutselig måtte vi bare ta det ned. Nå blir det stuet vekk på lageret her, viser Walter. Han bærer også bort en stor trefigur av en skiløper. Heller ikke den får han bruk for. – Mühlegg er innflytter her. Det er egentlig ikke så nøye. Men vi gikk glipp av en fest, sier han.

Dette er en skildring fra grasrota. Nedpakkingen av festeffektene blir en symbolsk handling. Moroa ryddes vekk fordi alt bare var juks. Ingen vits i å hedre ham nå. Tyskerne er ellers kjent for å være glade i folkefester, og det er dumt når festen må avlyses.

VGs artikkel baserer seg ellers på anonyme kilder og folk som ikke har personlig kjennskap til Mühlegg. At Mühlegg var med i en sekt, var ingen nyhet da han hadde vært med i sekten i flere år før OL i 2002. Men trolig mente VG at dopingskandalen legitimerte trykkingen av denne lite faktabelagte saken. Et interessant element er for eksempel at det er en disharmoni mellom opplysningene i artiklene ”Har ikke dopet meg” og ”Ingen heldig ånd”. I den første artikkelen påstås det at Mühlegg var i familiehotellet, mens i den siste artikkelen går det frem at han sannsynligvis ikke har kommet hjem ennå. VG fikk aldri falsifisert eller verifisert dette, da de manglet pålitelige kilder. VGs skildring av moren er også ulikt i disse to artiklene. Mens hun i den første artikkelen ble skildret som en sympatisk og pratsom person leser vi i artikkelen ”Ingen heldig ånd” at: ”VG ville hun derimot ikke snakke med. – Kom

dere hjem! var beskjeden.”

Alt i alt var ”Ingen heldig ånd” kanskje den mest bizarre og spesielle artikkelen som ble offentliggjort om dopingskandalen 2002 i norsk presse. Det er også merkelig at denne artikkelen er den eneste blant alle artiklene i materialet til denne oppgaven som *ikke* er tilgjengelig på VG nett. Det er godt mulig det er en forglemmelse fra VGs nettedaksjon, men det kan også være en bevisst vurdering bak dette.

5.4 Idrettsmoral på russisk – fra en annen verden

Mens Johan Mühlegg kunne bli sett på som en einstøing som dopet seg selv i all hemmelighet, var de russiske langrennsskvinnene Larissa Lazutina og Olga Danilova en del av et system, en idrettsnasjon som har leflet med doping tidligere. VG trykte i alt seks artikler om idrettsmoral på russisk. Den følgende er et eksempel.

Figur 5.8 Faksimile fra VG 27.02.2002. På bildet ser vi Olga Danilova motta blomster i det hun ankommer på flyplassen i Moskva.

VG trykte 27.02. artikkelen ”JUKSERE ble mottatt som HELTER”. Alt var som i bakvendtland, eller som i Den Andre Verden, som Lule (2001) ville ha sagt. Artikkelens innledning var følgende:

I Russland snus dopingsakene på hodet: Skandalen er ikke at Larissa Lazutina har dopet seg – men at antidoping-folket jakter på jukse-makerne. Da den russiske OL-troppen landet på Sheremetjevo-flyplassen utenfor Moskva i går, ble de mottatt som helter – med blomster, millitærmusikk og masse jublende mennesker.

Dette understreker noe av skandalens kjerne. For at noe skal være en skandale, må sentrale normer og verdier brytes. Normer og verdier varierer fra kultur til kultur, og fra miljø til miljø, noe som betyr at en handling et sted blir en skandale, mens handlingen i andre kulturer ikke er i strid med noe sentralt. Innenfor idrett har Russland tradisjonelt sett vært oppfattet som slepphendte med doping og drevet med organisert doping.⁵⁸ Idrett er storpolitikk for mange land, men særlig for de østeuropeiske landene har eliteidretten vært ekstremt viktig. Det er derfor ikke uten grunn at den russiske nasjonens stolthet – det millitære – tar imot de russiske langrennsjentene.

VG intervjuer sentral sportsjournalist i en stor russisk sportsavis, Sport Express, som mener at Lazutina er offer for en dopingskandale. I Russland rettes skytset mot IOC og de russiske lederne som ikke forhindret at det ble tatt dopingkontroller av russerne. Russerne føler seg tilsidesatt også på grunn av kunstløpskandalen, og startnekten kvinnelandslaget fikk på stafetten i langrenn. Artikkelen gir generelt inntrykk av at konspirasjonsteoriene flourerer i den russiske nasjonen. De skylder på tvilsom dømming, på dårlige idrettsledere, på IOC og på dopingjegerne.

– Den generelle meningen er at alle doper seg – men tilfeldigvis var det Lazutina og Danilova som ble tatt, sier Klesjov.

5.5. Doping på leder- og kommentar plass

VG trykte i alt fire kommentarartikler og en lederartikkel i forbindelse med dopingskandalen. Den første var Frode Nakkims kommentar ”Ta fra dem all ære” (VG, 25.02.), som ble omtalt i avsnitt 1.1. Denne kommentaren var preget av en emosjonell og høytidelig tone. Nakkim var meget klar i sin tale om at nå krevdes det handling. Den 26.02. ble dopingskandalen tema i avisens lederartikkel med tittelen ”OL-gull i svindel”.⁵⁹ Her får leseren inntrykk av at følelsene holdes igjen til fordel for en mer saklig og besinnet ordføring:

Johann Mühlegg, Larissa Lazutina og Olga Danilova har gjort seg til moralske tapere av olympiske dimensjoner. Det er forstemmende og komplett ubegripelig at IOC lar dem beholde noen av sine medaljer. [...] Vi er overbevist om at IOC ville finne en tilstrekkelig juridisk begrunnelse for diskvalifikasjon dersom viljen var til stede. I alle fall må IOC's regler nå endres slik at de forbyr jukse makere å ta med seg premier i fremtiden.

⁵⁸ I den senere tid har også mistanken om systematisk doping rammet USA etter avsløringene av flere friidrettsstjerner, deriblant Carl Lewis som overtok gullet på 100-meter under OL i Seoul i 1988. Ben Johnson vant egentlig, men testet positivt i en dopingkontroll.

⁵⁹ At sportsskandalen fikk plass i lederen, illustrerer en tendens jeg aldri har sett eksplisitt uttrykt noe sted. Nemlig at alvorlige dopingskandaler ikke lenger bare er sportsredaksjonens anliggende, men også nyhetsredaksjonens. Avsløringen av Johann Mühlegg ble for eksempel toppsak i radioens nyhetsbulletiner, og ble også presentert først i for eksempel Dagsrevyen, til tross for at det er egne sendinger for sportsnyheter. Journalister som til vanlig er tilknyttet nyhetsredaksjonen, blir satt til å dekke dopingavsløringen.

Det er her institusjonen VG uttaler seg på vegne av hele redaksjonen, og alt det som VG står for. En avisleder forventes derfor å være i et kanskje ekstra saklig og veloverveid tone. Det gir også derfor mer tyngde når VG-lederen tar så sterke ord i bruk som ”tapere av olympiske dimensjoner” og ”forstemmende og komplett ubegripelig”. VG fremstår også som rasjonell og konstruktiv når de krever at reglene i alle fall må bli bedre for fremtiden. Lederartikkelen er illustrert med karikaturtegning av to skiløpere med norske (nisse)luer på hodet på vei inn til høydehuset skiltet med ”10000 m.o.h.”. Bildeteksten er: ” Ja, huff! La oss gå inn i høydehuset og ta astmamedisinen vår ... ” Det står ingenting om det i teksten, men tegningens nonverbale budskap gir leseren mulighet til ettertanke: – Er vi egentlig så mye bedre enn dopede utlendinger når vi selv driver med kunstige treningsbetingelser?

Dopingskandalen er også tema for VGs politiske redaktør Olav Versto i artikkelen ”Norge på høyden” den 2. mars 2002. Versto og VG-tegneren Roar Hagen er på besøk i toppidrettsenterets høydehus. Her gir Versto uttrykk for sin skepsis til høydehus. Det er imidlertid hans kanskje noe tungsindige metaforikk vedrørende dopingskandalen som kanskje er verd å ta med her (mine uthevinger):

Dopingskandalen. Johann Mühlegg, Larissa Lazutina og Olga Danilova har lagt **en sørgerand** rundt historien om de olympiske langrennene 2002. Det er **svart i skisporene** etter dem i den hvite snøen i Soldier Hollow. **De er svindlere**. De har **krenket** sine medtøvere og en stor idrett. Det er en **ufattelig skandale** at pampene i IOC ikke reagerer rettferdig og tar fra dem de medaljene de vant før de avslørende testene ble tatt (”Norge på Høyden” VG 02.03.).

Versto anvender sterke metaforer til sorg, og han skriver rett ut at de dopingtatte er svindlere. Han benytter kontrasten mellom svart og hvitt. Det hele var ufattelig. Kommentarartikkelen bringer for øvrig dopingsaken inn i på et politisk og historisk nivå, og beskriver blant annet den nære sammenhengen mellom politisk prestisje og idrett. I samme avis, er det også en kommentar i sportsseksjonen av Frode Nakkim. Han er mer moderat i sin lederartikkel enn kollega Versto, og gir artikkelen tittelen ”...ps! Ikke glem å redde idretten ...”. Hans budskap er at det ikke er kampen for de tapte medaljene som er viktigst, men å hjelpe langrennssporten ut av krisen. Han advarer mot ensidig medaljekamp:

Det er skummelt dersom medaljekåthet blir motivasjons i antidopingkamp. For hva hjelper det om Mühlegg mister medaljene til Frode Estil og Thomas Alsgaard hvis idretten fortsatt er like syk?

Nakkim kritiserer så Bjørge Stensbøl:

Toppidrettssjef Bjørge Stensbøl har vist mot og integritet i sitt angrep på IOC. Det er likevel synd at han i dagene etter OL-skandalen foreløpig ikke har lagt samme kraft i kampen for å redde idretten fra doping, som han gjør i kampen for å ta medaljene fra doperne.

Nakkims kommentar bryter her særlig linjen med avisens øvrige redaksjonelle stoff. Journalisten uttrykker her noe helt annet enn det VG gjør på reportasjeplass (se for eksempel avsnitt 5.2 c). Det var nettopp kampen for å vinne medaljene tilbake som Bjørge Stensbøl la opp til, og som VG var med på å spille opp i dagene etter dopingavsløringen. Men ettersom uken gikk, ble kravet om et medaljeoppgjør oppfattet som for kraftig, særlig med tanke på at det var Norges egne utøvere som skulle ha hatt medaljene. Dette kunne fort tippe over fra rettferdighetskamp til norsk griskhet. Norge gjorde tross alt sitt beste OL noensinne, med 11 gull-, 7 sølv- og 6 bronsemedaljer. Frode Nakkim tar her på seg en slags anmelderrolle i forhold til utviklingen av dopingskandalen uten å reflektere over avisens egen rolle med hensyn til prioriteringer og saksfokus på reportasjeplass

La oss se på hvordan Nakkim to uker senere så tilbake på perioden etter OL 13.03. i kommentaren ”Forbrytelse og straff.” I artikkelen, hvis tittel refererer til den kjente russiske forfatteren Fjodor Dostojevskijs berømte roman med samme navn, tar han opp spørsmålet om hvor strengt vi bør behandle dopingtatte utøvere:

Kanskje må vi besinne oss? Vi har kopt over i harme de siste ukene. I tilsynelatende nobel nasjonal kamp for rettferdighet har vi krevd både det ene og det andre. Både medaljer og livstidsstraff utlevert. Disse kjeltringene kan da aldri komme tilbake i skiløypa. Aldri! Eller bør de også i fremtiden få en ny sjanse en gang? Som andre kjeltringer (”Forbrytelse og straff”, VG 13.03.)

Kanskje er Nakkims besinnelse her et uttrykk for VGs velutviklede avisschizofreni der avisen kan veksle mellom å være rasjonell og tilbakelemt, til å være emosjonell og pågående (Eide 1995). Dette skjer altså ikke bare med presentasjonen av forskjellige nyhetssaker, men også innenfor en og samme medieføljetong.

5.6 Oppsummering

Dette kapitlet har analysert deler av den meget brede dekningen VG hadde på dopingskandalen. Vi har i kapitlet sett litt av hvordan VG, sammen med sentrale aktører i idrettsmiljøene, var med på å spille opp en dramaturgisk utvikling i saksforløpet. Særlig fikk toppidrettssjef Bjørge Stensbøl viet mye spalteplass. Avisen og aktørene for øvrig, anvendte til dels meget sterke metaforer og et generelt emosjonelt preget språk i omtalen av dopingskanalen. VGs sportsjournalistikk hadde også tydelige referanser til Lules distinksjon

av kjernemyter som for eksempel Svindleren, Den Gode Mor, Helten, Offeret og Den Andre Verden. Totalt sett, var VGs dekning av dopingskandalen meget tilgjengelige, og involverende artikler som etter alt å dømme fanget mange leseres interesse, nysgjerrighet og engasjement.

6 MEDIERINGEN AV FREDSPRISBRÅKET

Det var popstjerne-tilstander rundt Terje Rød-Larsen da han i går gjestet Oslo for å holde foredrag i Nobel-instituttet. – Dette er rett og slett galskap, forteller Rød-Larsens nære medarbeider Bruce Jones, som hadde den utakknemlige jobben å håndtere de utallige forespørslene fra journalister som ønsket å snakke med Rød-Larsen. – Ingen spørsmål om Peres-prisen, gjentok Jones et utall ganger, og fordelte timinutters intervjuer til pressen. [...] Da TV2s reporter likevel ikke ga seg og stilte en serie spørsmål om prisen, mistet superdiplomatens besinnelsen. For åpent kamera beskyldte han TV2 for avtalebrudd, reiste seg og gikk (”Raste foran kamera”, VG 16.05.2002).

Da dette sitatet kom på trykk i VG 16. mai 2002, hadde norske medier holdt Juul-saken på dagsordenen i tre uker.⁶⁰ I følge VGs journalist Aslak M. Eriksrud, var tilstanden i det ellers så fredelige Nobel-instituttet særdeles hektisk denne onsdagen midt i mai 2002. Medietrykket var hardt, og Terje Rød-Larsen var irritert og følte seg presset. Bråket om fredsprisen var ved kokepunktet. Selv om Rød-Larsens reaksjon var høyst forståelig, stilte det ham likevel i et dårlig lys. At noen ikke vil uttale seg om en sak, kan fort bli oppfattet som om de har noe å skjule.

I dette kapitlet er VGs presentasjon av fredsprisbråket tema. Vi skal, som i forrige kapittel, se hvordan skandalejournalistikken slo ut i praksis, og hvordan de journalistiske valgene og grepene preget VGs agenda. Tesen om mediedramaturgi er fremdeles den røde tråd. Derfor står den dramaturgiske utvikling, debatten, aktørrollene og arketyperne sentralt også her.

Fredsprisbråket ble en sak som ble stadig mer komplisert jo mer informasjon som kom frem. Dette kan illustreres ved at VG selv endret vignettene på sidetoppen flere ganger i saksforløpet. Den ble først kalt ”bråket rundt Rød-Larsen”, for så bli kalt ”fredspris-bråket”. Da Mona Juul kom i hovedfokus, ble saken hetende ”Juul-bråket”. Det viste seg imidlertid at saken ble større, og stadig flere parter ble involvert. VG laget derfor til slutt en blå delikat vignett med små close-up-bilder av Mona Juul, Rød-Larsen og Shimon Peres, der ”Fredsprisbråket” ble det endelige saksnavnet.⁶¹ Vignettene har en viktig funksjon i avisen som en definisjon av saken, og for å markere at saken er en saksserie, en medieføljetong. Bruken av ordet ”bråk” viser til at saken er kontroversiell, det er mange uenige parter. Saken er uoversiktlig og fremstår kanskje som litt ”tåkete” for mediepublikumet.

⁶⁰ Alle artikler det henvises til i denne oppgaven er publisert i 2002 dersom ikke annet er spesifisert.

⁶¹ ”Bråket rundt Rød-Larsen”: 25., 26. og 27.04.2002, Fredspris-bråket: 26.02.2002, Mona Juul-bråket: 02., 03. og 04. mai. Fredsprisbråket: resten av saken.

Kompleksiteten i saken gav den politiske redaksjonen relativt store utfordringer. Det ble for VG desto viktigere å gjøre saken gjenkjennelig blant annet ved å utnytte/ta i bruk dramaturgi og typiske arketyper, som rammeverk. Mønstrene bidrog til å skape dramatikk inn i sakene.

Utfordringene bestod videre i at informasjonstilbudet om saken var trolig ganske fattig, og det var ikke så mange hendelser som skjedde. Mange av VG-artiklene ble derfor reportasjer som var basert på avisens egen research blant anonyme kilder i utenriksdepartementet, kilder fra Peres-senteret og dokumenter fra forskjellige arkiver. Redaksjonen var aktiv, og samlet inn uttalelser fra svært mange parter, i noen artikler opptil ti kilder. VG lyktes flere ganger i løpet av saksgangen med å lansere hovedsaker som senere ble satt på dagsorden i debatter i radio og fjernsyn. De andre mediene var også meget aktive, og VG dro veksel på utspill fra andre medier.

Materialegrunnlaget for analysen i dette kapitlet er de 31 artiklene VG trykte om fredsprisbråket. Fredsprisbråket hadde i VG en smalere dekning enn av dopingskandalen, blant annet fordi denne saken i større grad måtte konkurrere mot andre nyheter enn dopingskandalen.⁶² Som antydnet i avsnitt 4.2 b), var det også i fredsprisbråket en klar dramaturgisk utvikling. Jeg har valgt å kalle dette mediedramaet for ”Kampanjen om fredsprisbråket”. Det ligger ikke nødvendigvis noe negativt eller konspiratorisk i dette, det bare peker på at VGs journalistikk også her bar preg av kampanje fordi journalistikken var progressiv og pågående. Videre har jeg tatt med et avsnitt om ”fredsprisbråket på lederplass”.⁶³

6.1 Innledende runde i kampanjen om fredsprisbråket

Kampanjen om fredsprisbråket hadde overordnet struktur som kan kategoriseres i fem faser: ”innledende runde”, ”oppspill – hva skjer med Juul?”, ”Konfliktopptrapping – ytterligere avsløringer”, ”klimaks” og ”utladning”.⁶⁴ En del artikler trekkes frem, mens andre utelates. Dette gjøres for å skape en sammenheng mellom de artiklene jeg har valgt ut.

Aftenposten Aften og Dagsavisen var de første avisene som dekket fredsprisbråket tirsdag 23. april. Dagen etter, onsdag 24. april, fulgte resten av de store avisene på med oppslag om skandalen i Israel. VG hadde allerede her lagt på sidetoppvignetten ”Bråket rundt

⁶² Det er relativt sjelden at en nyhet fyller nesten all nyhetsplassen som er satt av i en avis. Dette skjedde imidlertid i sportsredaksjonen etter dopingskandalen, og skjer trolig oftere der.

⁶³ Jeg har i dette kapitlet ikke laget en egen biografikategori for Mona Juul, tilsvarende forrige kapitels kategori om Mühleggs biografi. Dette fordi VG i fredsprisbråket kun indirekte tegnet et bilde av Mona Juul, og ikke publiserte spesifikke artikler om Juul som person. Inntrykket som VG skaper av Mona Juul, kommenteres i kapitlet for øvrig.

⁶⁴ Se Vedlegg A.3 for uttømmende oversikt over artiklene, og inndeling av faser.

Rød-Larsen”, noe som indikerte at dette hadde pågått en stund i Israel. VGs oppslag hadde tittelen ”Hevder pengegave var TAKK FOR FREDSPRISEN”. Oppslaget bæres av et stort bilde der vi ser Mona Juul motta den nå kontroversielle fredsprisen fra Uri Savir under et møte i Tel Aviv 11. januar 1999.⁶⁵

Figur 6.1 Faksimile fra VG 24.06.2002. Dette var VGs første artikkel om fredsprisbråket.

VGs tone er avventende. Artikkelen er relativt nøytralt og deskriptiv og fører oss rett inn i den opphetede debatten i Israel der de påståtte overtredelsene er temaet. VG gir leseren et inntrykk av Israel som en slags Annen Verden (Lule 2001:147), med beskyldninger det er vanskelig å ta på alvor (VGs utheving):

[...] I et sjeldent aggressivt innslag antydte israelsk TV-1 at saken dreier seg om både ”vennskaps-korrupsjon” og skattesvik.

– De opprinnelige kandidatene til Nobels fredspris i 1994 var Yitzhak Rabin og Yasir Arafat. Det var Rød-Larsen som trakk i trådene for at også Peres skulle få være med og dele prisen, påsto Youv Yitzhak. (VG 24.04.)

Youv Yitzhak, som er en kjent journalist ved det israelske TV-1, hevdet altså at pengene var

⁶⁵ Bevegelsesretningen i overrekkelseren er fra høyre mot venstre i bildet. Et objekt som beveger seg fra høyre mot venstre i et bilde gir inntrykk av at det er på vei tilbake. I dette tilfellet kan bildet gi leseren følelsen av at prisen blir gitt tilbake.

takk for Nobels fredspris fordi Rød-Larsen hadde ”ordnet” prisen også til Peres. Denne kritikken ble ikke tatt spesielt alvorlig i avisoppslaget, og det ble heller aldri diskutert i andre aviser. Det er blant annet fordi Nobel-instituttet i Norge har en meget høy integritet og legitimitet i Norge, og beskyldningene ble oppfattet som en urimelig konspirasjonsteori. Men ingen røyk uten ild; furoren i Israel vakte nysgjerrighet her hjemme. Man husket at Rød-Larsen hadde vært med i en skandale tidligere. Utenriksdepartementet og pressen satte på hver sin måte, i gang granskning.

Dagen etter, torsdag 25. april, melder VG at Juul/Rød-Larsen mottok enda en fredspris med tilhørende pengebeløp fra den amerikanske Gleitsman-stiftelsen. Heller ikke denne var kjent for UD. I denne artikkelen uttaler Rød-Larsen seg. Han synes prispengene er uproblematisk.

– Jeg har aldri oppfattet det som problematisk å ta imot fredspriser. Det er ingen gaven, det er en helt avgjørende forskjell, sier Rød-Larsen. [...] – Det er ikke kutyme å snakke om penger. Når man utdeler Nobels fredspris, så får man ikke en sjekk, man snakker heller ikke om hvor mye penger det er (”Mottok enda en fredspris”, VG 25.04.).

Både Terje Rød-Larsen og Mona Juul holdt en lav profil gjennom hele fredsprisbråkets forløp. Det var få medier som lyktes med å få de i tale under saksforløpet.

6.2 Oppspill – Juul og Ap-nettverket

Den neste fasen i saken ble innledet av at UD 29. april sendte ut pressemeldingen om at Juul/Rød-Larsen hadde brutt Tjenestemanns-lovens paragraf 20.⁶⁶ Dagen etter, tirsdag 30. april, er Juul-saken hovedoppslag på VGs førsteside (se figur 6.2).⁶⁷ Mona Juuls ansikt er iøynefallende. Ansiktsuttrykket antyder naivitet.⁶⁸ Fotografiets beskjæring gjør at vi kommer tett på Juuls ansikt. Til venstre på førstesiden ser vi Jan Petersen med en litt streng mine mens han snakker. Konflikten er klar. Fotoene er stilt opp mot hverandre, som i en duell. Bildene forbindes av hovedtittelen: ”Vurderer å gi Mona Juul SPARKEN”. Saken er definitivt en nyhet; det er ikke hverdagskost at en utenriksminister er villig til å avskjedige en ambassadør. Politisk personstrid som involverer mistillit og sterke følelser, er i seg selv dramatisk, men det dramatiseres ytterligere i medienes fortellerrammer.

Inne i avisen på side 18 og 19 følges saken opp (figur 6.3). Oppslaget innehar to store bilder; til venstre Jan Petersen, og til høyre Mona Juul.

Figur 6.2 Faksimile av VG-frontend 30. april 2002.

⁶⁶ Se vedlegg A.6

⁶⁷ Dette er en av VGs opplagsvinnere i 2002, i følge VGs årsberetning for 2002.

⁶⁸ At Juuls ansikt kan tolkes som naivt har kanskje mest med sakens sammenheng å gjøre. Hadde bildet vært brukt i en annen sak, kunne bildet fått en annen betydning.

Figur 6.3 Faksimile av VG, tirsdag 30. april

Bildet av Petersen er tatt idet han blir intervjuet av VG utenfor inngangen i NRK-huset i Oslo. Han virker autoritær der han står og er ulastelig antrukket. Autoriteten understrekes av bildets undervinkling, at utenriksministerens armer i kors og av hans alvorlige mine. Lyset er hardt fra venstre, og halve ansiktet er i skygge. Petersens øyne er viktige for inntrykket av bildet. Han ser på en person bak fotoapparatet (sannsynligvis VGs journalist Eirik Mosveen) med et alvorlig og litt intenst blikk. Bildeteksten er slik: "KRITISK: Utenriksminister Jan Petersen vurderer å sparke Mona Juul både som ambassadør og som ansatt i UD."

Til høyre i oppslaget sees et helt annet bilde av Mona Juul, avbildet ved en tidligere anledning. Ansiktet hennes er vendt bort fra oss. Blikket virker litt fjernt, og ufokusert. Kanskje hun dagdrømmer der hun sitter i det som ser ut som et møterom. Bildet er tatt i profil, og håret skjuler deler av ansiktet. Ambassadøren er kledd i en rød bluse under. Hun har på seg et smykke. Bildet gir inntrykk av en litt sky og stille/sårbar dame. Bildeteksten sier: "TAR SELVKRITIKK: Mona Juul beklager på det sterkeste at hun ikke informerte UD om pengegeven. Nå kan ambassadøren – her avbildet ved en senere anledning – miste jobben."

Til sammen utgjør bildene en duell, med mytiske overtoner. Det er en kamp mellom det sterke og det svake. Utenriksministeren kan bruke sin makt til å avskjedige ambassadøren. Sammenstillingen av bildene har dessuten en kontrast mellom Petersens skjorte i (Høyre)blått

og Juuls bluse i (Arbeiderparti)rødt. En partiduell, som senere i saken skulle bli varmere.

Allerede før leseren har lest et eneste ord av brødteksten, er det lett å fatte hva saken dreier seg om. Leserens førsteinntrykk av saken formes av overskriftene og av den nonverbale informasjonen. Mange avislesere nøyer seg nettopp med overskriftene og bildene. Det er derfor uhyre viktig for avisen hvordan layouten designes. Leser leseren videre i brødteksten, har VG lykkes med sin målsetting om å holde leseren lengst mulig på hver side.

Det er imidlertid et lite ”men” i dette oppslaget. På førstesiden brukes ordet ”vurderer” og i tittelen i oppslaget brukes ordet ”kan”. Det er altså ikke sikkert at Juul får sparken, men det kan hende. Med det skaper VG en spenning, en uforutsigbarhet. Som vi også skal se i brødteksten, ”hjelper” VG det dramaturgiske forløpet i skandalen ved spille opp en usikkerhet om hvilken straff Juul bør få.

Brødteksten innledes som følger: ”Utenriksministeren bekrefter i dette intervjuet at ett av alternativene han vurderer som reaksjon ovenfor Mona Juul, er å gi henne sparken som ambassadør i Israel og kalle henne hjem til Norge.” VG velger her å fokusere på det mest ekstreme scenariet, at Juul mister jobben. Men det er altså bare en av mulighetene. Men alvoret understrekes:

– Her er loven overtrådt, og det burde selvsagt ikke vært gjort, sier en uvanlig alvorstynget Petersen til VG. Dermed tar den fra før betente saken en dramatisk vending: UD fastslår uten forbehold at ekteparet Juul og Rød-Larsen har handlet i strid med tjenestemannslovens paragraf 20 (VG 30.04.).

En kan spørre seg om Petersen var uvanlig alvorlig. Slik vi kjenner ham gjennom mediene, er han en seriøs politiker. Men VGs uttrykk for deres inntrykk av utenriksministeren, understreker uansett tonen. Når VG definerer saken til å ta en ny retning; så tar den faktisk en ny dramatisk vending, grunnet stadfestingen av lovbruddet. Sakens alvor trekkes videre frem under brødtekstens avsnitt ”Interne reaksjoner”. Blant annet mener ”et kobbelt av juridiske eksperter” at pengene ekteparet mottok har status som ”gave”. UDs pressetalsmann ”sier rett ut” at Juul ville fått nei til å motta pengene dersom hun hadde spurt UD på forhånd. Dessuten skriver VG at ”Sjokket, skuffelsen og irritasjonen er enorm blant embetspersoner og tjenestepersoner i UD, og langt større enn det som hittil er kommet frem.” Innenfor utenriksdepartementet var de fleste ansatte ikke direkte involvert i saken, men de hadde likevel et følelsesmessig engasjement. I UD eksisterer sterke etiske prinsipper, retningslinjer og regelverk som alle må forholde seg til. Ansatte kan ha følt på at ansatte personer som Juul og Rød-Larsen, ikke skulle ha noe særbehandling bare fordi de var navngjette og hadde personlige nettverk innen Arbeiderpartiet.

Skandalen var et faktum. Den involverte nå en overtredelse, en hemmeligholdelse, krenkede ikke-deltakere, en offentlig avsløring, skadet omdømme, reaksjoner og varsel om straff (se avsnitt 2.1 b).

Lenger nede i brødteksten finnes et utdrag av VGs intervju med Petersen som er grunnlaget for saksvinklingen. Her endres inntrykket fra tittelen en hel del. Det er ikke fullt så sikkert at Juul fratas stillingen likevel. VG forsøker å få Petersen til å si noe oppsiktsvekkende ved å stille lukkede og ledende spørsmål (VGs uthevinger):

– I loven står at ”overtredelse kan medføre ordensstraff eller avskjed”. Betyr dette at du i tiden fremover nå må vurdere begge disse reaksjonsformene, også hjemkallelse av Juul som ambassadør og avskjed fra UD?

– Ja det betyr det. Jeg er nødt til å vurdere det. Men jeg vil ikke begi meg videre inn i en vurdering av hvor dette vil ende nå.

– Betyr det at du ikke kan utelukke at Mona Juul kan bli avskjediget?

– Det vil være helt galt av meg å kommentere det nå.

– Men du vil vurdere det?

– Ja. Men jeg vil ikke gå inn på hva som kan bli utfallet av den videre saksbehandling. Jeg vil ikke binde meg opp, fordi vi i denne saken ikke har all verdens tidligere praksis., for å si det forsiktig (VG 30.04.).

Petersen vil ikke kommentere om han utelukker avskjedigelse. Dette tar VG som et tegn på at han faktisk kan sparke Juul. Det eneste Petersen sier for sikkert er at han vurderer det. Men som det står et annet sted i brødteksten: ”Kilder i UD er imidlertid temmelig sikre på at dette ikke blir utfallet ut fra de opplysninger man nå sitter med.” Artikkelen ”Kan få SPARKEN” er et godt eksempel på medievridding. Konfliktene tilspisses og intensiveres, konflikten er av natur personifisert, saken forenkles, særlig i overskriften, og saken polariseres (for eksempel ved hjelp av duellen i bildemontasjen). Det legges opp til en oppfølger i og med at det såes tvil om Juul kan beholde jobben (Hernes 1978).

Selv om VG bruker en rekke virkemidler, er det imidlertid feilaktig å si at avisen konstruerte saken fra intet. Det var absolutt grunnlag i virkelige hendelser for å ta opp konflikten med Mona Juul. I følge VG var saken nettopp dramatisk innenfor de fire vegger i UD: ”Internt i UD mener mange at Juul ikke kan fortsette som ambassadør etter avsløringene, forteller flere kilder i UD til VG.”

a) Beholder jobben – sitter utrygt

Samme dag som ”KAN FÅ SPARKEN” kom på trykk, ble en modererende artikkel publisert på VG Nett.⁶⁹ Her ble det gjort klart: ”Juul sparkes ikke fra UD - (VG Nett) Norges ambassadør i Israel, Mona Juul, får ikke sparken fra Utenriksdepartementet. Men hun kan bli

⁶⁹”Juul sparkes ikke fra UD”, publisert 30.04.2002, kl. 11:20; <http://www.vg.no/pub/vgart.hbs?artid=7760898>

hjemsendt.” Dagen etter, 1. mai 2002, skriver VG Nett: ”Mona Juul blir ikke hjemkalt”. (VG Nett) Norges ambassadør i Israel, Mona Juul, blir ikke hjemkalt men kan risikere en ordensstraff.”⁷⁰

De anonyme kildene, som VG refererte til i artikkelen ”KAN FÅ SPARKEN”, fikk altså rett. Juul blir ikke hjemkalt. Det var derfor interessant at VG torsdag 2. mai skrev en ny artikkel i saken med tittelen ”Sitter UTRYGT”. Artikkelen er spredd over to sider, og ”møblert” rundt et bilde av Mona Juul idet hun møter VGs journalist Harald Berg Sæverud. Juul ser sliten ut. Bildet er tatt i forbindelse med en mindre artikkel på samme side, der et intervju med Juul refereres. Journalist Sæverud skriver her at Juul var ”alvorlig og tydelig preget”, og at hun hadde hatt sine ”ti tøffeste dager i sin diplomatiske karriere”. Juul er lettet over at hun ikke vil miste jobben.

Den store artikkelen, som tittelen ”Sitter UTRYGT” er forbundet med, er imidlertid basert på at det fremdeles er mulig å sparke Juul: ”Petersen bekrefter at han fortsatt står fritt til å hjemkalle Mona Juul akkurat når han vil – og uten å måtte gi noen helst begrunnelse”. Dette kan han gjøre med hjemmel i utenrikslovens paragraf 10. Loven er imidlertid en lov som alltid gir utenriksministeren muligheten til å vurdere ambassadørens engasjement. VG slipper i artikkelen til Høyres nestleder Inge Lønning. Hans uttalelser er langt friskere enn Petersens da Lønning ikke har noe regjeringsverv å ta hensyn til. I VGs artikkel sier Lønning at han allerede i utgangspunktet var ”uklokt” av daværende utenriksminister Thorbjørn Jagland å gi Juul ambassadørposten i Israel. Dette fordi Juul var Jaglands tidligere statssekretær og ekteparet Juul/Rød-Larsens nære venn. Det er grunn til å tro at Lønning syntes dette var kritikkverdige. Nå benyttet Lønning Juul-saken til å fremme sin mening. Lønning er kjent for sin arrogante og autoritære retorikk. I artikkelen sier han til VG:

– UD å selv vurdere hvorvidt det, på bakgrunn av alt som har skjedd [...] er formålstjenlig om situasjonen fortsetter, eller om det må gjøres noe for å endre på den. Jeg tar det for gitt at UD løpende vurderer om dette er en hensiktsmessig bruk av tjenestemenn (”Sitter utrygt”, VG 02.05.).

Lønnings uttalelse har flere undertoner i seg. ”Formålstjenlig” og ”hensiktsmessig bruk” kan tolkes som sarkasme, og litote-ironi. Det ligger i kortene at han synes at Juul bør sendes hjem. Han tar på seg en paternalistisk rolle ovenfor utenriksdepartementet ved å si at han ”tar det for gitt” at UD ser på saken. Han mer enn antyder at dette ikke er ”hensiktsmessig bruk” av tjenestemenn. Når VG publiserer en uttalelse som denne, fungerer Lønning som en

⁷⁰”Mona Juul blir ikke hjemkalt”, publisert 01.05.2002, kl. 13:12; <http://www.vg.no/pub/vgart.hbs?artid=9438853>

protagonist. Han provoserer her Arbeiderpartiet ved å trekke i tvil ansettelsen av Mona Juul. Lønning spiller gjennom VG opp til en debatt med Thorbjørn Jagland:

Lønning går i strupen på Jagland, som leder utenrikskomiteen, og som har krevd en rask avgjørelse for Juul. – Jagland bør holde seg langt unna denne saken. Det er lite skjønnsomt at han uttaler seg i det hele tatt, ettersom han er nær venn av begge to, og dessuten utnevnte Juul da han selv var utenriksminister. [...] Alle innser vel i hvert fall i etterpåklokskap at dette ikke var særlig heldig, sier Lønning.

Det paradoksale er at Lønning ved denne uttalelsen akkurat her drar inn Thorbjørn Jagland i saken, ved å si at han bør holde seg langt unna. Lønning gjør her Jagland til syndebukk (Lule 2001:60ff). Lønnings bebreidelse av Jagland, bringer leserens tanker raskt inn på den langvarige Jagland-saken. Utnevnelsen av Juul blir lagt til de mange feiltrinnene Jagland hadde gjort, eller ble beskyldt for å ha gjort.

Videre i artikkelen intervjues Jan Petersen der han bekrefter at han kan sende hjem Juul i medhold av utenriksloven. Han vil imidlertid ikke sende henne hjem nå. ”Jeg begir meg ikke inn i en vurdering av noen tjenestemanns fremtid i UD. Jeg skal behandle folk skikkelig. De skal ikke lese om slike ting i avisene, sier Petersen.” VG har i samme artikkel gjort intervju med en anonym kilde i UD. Den gir leseren rom for å tenke seg situasjonen inne i UD:

– Denne saken er ikke spesielt karrierefremmende for Mona Juul for å si det på den måten. Vi ville at denne saken skulle komme i mappen hennes i UD, og der vil den ligge i fem år. UDs reaksjon er langt sterkere, og mer sjelden, enn dere i mediene skjønner, sier kilder.

Dette er kanskje noe av grunnlaget for den brede oppmerksomheten Juul-saken fikk i mediene. Journalistene hadde kanskje følelsen av at dette var en svært viktig sak. Det er klart at journalister blir nysgjerrige hvis de har følelsen av at forhold er verre enn de tror.

b) Jagland gav 700 000 kroner til Peres-senteret

I samme avis som forrige sak var i, 2. mai, stiller VG tidligere utenriksminister Thorbjørn Jagland til veggs. Dette fordi han bare åtte dager før han trådte av som utenriksminister i oktober 2001, bevilget 700 000 kroner til Peres' fredssenter i Israel (”GA 700 000 til Peres-senteret”, VG 02.05). Mona Juul hadde anbefalt at senteret fikk støtte. Artikkelen retter først et kritisk søkelys på Jaglands utbetalinger: ”Sjekken fra Jagland er den foreløpig siste av en lang serie norske bidrag til fredssenteret.” Ordet ”sjekken” blir her litt ”kjekt” brukt. Leseren får her gjerne inntrykk av at Jagland lekende lett bare ”spanderer” noen hundretusener på

senteret. VG kjører så Jagland videre på Juuls angivelige problematiske integritetsproblem (VGs utheving):

– *Var det formelt riktig at ambassadør Mona Juul saksbehandlet søknaden fra Peres-senteret, sett i lys av at hun tidligere har mottatt en så stor pris derfra?*

– Jeg synes ikke det er noe spesielt i det. Det var jo ikke hun som besluttet å gi dem penger, sier Jagland. [...]

Jaglands opplysning er her interessant fordi han opplyser oss om at Juul ikke hadde noen besluttede myndighet. Den daværende Arbeiderpartilederen forsvarer Juul ved å si at han ikke synes det var noe spesielt at Juul behandlet søknadene til Peres-senteret. VG benytter ellers anledningen til å stille Jagland et spørsmål om hva han synes om sine nærme venners overtredelser vedrørende prispengene (VGs utheving):

– *Terje Rød-Larsen og Mona Juul er nære venner av deg. Det var også du som utnevnte Juul. Likevel snakket dere aldri om dette?*

– Jeg har aldri spurt dem om det, og de har aldri sagt det til meg [sic].

Men Jagland har vært ute i hardt vær før. Han svarer rutinert, og gir ingen oppsiktsvekkende uttalelser, og gir et inntrykk av han har vært passiv i saken.

Et poeng som var verdt å merke seg med denne artikkelen, var at det i en notis nederst på siden ble listet opp alle bidragene det norske utenriksdepartementet hadde gitt til Peres-senteret de siste årene. På denne listen er utenriksminister Jaglands utbetaling i 2001, som artikkelen over viser til, den minste, pålydende 718 000 kroner. Utbetalingene var langt mer i 1998 og 1999 da Knut Vollebæk (KrF) var utenriksminister. Da var utbetalingene på henholdsvis 3 253 000 og 3 750 000 kroner. Leseren kan bare undre seg om det var en sammenheng i at Juul/Rød-Larsen mottok prisen i samme år som Norge gav mest penger til senteret. En kan også spørre hvorfor det tydeligvis var mer kritikkverdige at tidligere utenriksminister Jagland støttet senteret med langt mindre penger, enn det de andre utenriksministrene hadde gjort bare noen få år tilbake. En kan få inntrykk av at VGs artikkel her hadde en tung vinkling og kritikk mot Thorbjørn Jagland, uten at det nødvendigvis var noen spesiell grunn til det.

c) Utenriksråden som ble sint

Fredsprisbråket ble viet en ny førsteside fredag 3. mai. 2002, men denne gang ikke som hovedoppslag. Inne i avisen finner vi igjen artikkelen med tittelen ”Utenriksråden ville ha Juul hjem”.

Figur 6.4 Faksimile fra VG fredag 3. mai 2002

VGs hovedpoeng i denne saken er at utenriksråd Bjarne Lindstrøm skulle ha gitt uttrykk for misnøye med ambassadøren. Artikkelen er illustrert med et stort bilde av Juul med et litt betenkt ansikt. Hun virker ubekvem. Vi ser også et lite bilde av en morsk Lindstrøm. VG går sterkt inn for å karakterisere ham som nettopp sjef:

Utenriksdepartementets øverste mann, den mektige utenriksråden Bjarne Lindstrøm, ville kalle ambassadør Mona Juul hjem allerede nå.

Han er UD's øverste mann, og han er mektig, sjefen. Lindstrøm fremstår her som en stor autoritet. Leseren kan kanskje selv kjenne seg i den ofte litt ubehagelige sjef-ansatt-allegorien, der sjefen irrettesetter sine ansatte. VG skriver at Lindstrøm mener at utenriksminister Jan Petersen er alt for uklar med hva som skulle skje med Juul. Selv ville han avskjedige henne på grunn av brudd på tillit og lojalitet. VG legger så inn et nytt dramatisk element i artikkelen, og viser at sjefen også har temperament (VGs utheving):

Under et av de interne møtene i UD etter at saken eksploderte i forrige uke, slo Lindstrøm neven i bordet og sa bestemt: – Dette går f... ikke an!

Artikkelen blir nesten litt fornøydlig for lesere som er glad i personstrid, for sjefen er virkelig

sint på Juul i følge VG:

Utenriksråden skal ha gitt uttrykk for at Juul vil ligge svært dårlig an til å få en ny ambassadørpost så lenge han er utenriksråd. VG kjenner til at denne holdningen deles av departementets politiske ledelse. VG har også fått bekreftet at Lindstrøm ved minst ett tilfelle i forrige uke over telefon skjelte ut Mona Juul etter noter. Ingenting av dette er et godt signal for Juul.

VG er helt klart med på å dramatisere saken ved dette. Men det er mulig at avisen har helt rett: at utenriksråden har sagt at hun ligger svært dårlig an, og at han var rasende på Juul i telefonen. Dette kan vise at det ikke bare er mediene som hauser opp saker, men det kan også være kilder, og faktiske hendelser som var slik avisen beskriver. VG stod imidlertid fritt til å velge om de ville skrive at utenriksråden var sint eller ei. Det er imidlertid av stor betydning at mannen som besitter utenriksdepartementets høyeste stilling, faktisk mener at Juul burde miste jobben.

VG tok også en tur i UDs korridorer og luftet situasjonen med ”en rekke meget erfarne folk”, blant andre ”flere ambassadører med erfaring fra utenriksstasjoner”. Alle” er enige i at Juuls handlinger er kritikkverdige.

VG snakket i går med en rekke meget erfarne folk i UD-systemet, deriblant flere ambassadører mer erfaring fra utenriksstasjoner. De er uten unntak sjokkerte over det som har kommet frem [...]

I tillegg til Juuls overtredelse, var de oppgitt over at hun stadig gjentok det samme svaret at hun ikke var kjent med rapporteringsregelen, noe som i seg selv var en grunn god nok til at hun ikke kunne beholde ambassadørstillingen:

I det hele tatt er den voldsom oppgitthet over de kommentarer Juul hele tiden har gitt, og fortsatt gir til mediene i denne saken. De har sett seg lei på at hun hver gang sier ”hvis jeg har gjort noe galt, så beklager jeg det”. – Hun må slutte å si det, det hjelper ikke henne i det hele tatt, sier en sentral kilde i UD.

Uenigheten i UD uttrykkes ytterligere ved at VG skriver at det en ”voldsom oppgitthet” blant de ansatte. Det hele understrekes ved hjelp av direkte tale, der vi mentalt kan se for oss personen som sier det. Til slutt i artikkelen trekkes det tvil om Juul faktisk er i stand til å håndtere ”den uhyre vanskelige stillingen” i Israel da korrupsjonen er svært utbredt:

Juul opererer i et miljø, og i et område, hvor korrupsjonen florerer, og hvor tjenester kan kjøpes både for penger og gjentjenester. Dette betyr ikke at hun er korrupt [...]

Her er det litt uklart hva slags miljø Juul forholder seg til, om det for eksempel er Israel

generelt eller det diplomatiske miljøet. Uansett karakteriseres det som et svært ulikt i forhold til det vi er vant med i Norge (Den Andre Verden, Lule 2001:147:ff). Det ble stilt spørsmål ved om en (naiv) kvinne som ikke kjenner til UD's regelverk virkelig var brukelig på denne posten.

Alt i alt var ikke denne artikkelen særlig positiv for Juul. Artikkelen gir inntrykk av at "alle" ville ha Juul hjem. Det er mange krefter som er i mot henne, og Juul er her relativt forsvarsløs. Dekningen er relativ ensidig, kanskje fordi det nettopp var vanskelig å finne noen kilder som ville forsvare henne. Hun hadde brutt loven.

VG benytter i denne artikkelen seg av dramaturgiske elementer som temperatur, følelsesutsagn, og de anvender anonyme UD-kilder som tydeligvis velvillig uttaler seg til VG. Utenriksråden blir den høye autoritet som vil kalle den uskikkelige tjenstedamen (tjenestepiken) hjem. Vi som VG-lesere er her prisgitt VGs versjon saken. Vi får ikke vite noen nyanserte opplysninger fra klimaet i UD. Det er imidlertid godt mulig at situasjonen VG beskriver er korrekt; og i så fall har avisen utnyttet de kildene har fortalt for å gi artikkelen mening. Det var en dårlig stemning blant UD-folkene for at Juul skal fortsette som ambassadør i Israel.

d) Petersen møkk lei Ap-nettverket

Jeg skal i de to følgende avsnittene trekke frem to artikler som tok for seg den gamle striden mellom Høyre og Arbeiderpartiet som igjen så dagens lys i fredsprisbråket. Debatten hadde satt seg på riksmedienes dagsorden, og mange TV- og radiodebatter ble ført med Arbeiderpartiets rolle i Midtøsten som tema.

Hittil i saken hadde Petersen vært moderat i uttalelsene sine angående saken. Men i VGs artikkel "SLAKTER Ap-nettverk", lufter han ut sin frustrasjon over Arbeiderpartiets kontaktnettverk. Til VG sier utenriksministeren at norsk utenrikspolitikk har vært preget av et lite AP-nettverk som har "vært flinke på mytedannelser. – Dette nettverket er nå historie", sa Petersen til VG. Han vil nå slippe andre hoder enn bare Arbeiderpartiets til. VG karakteriserer uttalelsene som oppsiktsvekkende og historiske, og skriver at dette er første gangen en sittende utenriksminister stiller spørsmålstegn ved Arbeiderpartiets "tidligere så bejublete rolle" som meklere og eksperter i Midtøsten. Her skinner journalistens kritiske holdning til Ap igjennom. Artikkelen tar videre for seg Jan Petersens ulne uttalelse den siste uken, der han sier at "norsk Midtøsten-politikk utformes i Oslo, ikke i regionen". VG har snakket med "flere kilder i UD" som sier at Petersen gjør dette for å

[...] understreke for alle involverte at det er Petersen selv, og kun han, som har ansvaret for norsk Midtøsten-politikk. Petersen er møkk lei inntrykket av at Juul og Rød-Larsen handler på egenhånd i regionen, nærmest som en arv og belønning for sitt ellers strålende arbeid med Oslo-prosessen tidlig på 1990-tallet. [...]VG kjenner til at irritasjonen i politisk ledelse i UD over Aps eneveldige posisjon i Midtøsten-politikken er meget stor.

VG gir leseren her en følelse at hun eller han får låne øret til uttalelser som ingen sier åpenlyst. Petersen selv kan for eksempel si at han er ”møkk lei” AP-nettverket, men han har altså forsøkt å antyde det i saklige former i offentligheten. Samtidig balanserer VG dette med å ta med ekteparet Rød-Larsen/Juul gjorde et ”strålende arbeid” i Oslo-prosessen. Det skal de ha. Petersens uttalelser kom i en tid da debatten Jaglands ansettelse av Mona Juul spisset seg til i den norske offentligheten.

e) Jagland svarer

Daværende Arbeiderpartileder Thorbjørn Jagland svarte på Petersens kritikk i VG dagen etter i den lille reportasjen ”Rotete og uklart” (figur 6.4). VG har gjort en kreativ vri ut av saken ved hjelp av to bilder av henholdsvis Jagland og Petersen. Fotoene er satt opp slik at politikerne stanger mot hverandre

Jagland sier til VG i artikkelen at han synes Høyre-lederen opptrer uklart og rotete når han kritiserer Ap, og tror Petersen ”i beste fall hadde en dårlig dag”.

På samme avisside ser vi også tittelen ”– Norge var vår MELKEKU”. Artikkelen handler om ansatte ved Peres-senteret som forteller at Norge gjorde alt de ba om, og at Norge stod for fjerdeparten av inntektene tilsenteret. Metaforen av Norge som melkeku, sender leseren gjerne inn på tanker som at Norge er et naivt land som sløser skattepenger bort i utenlandske ”supperåd”. I artikkelen står det blant annet at Uri Savir og Terje Rød-Larsen møttes på kafé hver fredag for å utveksle ideer og legge planer. Totalt sett gir denne VG-siden inntrykk av nettopp bråk, og tempo. Jagland og Petersen i klinsj og de to

Figur 6.4 Faksimile, VG 06.05.2002

titlene gir inntrykk av et høylydt ordskifte.

Her vises også forskjellen på journalistisk prioritering. For helt oppe i venstre hjørne på VG-siden er det en bitteliten notis med en hendelsesnyhet fra Midtøsten: ”En åtte år gammel gutt ble søndag drept av israelske stridsvogner i en flyktningleir nær Tulkarem, opplyser palestinsk personell”. Det er en forferdelig hendelse, men er ikke verd mer spalteplass. Dette er symbolsk for en av konsekvensene av å sette fredsprisbråket på dagsordenen. Andre nyheter fra Midtøsten, som for bare noen uker siden ble ansett som viktig nyhetsstoff, ble nå satt til side for å gi rom til fredsprisbråket. Og det var kanskje noe av det de som satte i gang skandalen i Israel ville: å få bort oppmerksomheten fra Israels voldsomme offensiv mot Palestinske områder tidligere på våren.

6.3 Ytterligere avsløringer

Jeg har valgt å markere et VG-oppslag mandag 6. mai 2002 som en ”milepæl” i bråket om fredsprisen. Fra denne dagen ble VG-føljetongen om saken hakket mer kampanjepreget og mer intens. Sterke målsettinger om å vinne en sak fremfor de andre avisene er en kraftig motivasjon for kampanjefournalistikken (Thorbjørnsrud 2003). I Juul-saken strakte VGs nyhetsreaksjon seg langt for å daglig å presentere nye nyheter i saken. Journalistikken gikk ofte videre der andre medier hadde stoppet.

a) Purret på prispengene

Fredsprisbråkets mest oppsiktsvekkende oppslag var kanskje VGs førstesideoppslag 6. mai. Saken ser i utgangspunktet ut som en oppsiktsvekkende sekundær overtredelse Thompson (2000:61). Vi ser et noe uklart bilde av Terje Rød-Larsen. Han har armene i kors og ser fra venstre mot høyre på siden. Tittelen er trykt i store, hvite typer ”Ansatt ved Peres-senteret om Terje Rød-Larsen: – PURRET på pris-pengene”. Motivet for oppslaget er selvsagt at leseren vil oppleve det moralsk utidig og frekt å purre på noe en blir tildelt. Rød-Larsen har selv karakterisert prisen som en ”gave”. Det er imidlertid høyst uvanlig å purre på gaver. Oppslaget skader Rød-Larsens omdømme, han blir her tillagt en dårlig personlig egenskap; griskhet og smålighet.

Figur 6.5 Faksimile fra VG 6. mai 2002.

Oppslaget er vågalt da det er en anonym ansatt ved Peres-senteret som får uttale seg på førstesiden. Det er lettere for kilden å komme med en slik påstand når han eller hun er anonym og ikke må stå til ansvar for det som er sagt. Anonymiteten er imidlertid litt farefull, påstanden kan fort tolkes som et sleivete, litt ondskapsfullt, muntlig utsagn. Det hele kan også være et rykte. Det kan svekke VGs integritet å bruke en slik uttalelse på førstesiden.

Saken er lagt inn på side 8 og 9 inne i VG-eksemplaret. Oppslaget er nesten en skuffelse i forhold til førstesiden. For i oppslaget gjentas førstesidenyheten kun en gang i ingressen. Rød-Larsen skal ”ifølge en ansatt ved senteret, ved to anledninger ha vært innom senteret og purret på de to sjekkene på 50 000 dollar hver”. Siden nevnes ikke dette mer i artikkelen. En kan si at førstesidens oppsett/tilbud (set-up) gjør at leseren investerer interesse og forventning til saken. Men tilbakebetalingen (pay-off) er svak, noe som kan skuffe leseren litt.

Figur 6.6 Faksimile fra VG 6. mai 2002

For saken dreier seg egentlig ikke om Rød-Larsens purring, men om at nesten ingen av de ansatte ved Peres-senteret kjente til tildelingen av fredsprisen til Juul/Rød-Larsen. Artikkelen tar oss med inn i de bakre scener ledsaget av de anonyme kildene:

Noen av oss vet at pengebeløpet dreide seg om en ”vennetjeneste” mellom Uri Savir og Terje Rød-Larsen. Det var aldri gitt noen pengepriser tidligere, og vil heller aldri blir gitt noen igjen, sier en av de ansatte ved Peres-senteret, som fulgte hele den selsomme seansen fra innsiden [...]. Det var fullstendig uhørt. Vi hadde aldri gitt priser til noen. Men så blir det likevel, og det til en direktør av Uri Savirs beste venner, Terje Rød-Larsen, som bare kort tid i forveien hadde trukket seg fra den internasjonale delen av styret.

Vi får et bilde av en gutteklubb som bak lukkede dører tildeler penger til hverandre, penger som blant annet er betalt av norske skattebetalere. Inntrykket av at de er gode venner, understrekes av oppslagetts bilde fra Oslo rådhus der Terje Rød-Larsen slår palestinernes ”sjefforhandler” Abu Ala vennskapelig på hodet. Uri Savir står i bakgrunnen og smiler.

Artikkelen er som en slags vandring fra kilde til kilde, der alle sier det samme. At de er skuffet over ukulturen i Peres-senteret. En latent konflikt er vekket til live av VG-journalisten, og de ansatte uttaler seg velvillig.

b) Juul stoppet forskningsprosjekt

Den 7. mai hadde VG en stor artikkel angående Mona Juul som angivelig hadde stoppet et forskningsprosjekt som skulle evaluere Oslo-prosessen ("Forskningsprosjekt stoppet", VG 07.05.). Oppslaget bæres av et A3-stort bilde av Mona Juul. Hun virker tydelig sliten og er trist av alt oppstyret. Avvisningen av prosjektet skulle i følge VG, ha skjedd på et internt møte i Utenriksdepartementet 15. juni 2000. Alle møtedeltakerne VG snakket med, kunne bekrefte at Juul var kritisk til prosjektet. Men Juul selv kunne ikke erindre at noe forskningsprosjekt var tema på møtet, og uttalte til VG at "jeg kan ikke for mitt bare liv huske at jeg har sagt noe om støtte til forskningsprosjektet." Heller ikke Thorbjørn Jagland som også deltok på møtet, kunne huske noe fra det. Han ble overrasket da VG tok kontakt med ham på grunn av dette, og sier at "dette må være en misforståelse". VG skrev at "Dette står i sterk kontrast til hva flere av de fire fremstående embetsmennene som var til stede på møtet, sier til VG".

Forskeren som søkte, var Hilde Henriksen Waage. Hun hadde tidligere offentliggjort en forskningsrapport som tok for seg den første fasen av Oslo-prosessen. VG viser til at det særlig var to personer som den gang kritiserte Waage: Terje Rød-Larsen og Thorbjørn Jagland. I møtet som denne artikkelen handler om, spurte hun om muligheter for å få nye midler til å studere den siste delen av Oslo-prosessen. Det var dette Juul stoppet. Slik artikkelen er vinklet, kan leseren få mistanke om at Juul var redd for at forskeren kunne gjøre funn som ville stille Arbeiderpartiet og dets nettverk i dårlig lys.

For VG-leseren kan denne artikkelen fremstå som en farse. Overskriften sier "Forskningsprosjekt STOPPET". En kan stusse på hvor stor sak dette er når det nede brødteksten viser seg at forskeren ni måneder senere fikk penger fra UD likevel.

c) Korrupsjon på norsk?

Inntil fredsprisbråket kom på dagsordenen hadde korrupsjon vært et sjeldent ord i den norske offentligheten.⁷¹ Det vakte derfor en del oppsikt da Høyres nestleder Inge Lønning tok ordet i sin munn i Redaksjon 21 og uttalte: "... at Arbeiderpartiet på en meget uheldig måte har laget personnettverk som nettopp frister korrupsjon, i realiteten [...]." ("– Ap-nettverket frister til korrupsjon" VG 07.05.). Han mente at "slike saker" som fredsprisbråket bare kunne foregå i Arbeiderpartiet. Han uttaler til VG at Rød-Larsen har mistet sin vurderingsevne for integritet grunnet sine mange roller:

⁷¹ Korrupsjonsspørsmålet har blitt mer aktuelt i Norge, blant annet på grunn av at "den kjente korrupsjonsjegeren" i Frankrike, Eva Joly, kom hjem til Norge for å bli spesialråd i Justisdepartementet.

At Terje Rød-Larsen først sitter i et slags styre for senteret, og så kort tid etterpå tar imot en pengegave, er i seg selv et helt uhørt overtramp i forhold til normale grenser. Det har ikke noen annen forklaring en at han har levd seg så inn i alle rollene at alle varsellamper er satt ut av funksjon.

Igjen anvender Lønning sin litt arrogante retorikk ved å si at varsellampene er satt ut av funksjon. Det er en ovenfra-og-ned-holdning ovenfor Rød-Larsen, og det umyndiggjør ham. Samtidig kan Lønnings uttalelse oppfattes som kuriøse og vittige, og kan sees på som sarkasme og/eller ironi. Kanskje bør uttalelsene helst tilskrives den gamle, og til tider bitre, konflikten mellom Arbeiderpartiet og Høyre.

Lønnings uttalelser ”oppgraderte” prispengebatten til ett nytt nivå ved å innføre korrupsjonsbegrepet. Plutselig ble spørsmålet reist om det var korrupsjon man hele tiden hadde snakket om i offentligheten. Det var i alle fall en temmelig sterk antydning av hva Terje Rød-Larsen og Mona Juul hadde gjort. Til VG utdyper Lønning korrupsjonsinsinuasjonene ved å kalle Tjenestemannslovens paragraf 20 med å si at det er vanlig å kalle den ”korrupsjonsparagrafen”. VG brukte lite plass på saken da NRK var først ute med dem og hadde ”tømt” nyheten.

d) Bukken og havresekken

VG skrev 10. mai en artikkel om Mona Juul der hun skulle ha behandlet pengesøknader fra Peres-senteret, for så senere få 400 000 kroner fra samme senter. Denne artikkelen har sterke paralleller til eventyret om bukken og havresekken. Eventyrets budskap går kort ut på at det ikke er hensiktsmessig å sette en bukk til å passe på at en havresekk ikke skal forsvinne, da bukken faller for fristelsen og spiser den. Nyhetsfortellinger av denne typen dukker opp i mediene relativt ofte; kanskje særlig i forbindelse med politikk og næringsliv. I de mest alvorlige sakene dreier det seg om underslag. Underslag var imidlertid ikke tema for VGs oppslag; men tittelen var kritisk nok (se figur 6.7).

Figur 6.7 Faksimile, VG, 10. mai 2002.

Tittelen er lang, noe som har blitt mer vanlig i norske aviser de senere årene. Tittelen setter opp en motsetning, og det høres heller tvilsomt ut. På bildet er Juul oppstilt, og må stå ”skolerett” for VG. Ansiktsuttrykket er det samme som på de andre VG-bildene av Juul i denne saken; hun virker sliten.⁷² VG nærmest triumferer over sin egen research i UD’s arkiver og setter dette opp mot Juul utsagn tidligere:

Hun har tidligere benektet blankt at hun satt i UD og behandlet søknader om økonomisk støtte til Peres-senteret i denne perioden. VG kan i dag avsløre særdeles tette bånd mellom Norges nåværende Israel-ambassadør og Peres-senterets første sjef Uri Savir. Det handlet i høyeste grad om økonomisk støtte. De hadde en rekke samtaler om norsk støtte til senteret. Det viser dokumenter VG har fått utlevert fra UD’s arkiv.

VG bebreider Juul for ikke å snakke sant. Tidligere statssekretær Jan Egeland kan bekrefte at Juul var blant de som mottok søknader om penger fra Uri Savir. Han formilder det for Juul med å si at det var også hun som måtte ringe og avslå de mange søknadene. Egeland sier til VG at Mona Juul selv ikke hadde fullmakt til å bevilge penger. Dermed brytes historien om bukken og havresekken, for bukken (Juul) hadde ingen muligheter til å åpne sekken (bevilge). I alle fall direkte. Det kommer imidlertid frem av artikkelen at Juul hadde en del uformelle

⁷² VGs fotograf Harald Henden tok en serie med bilder da han og journalist Harald Berg Sæverud møtte henne for å skrive en artikkel til VG 2. mai 2002 (se avnitt 6.2. Beholder jobben – sitter utrygt). Forskjellige bilder fra samme bildeserie ble VGs illustrasjonsressurs for de fleste sakene de skrev om Juul. Hun har den samme røde blusen på alle bildene, og samme ansiktsuttrykk.

påvirkningsmuligheter ved hjelp av lobbyvirksomhet.

En kan i ettertid spørre seg om Juul oppførte seg kritikkverdigg i denne situasjonen. Hun hadde ikke noen formell integritetskonflikt med UD fordi hun ikke hadde mulighet til å bevilge. Det kan også diskuteres om Juul kan bebreides for å ha blitt tildelt en pris, med mindre prisen eventuelt fungerte som et økonomisk incentiv for Juul, for at hun skulle skaffe mer støtte til senteret.

Det er vanskelig å ta stilling til om VG gjør rett eller galt i å ta i bruk bukken – og havresekken – referansen, men den kan i alle fall fungere til å få folk til å bli interessert i artikkelen. Og de som leser den, vil de få et mer nyansert inntrykk enn det overskriften i første omgang gir.

6.4 Klimaks – Juul hjem på teppet

Søndag 12. mai skriver VG om at Juul er kalt ”hjem på teppet” til UD for å forklare seg. Å bli kalt inn på teppet er en svært ofte anvendt metafor i mediene, og knyttes som oftest til et oppgjør i en uholdbar situasjon som har oppstått. Den som har gjort/ eller mistenkes for å ha gjort noe galt, må stilles til ansvar for ”sjefen” som sitter på sitt teppelagte kontor. Dette gir også assosiasjoner til skolen, der elever som har brutt skolens oppførsels- og ordensregler må stå til rede. I skolen brukes også straff, som for eksempel, melding hjem, parade og igjensitting. I forbindelse med artiklene Mona Juuls situasjon, kunne det mellom linjene skimtes flere paralleller til denne skolesituasjonen. Juul blir en uskikkelig skolejente som må stå til rette for det hun har gjort for inspektør og rektor (utenriksråd Bjarne Lindstrøm og Jan Petersen). Juul måtte reise hjem for å motta en ordensstraff.⁷³

I artikkelen vektlegges det at det nå var på tide å få Juul hjem. VG tar til orde for at VGs avsløring, som ble omtalt i avsnitt 6.3 d), er medvirkende til hjemkallingen: ”Bakgrunnen er ikke minst VGs avsløringer om at Mona Juul var sentral i saksbehandlingen av en serie pengesøknader fra Peres-senteret i 1997 og 1998, før hun og ektemannen Terje Rød-Larsen fikk en pris fra senteret i 1999”. Dermed hadde VGs mediering av saken vevet seg inn i de historiske hendelsene, og kanskje fremskyndet skandalens forløp.

Artikkelen gir inntrykk av at ”alle” nå krever Juuls forklaring. En anonym UD-kilde sier til VG at ”behovet for å ta en skikkelig prat med henne har vokst de siste dagene”. Fremskrittspartiets Carl I. Hagen har sendt to brev til UD der han har bedt om forklaring, nestlederen i Stortinget kontrollkomité, Martin Engeset (H) sier til VG at Juuls rolle som

⁷³ Se for øvrig UDs pressemelding i vedlegg A.6, pressemelding 2.

saksbehandler for pengesøknader fra Peres-senteret, var "lite skjønnsomt" og Stortingets kontrollkomité vurderer å be om ytterligere granskning. Artikkelen er illustrert med et mindre bilde av utenriksråd Bjarne Lindstrøm som måtte avbryte sin Canadareise for å dra til Norge og møte Juul.⁷⁴ Denne fasen av en skandale er ganske typisk. De fleste skandaler bygger seg opp mot en eller annen form for oppgjør. Avsløringene og debatten her hjemme hadde nådd et toppunkt, ikke bare i mediene, men også bak utenriksdepartementets lukkede dører.

Mandag 13. mai møtte Juul utenriksdepartementets ledelse. VG nett meldte kl. 17:10 at Juul "mandag ettermiddag satt i møte" for å forklare sin versjon av saken. Klokken 20:20 ble møtet meldt over på VGnett.⁷⁵ Men UD var ikke fornøyd. Tirsdag 14. mai hadde VG dette oppslaget:

Figur 6.8 Faksimile fra VG 14. mai 2002

Tittelen er billedlig: "GRILLES videre i dag". En får inntrykk av at Mona Juul er på pinebenken til UD. Det gir et bilde av at det i alle fall er et ubehagelig for Juul; hun må stå til ansvar for det hun har gjort. Vi vet imidlertid ingenting om hvordan møtet fortonte seg i virkeligheten; sannsynligvis gikk det relativt seriøst og høflig for seg. "UD-ledelsen" var i alle

⁷⁴ Bildet illustrerer ytterligere at Lindstrøm kommer hjem (tilbake) fordi han på bildet går fra høyre, og er på vei mot venstre bildekant.

⁷⁵ VG netts artikler "Mona Juul i møte med UD" (13.05.2002 kl. 17:10), og "Mona Juul forklarte seg for UD" (13.05.2002 kl. 20:20).

fall "ikke fornøyd med Mona Juuls svar", skriver VG. Leseren ser kanskje for seg en vakkende Juul som sliter med å forsvare seg. Vi ser et stort bilde av Mona Juul med et betenkt, trist og sjenert ansiktsuttrykk. VG supplerer også med et billedgalleri over andre involverte i saken. Terje Rød-Larsen "skal granskes", utenriksråd Bjarne Lindstrøm "møter Juul", "UD-sjef" Jan Petersen "fikk høre Mona Juuls forklaring", og ekspedisjonssjef Leidulv Namtvedt "møter Juul". Til sammen gir bildene et inntrykk av en omfattende sak. Ringen sluttes, nå samles alle parter som i den siste tiden har blitt involvert i saken.

VG-desken har i oppslaget lagt på et stort sitat der Karsten Klepssvik, pressetalsmann i UD, siteres på at "Det er ikke noe dramatisk i at Juul nå er i Oslo for å forklare seg". Klepssvik ønsker med dette trolig å roe ned situasjonen, og si at det ikke er dramatisk innenfor UD. Men sitatet blir nesten ironisk i forhold til resten av VGs oppslag. For om det ikke noe drama i virkeligheten, så skaper i alle fall VG i dette oppslaget drama ved hjelp av tittelen, stikkittelen, billedgalleriet, bildet av en betenkt Juul. Også brødteksten har sine dramatiske høydepunkt. Her er noen utdrag ("Grilles videre i dag", VG 14.05.):

Utenriksdepartementet var ikke fornøyd med svarene Mona Juul ga i oppvaskmøtet i går. Derfor fortsetter grillingen av den hardt pressede norske ambassadøren i dag.

De [UD red.anm.] finner det lite troverdig at Juul ikke skal ha kjent til det uttrykkelige forbudet mot gaver verdt mer enn noen få hundrelapper.

I hele går var det voldsomt hemmelighetskremeri rundt Juuls møtevirksomhet. Til tross for at pressen vaktet utenfor, kom hun seg ubemerket inn og ut av departementet. Først litt ut på dagen så departementet seg nødt til å bekrefte at møtet faktisk fant sted.

Hun [Mona Juul red.anm.] ville for enhver pris ikke snakke med pressen, og ville ha departementets beskyttelse.

Mona Juul ble presentert som lite troverdig. Derfor måtte hun svare for seg ytterligere. Det var også dramatisk at pressen vaktet (som sultne ulver) utenfor, mens Juul snek seg inn en bakvei. Juul ville også ha departementets beskyttelse, noe som kan føre tankene over på politibeskyttelse fra kriminelle.

Onsdag 15. mai skrev VG om resultatet av møtet. I artikkelen skriver VG at Mona Juul "Slipper å levere pengene tilbake". Tittelen kan "mellom linjene" formidle et budskap om at "Juul slipper (billig) unna". Bakgrunnen er at jurister ved Utenriksdepartementet ikke kan

finne hjemmel for at UD kan kreve pengene tilbakebetalt. UD hadde imidlertid ikke gitt Mona Juul lov til motta pengene, selv om hun hadde orientert UD om prispengene i 1999. VGs reportasje er ”dandert” rundt bildet av Mona Juul som går inn på ”UD-teppet”, som VG skriver. Bildet er en dokumentasjon på at det øyeblikket som mange hadde ventet på i over tre uker på, ”endelig” er faktum. Vi ser Juul med ryggen til. Hun har en veske på skulderen. Bildet gir leseren flere muligheter; det kan vekke sympati for Juul hos noen lesere, mens andre gjerne tenker at ”nå var det på tide”.

Figur 6.9 Faksimile, VG, 15. mai 2002

6.5 Utladning

Etter at Juul hadde satt seg på flyet hjem til Israel, stagnerte mediedekningen omkring fredspris-saken. Klimakset hadde spilt seg ut. Samtidig var det flere andre nyhetssaker som ble brettet ut på dagsordenen. Blant annet hadde Mette-Marit fått brannskader i ansiktet av et tysk TV-selskap, og måtte bli hjemme fra et lenge planlagt offisielt besøk i Tyskland. Det var snart 17. mai, og skulle Märtha og Ari gifte seg 24. mai. Lørdag 18. mai trykte VG et mindre intervju med Jan Petersen (”Vil ikke grave i gammel graut”, VG 18.05.). Han sier til VG at han ikke er interessert i å grave opp alt omkring Terje Rød-Larsen, Mona Juul, Thorbjørn Jagland og deres venner i Peres-senteret. Til dette sier at han at dette kan gi forkjærte signaler til Israel, og at en slik etterforskning ville gi ”enorme muligheter” til feiltolkninger. Utenriksministeren mener det er mye viktigere ting å bruke kreftene på, blant annet å posisjonere Norges rolle i Midtøsten igjen.

Fremskrittspartiets formann, Carl I. Hagen var imidlertid fremdeles ikke fornøyd. Til VG den 24. mai, sier han i artikkelen ”Juul kan bli anmeldt” at ”Mona Juul belønnes med 450 000 kroner for å ha tiet om å ha mottatt penger UD sier det ikke er lov å motta”. Han er oppgitt over at Petersen ikke tar saken mer alvorlig. Selv vurderer han å anmelde Mona Juul for ”mulige brudd på staffelovens bestemmelser om korrupsjon”. Nyhetssaken er en ren utspillssak, der Carl I. Hagen får tale fritt. Det som var igjen av ”futt” i saken ble endelig tømt

i VG 25. mai i en liten notis der det står at Juul ble tvunget til å betale tilbake. Det går frem av notisen at UD har lagt et tungt press på Juul for at hun skulle tilbakebetale pengene. Terje Rød-Larsen beholdt imidlertid sine penger.

En kan kanskje lure på hvorfor denne siste saken var så nedprioritert. For det første var det trolig fordi Juul nå hadde lagt seg flat, og gjort opp for seg. Det gjorde det ikke aktuelt å forfølge saken lengre. For det andre ligger det et enkelt svar i at prinsessebryllupet opptok vel 20 sider i avisen denne dagen, og at mange av journalistene som skrev Juul-sakene var i Trondheim for å rapportere om bryllupet i stedet. For det tredje var Kjell Inge Røkke nå tiltalt i den såkalte båtsertifikat-saken for ulovlig å ha kjøpt et båtsertifikat, noe som krevde ytterligere fire VG-sider. For det fjerde var nok mediepublikummet lei saken, noe som gjorde at det ikke lenger var noe ”sug” i markedet.

6.6 Fredsprisbråket på lederplass

Hvordan var så VGs lederartikler igjennom saksforløpet? VG publiserte i alt fem ledere og tre kommentarer om fredsprisbråket. Den første lederartikkelen ble trykt allerede dagen etter det første oppslaget om saken, 25. april. Her ga VG uttrykk for bekymring for utviklingen saken rundt Rød-Larsen i Israel. Det problematiske var at Rød-Larsen var gift med Norges ambassadør i Israel, og dette kunne skade forholdet mellom Norge og Israel. VGs mening var at alle kort måtte på bordet i saken (”Udiplomatisk krigføring”, VG 25.04.).

Den 3. mai skrev VG en ny lederartikkel etter at UD gjorde det kjent at Juul hadde brutt Tjenestemannslovens paragraf 20. Her argumenterte avisen for at Juul burde sendes hjem. Avisen skrev blant annet følgende:

En norsk ambassadør må ikke motta personlige pengegaver fra en institusjon som drives i navnet til vertslandets utenriksminister. [...] Det er ikke først og fremst Mona Juul dette handler om. Det handler om at noen ønsker å sverte Norges politikk for Midtøsten. Dette er etter vår mening alt i alt en klok politikk. Den kan nok best representeres nå av en person som overtar med blanke ark.

VG argumenterer altså for at Juul bør sendes hjem fordi det kan skade Norges politiske rolle i Midtøsten. Juul og Rød-Larsen manglet troverdighet. VGs standpunkt var relativt radikalt, for VG var den eneste avisen i landet som mente at Juul burde sendes hjem. Det er interessant å observere at VG skriver at det først og fremst ikke var Juul det handlet om. Det er ikke det inntrykket som sitter igjen etter å ha studert VGs reportasjer. Det var nettopp Juul det handlet om på reportasjeplass, striden om hun skulle beholde jobben, Jaglands ansettelse av Juul, om Juuls angivelige rolleblanding i utenriksdepartementet, om Juuls ekteskap med Terje Rød-

Larsen, og om hennes nære forbindelser til Arbeiderpartiet. Henimot slutten av saksforløpet kunne vi også følge ”grillingen” av henne. En ny, liten lederartikkel ble trykt i VG 11.05., der VG gjentar sitt budskap om at Juul burde hjem, og henviser til avisens egne avsløringer av at Juul behandlet pengesøknader i UD (”Juul bør hjem”, VG 11.05.).

En oppsummering kommer i VG 15. mai; dagen etter at Juul hadde vært i UD og forklart seg. Tittelen er ”Juul bør bli hjemme”. Her understreker VG at det ikke er personalsaken mellom Juul og UD som er interessant, men det er hennes ambassadørpost i Israel som er av ”stor betydning”. VG kritiserer Jan Petersen for å ikke ha vært klar nok på om han har tillit til Juul eller ikke. VG instruerer utenriksministeren i hva han burde ha gjort:

Det Jan Petersen burde ha gjort, var å kalle henne hjem straks, klare opp i personalsaken og så nyttiggjøre seg Mona Juuls utmerkede egenskaper på et annet arbeidsfelt.

VGs oppfordring til Jan Petersen høres enkel og grei ut. Det kan hende at Petersen hadde gode grunner for å vente. VG opptrer eller mer nyansert her, og utøver her mer saklighet ved å skrive at Juul har ”utmerkede egenskaper”. Det tar henne i forsvar, og antyder at Juul også har andre sider enn de som VGs nyhetsreportasjer kunne gi inntrykk av. VGs nyansering i denne lederartikkelen får frem at det er tilliten som er problemet, ikke Juul som person. Dette er imidlertid ulikt det inntrykket VG gir gjennom reportasjene om Juul der hun blant annet kan oppfattes som uansvarlig (se for eksempel avsnitt 6.3 c)). VG skriver videre i sin lederartikkel:

Det blir ikke bedre ved at Høyres talsmann i Stortingets utenrikskomité, Inge Lønning, nærmest har kunngjort offentlig at Juul kommer til å få avløsning. Det er for øvrig underlig at utenriksministerens eget parti har valgt en så flåsete og omtrentlig politikere som Lønning til talsmann i utenrikspolitikken. Husk at her gjelder det landets forhold til andre makter.

Det kan være fristende å spørre om VG er litt irritert på Lønning fordi VG selv har vært med på å gjøre Juul-saken uklar ved å intervju ham i artikkelen ”Sitter utrygt” 02.05. (se avsnitt 6.2 a). De karakteriserer også hans uttalelser som flåsete og omtrentlige, noe som kan forklare at Lønnings korrupsjonsinsinuasjoner (se avsnitt 6.3) ikke ble en større sak enn det ble. VG er heller ikke så fornøyd med Høyre-Arbeiderparti-debatten som VG selv var med å spille opp til og å vie spalteplass for:

Det er heller ikke bra at både Inge Lønning og Jan Petersen har falt for fristelsen til å gjøre et så viktig område som Midtøsten-politikken til arena for partipolitisk spill med Arbeiderpartiet.

Også Jagland får tildelt en kaktus:

Tidligere utenriksminister Thorbjørn Jagland har vist tendenser til å delta i dette partipolitiske kivet.

VGs holdning til dette på lederplass kan igjen vekke undring når lederartikkelen holdes opp mot VGs reportasjeplass. For var det ikke nettopp parti- og personstriden mellom Høyre og Arbeiderpartiet som ble ”utnyttet” i VGs dekning av fredsprisbråket? Var det ikke Arbeiderpartiets gamle nettverk som ble kritisert, ikke bare av Jan Petersen, men også av VGs kritiske journalistikk omkring Jaglands ansettelse av Juul, av Jaglands bevilgninger til Peresenteret?

Kanskje er det et uttrykk for medielogikk som vi ser konturer av her. For journalistikken har sine mål og idealer om å ivareta den politiske debatt og ta hensyn til de viktige sakene som Norges forhold til Midtøsten. Samtidig skjer det på reportasjeplass at vi kan lese om bukken og havresekken, om skolepiken som blir kalt inn på rektors teppe, se personstriden i duellene, følge med på de pikante avsløringene og får følge med på dramaet og temperamentet i sakene. Er det kanskje dragingen mot den gode nyhetsfortellingen i nyhetsracet som gjør at journalistikken konsentrerer seg om arketyperiske historier og stereotype figurer fremfor de journalistiske idealer? I kapittel 7 vil jeg drøfte dette mer inngående.

7 SAMMENFATNING OG DRØFTING AV HOVEDFUNN

Denne hovedoppgavens hensikt har vært å belyse VGs mediering av henholdsvis dopingskandalen og fredsprisbråket. I de foregående kapitlene har det med inspirasjon fra ”skandaleteori” og Eide og Hernes’ tese om mediedramaturgi, blitt avdekket en rekke dramaturgiske, arketyperiske og mytiske grep som VG benyttet seg av i henholdsvis dopingskandalen og fredsprisbråket. Det er også påvist forskjeller i vinklingen av disse sakene på henholdsvis reportasjeplass og kommentarplass. Hva kan så alt dette fortelle oss? Hva forteller det om skandaler, om makt og medielogikk? I dette kapitlet, som er hovedoppgavens avslutningskapittel, sammenfattes noen av de mange trådene fra de foregående kapitlene. Jeg vil først ta for meg noen spesielle egenskaper ved de to skandalene, for så å diskutere avisens mediering og hvordan dette kan være et uttrykk for journalistisk makt. Det vil bli stilt spørsmål ved hvorfor VG formidlet skandalene som de gjorde, og diskutere om dette sier noe om medielogikk. Her vil også mer normative synspunkter komme frem. Kapitlet og hovedoppgaven avsluttes ved noen refleksjoner omkring skandalenes konsekvenser.

7.1 Skandalenes grunnlag - overtredelsene

Det var både likhetstrekk og forskjeller ved de primære overtrampene som var grunnlaget for henholdsvis dopingskandalen og fredsprisbråket. Begge overtredelsene skjedde i en sosial kontekst der høy moral er viktig. Samfunnsfeltene toppidrett og toppolitikk er også kjennetegnet av medienes stadige nærvær, noe som fører med seg at aktørene og deres handlinger blir meget synlige. Denne situasjonen gjør at risikoen for å havne skjevt ut i mediene er relativt høy. Jeg har valgt å kalle de to tillitstypene for ”olympiaomdømmet” og ”diplomatomdømmet”.

a) Olympiaomdømmet

Johann Mühlegg sin mest relevante ferdighet var at han kunne gå fort på ski. Langrennssporten er slik at en trenger ikke nødvendigvis et godt omdømme som karakter, bare en er god til å gå på ski. Det er resultatene som teller. Den primære overtredelsen var at han dopet seg med NESP for å gå fortere på ski. Formelt sett brøt han OLs konkurranseregler

som blant annet forbyr doping. Den formelle sanksjonen mot Mühlegg var at IOC tok fra ham gullmedaljen han vant på femmila, og som stengte ham ute fra all konkurranseidrett i to år. Men den oppmerksomheten som Mühlegg fikk, skyldtes ikke bare det primære overtrampet og bruddet med formelle regler. Det skyldtes også at Mühlegg forvaltet en stor andel av symbolsk kapital. Mühlegg hadde en rekke representasjoner som gjorde at skandalen ble forsterket. Blant annet representerte han Spania som nasjon, og han var konkurrent mot andre skiløpere deriblant nordmenn. Å bli olympisk mester innebærer at man vinner på bekostning av andre; andre må tape for en. Mühleggs fallhøyde ble langt større etter at han ble olympisk mester med doping i blodet.

I Mühleggs tilfelle ble hans symbolske kapital som idrettsstjerne endret da han ble olympisk mester to ganger på rad. Dermed ble han en større rollemodell, og for mange et mer betydningsfullt idol. Mühlegg representerte skisporten og OL for øvrig, som VG-kommentatorens bekymring for idretten i etterkant av dopingavsløringen viste. Mühleggs overtredelse fikk en ekstra dimensjon i Norge fordi det var norske idrettsutøvere som hadde tapt for Mühlegg i skiløypene.

En kan si at Mühleggs overtramp vakte så stor interesse blant annet fordi Mühlegg befant seg i en kontekst som har stor medieoppmerksomhet. Folks kjennskap og ulike forbindelser til langrennsidretten, gjorde at skandalen appellerte til brede lag av befolkningen.

b) Diplomatomdømmet

Mona Juul var, som Norges ambassadør i Israel, avhengig av både sine ferdigheter som dyktig og erfaren diplomat, og et godt karakteromdømme. Dette fordi jobben som ambassadør sannsynligvis forutsetter at man er kunnskapsrik og livsklok, og at man blant annet er sosial og flink til å komme i kontakt med folk. Svært mange av beslutningene som taes i diplomatiske fora skjer nettopp ved uformell interaksjon mellom partene.

Juuls primære overtramp var at hun brøt Tjenestemannslovens paragraf 20. I tillegg overtrådte hun uskrevne normer og regler i utenriksdepartementet. UDs formelle reaksjon var at hun fikk en skriftlig irettesettelse, i tillegg til at hun ble sterkt anmodet om å betale tilbake prispengene. Anklagene ble begrunnet i en bekymring for at Juul blandet sammen sin profesjonelle ambassadørrolle med private preferanser. Juul var ekstra skandaleutsatt på grunn av at jobben hennes krevde en kombinasjonen av hennes egenskaper og ansvar, og hennes mellommenneskelige forbindelser.

En kan si at Juuls overtredelse fikk stor oppmerksomhet særlig på grunn av disse

overnevnte forholdene. I tillegg var en rekke anonyme ansatte i UD ute og kritiserte Juul. Ute i befolkningen vakte Juul-saken sannsynligvis noe mindre interesse enn dopingskandalen. Dette var kanskje fordi fredsprisbråket dreide seg om diplomati som ”folk flest” ikke har så nært og kjent forhold til.

c) Skandalekultur og journalistikk

Som vi så tidligere i oppgaven, sier Thompsons (2000:13) skandaledefinisjon at normer og moral må overtredes. Normer og moral er, som kjent, kulturavhengige, de er ulike fra nasjon til nasjon, fra kultur til kultur. Dette er et kontekstuelte forhold vil nødvendigvis påvirke journalistikken. Et lite funn i denne hovedoppgaven kan være med på å underbygge dette synet.

Ved to tilfeller viste jeg til at skandalene pekte på moral som ikke samsvarte med vår egen oppfatning av skandalene. Fredsprisbråket hadde allerede versert i Israel noen dager da de norske mediene tok opp tråden her hjemme. Den sterke konspirasjonsteorien om at Peres-senterets fredspris ble tildelt Rød-Larsen, som takk for at Peres mottok Nobels fredspris i 1994, ble ikke tatt til følge i Norge. I analysen av VGs mediering av dopingskandalen, ble det pekt på en annen referanse til kjernemyten Den Andre Verden. Den omhandlet hvordan Russland snudde skandalen på hodet, og om at de tok i mot juksebakere som helter.

I begge disse tilfellene kom det godt frem at dopingskandalen og fredsprisbråket var internasjonale skandaler. Det gir derfor mening å tenke seg at disse skandalene, slik de fremstod i Norge, ble tillagt en lokalkoloritt. De ble tilpasset et norsk syn på moral og etikk. For eksempel fikk dopingskandalen i Norge et sterkt fokus på kravet om medaljer blant annet fordi norske utøvere var rammet, og fordi man ønsket å stille noen til ansvar. For nasjoner som så Norge utenfra, kunne kanskje Norge fremstå som en annen verden fordi man var så alvorlig opptatt av dette. Når det gjaldt fredsprisbråket, var det kanskje en slags norsk lettvariant av en korrupsjonsskandale, uten at noen andre enn Lønning og Hagen ville ta det ordet i bruk.

Journalistenes moral vil følgelig være forskjellig kulturer i mellom. Det kunne for eksempel vært interessant å ha sett på hvordan dopingskandalen fortonte seg i andre land i forhold til i Norge.

7.2 VGs mediering av skandalene

a) Kravet om reaksjoner

Thompson peker i sin definisjon av skandaler på at de må være så alvorlige at de vekker offentlig respons (2000:13). Som vist i de forrige kapitlene, ble det i begge skandalene via VG reist et krav om handling og reaksjon. Det var imidlertid forskjell på hvilke motiver aktørene hadde for dette i henholdsvis dopingskandalen og fredsprisbråket.

Dopingskandalen. I dopingskandalen var VGs fremste protagonister i så måte Bjørge Stensbøl og Thomas Alsgaard. Kjell O. Kran uttalte seg ikke så mye til VG, men han var også en sentral person som krevde medaljene tilbake. Dette kravet viste seg å være relativt ukontroversielt slik VG gir inntrykk av. "Alle" var sjokkert og oppgitt over dopingavsløringen og nå krevdes det rettferdighet. Kravet om at medaljene skulle leveres tilbake slo imidlertid litt sprekker etter hvert som tiden gikk. Det norske IOC-medlemmet Gerhard Heiberg advarte Stensbøl i en artikkel 27. februar 2002 mot å la følelsene ta overhånd i medaljekampen. Han uttrykte også forbauselse over de kraftige reaksjonene dopingsaken hadde fått i Norge. Også Johann Olav Koss var ute og kritiserte den norske medaljekampanjen.

Til tross for at det var relativt klart fra første stund at Norge ikke ville nå igjennom med sine klager til IOC, valgte VG å holde frem sin brede dekning av saken. Det overordnede inntrykket av VGs fremstilling av kampen for medaljer er at VG ikke drev en særlig kritisk journalistikk. Det var en mer refererende journalistikk, men der VG på reportasjeplass fremstod som en slags pådriver og "heiagjeng" til Bjørge Stensbøls krav. Vi kan si at VGs journalistiske makt i denne delen av saken stort sett var knyttet til selve medieringen; altså det virkelighetsbildet som avisen tegnet av saken og sakens hovedpersoner. Vi kan kalle denne typen for makt for *fortellende og strukturende makt*. For eksempel anvendte VG arketyper som viser til en duell og lignelsen om David og Goliat. Det ble i kapittel 5 også pekt på en rekke referanser til det Lule (2001) kaller kjernemyter, deriblant Svindleren, Helten, Offeret og Den Gode Mor. Det var slike fortellinger som la premissene for hvordan VG formidlet meninger i dopingskandalen, og det var trolig disse nyhetsfortellingene som engasjerte leserne, og som kanskje fikk dem til å bekrefte eller danne nye meninger av. Dermed kombinerte VG dagsordenmakt, dramaturgisk makt og definisjonsmakt.

VGs dekning av dopingskandalen hadde makt til å skape et enda dårligere omdømme av Johann Mühlegg, enn det han selv allerede hadde bidratt med i forbindelse med dopingavsløringen. For i biografartiklene om ham, kom Mühlegg dårlig ut. Han ble sårbar

her. Fortellingene bar preg av rykter og folkesnakk, og en kan spørre seg hva slags hensikt disse artiklene hadde. Opplysningsmotivet har trolig ikke vært det mest sentrale her. Totalt sett, gav VG et inntrykk av Mühlegg som rar, dyrisk, arrogant, dum. Vi fikk høre om hans vrangforestillinger. Han var i avisen omtalt synonymt som en juksemer.

Fredsprisbråket. Fredsprisbråket hadde en ganske annen skandalearkitektur enn dopingskandalen, og ble derfor også mer kompleks og mangetydig. Det var langt større spredning i VGs kilder enn i dopingsaken, og deres motiver og interesser i forhold til fredsprisbråket var forskjellige og til dels motstridende. Blant kildene som på et eller annet vis uttrykte misnøye med Mona Juul i VGs dekning, var Carl I. Hagen, Inge Lønning, Jan Petersen og anonyme UD-kilder.

Spørsmålet om Juul burde kalles hjem ble et sentralt tema i VGs føljetong, til tross for at utenriksdepartementet den 1. mai 2002 fastslo at det ikke var aktuelt å avskjedige Juul fra stillingen som ambassadør i Israel. VG spilte en langt klarere aktørrolle i fredsprisbråket enn i dopingskandalen. I likhet med dopingskandalen, ”hang” VG seg også i Juul-saken på kravet som ble reist etter at avsløringen hadde funnet sted, men i motsetning til dopingskandalen involverte VG seg i langt sterkere grad i Juul-saken. Vi kan si at VGs journalistikk ikke bare var refererende, men også *kritisk* og *intervenerende* (Thorbjørnsrud 2001). Den intervenserende journalistikken går ut på at avisen forsøker å være i forkant av de historiske begivenhetene, mens den kritiske journalistikken er noe mindre intensiv og mer kritiserende. I fredsprisbråket kan det flere steder pekes på intervenserende og kritisk journalistikk. Dette gjorde til at avisen intensiverte saken, satte nye premisser, de gravde frem nye avsløringer, de slapp til kritikerne i større grad og ikke minst; de valgte bort viktige forhold. Vi kan se litt på disse maktypene:

Vi så blant annet i fremstillingen av fredsprisbråket i kapittel 6 at avisen flere ganger presenterte sterkt kritiske artikler om Mona Juul. Blant annet kan vi nevne artikkelen ”Sitter utrygt”, der det ble trukket frem at Juul kan sendes hjem med hjemmel i den generelle lovbestemmelsen om at utenriksministeren stod fritt til å kalle folk hjem (VG, 02.05.2002 – se avsnitt 6.2 a)). Her kan vi si at det var en type intervenserende journalistikk som forsøkte å forhåndsannonsere Juuls oppsigelse. Videre dagen etter, refererte VG anonyme kilder som viste til at utenriksråden var forbannet på Juul (VG 03.05., se avsnitt 6.2 c)). Sammen med blant annet avsløringene av at Juul stoppet et forskningsprosjekt, og at hun hadde behandlet pengesøknader fra Peres-senteret i UD, utgjorde dette et meget sterkt press på Mona Juul. Hun ble her kraftig utlevert, og avsløringene som VG påstod at de hadde gjort, førte til at Juuls gode navn og rykte ble svekket. VG utøvde her en *premiss- og definisjonsmakt*, der de

ikke bare lanserte saken for offentligheten, men VGs reportasjer ble også medvirkende til det totale medietrykket saken fikk. På et punkt måtte det til slutt skje noe; et beger ville flyte over. VGs presentasjon av Mona Juul, gav blant annet inntrykk av at hun var bukken som passet havresekken. Videre ble Mona Juul, ikke direkte, men ”mellom linjene” fremstilt som en naiv, taus, usikker jente. Hun kjente ikke sine habilitetsgrenser og virket klossete. Dette kan knyttes til en definisjonsmakt som kunne skade hennes omdømme, både innad i de politiske miljøene, og i samfunnet forøvrig. Også Terje Rød-Larsens anseelse ble satt på en prøve av VGs definisjoner og prioriteringer i førstesideoppslaget om at han purret på fredsprispengene. Der var det hele fundert på en anonym kilde som skulle ha sagt så.

Et sentralt spørsmål ved anvendelsen av metaforer, myter og rammefortellinger er at dette ofte kan ”fryse” fast en person, en sak eller et forhold, i en bestemt betegnelse. Eide (1999) spør seg om det er slik at ordet fanger når journalister og andre aktører forsøker å definere, eller eventuelt stemple en sak. Et forsøk på en slik stempling var trolig til stede da Høyres nestleder Inge Lønning ymtet frempå om at AP-nettverket fristet til korrupsjon. Med en gang ordet sies og høres, vekkes oppmerksomheten. Korrupsjon er i Norge et meget sterkt og negativt ord, og kan forbindes med tvilsomme forbindelser og penger på avveie. Ved å bruke dette ordet, forsøkte Lønning seg på å gjøre saken mer alvorlig enn den kanskje var. Også Carl I. Hagen tok dette ordet i sin munn, uten at det fikk noen særlige reaksjoner i VGs spalter.

Fremstillingen av Juul viser imidlertid at mediene har en mulighet til å velge bort. Dette er også en representasjon for makt (maktens andre ansikt). For en kan stille spørsmål ved hvorfor VG valgte et så sterkt fokus på personligheten Mühlegg i dopingskandalen, mens fredsprisbråket kun mer indirekte lanserte en egen biografi over Juuls liv. Et svar kan kanskje være at Mühlegg hadde vært skandaløs tidligere. Det var trolig lettere å skrive om ham fordi han ikke var norsk, og dermed ikke trengtes å spørres. Det kan i Mona Juuls tilfelle spørres om det hadde vært særlig fordelaktig for VGs kritiske journalistikk mot Juul dersom biografien om Juul hadde blitt lagt frem. Dette fordi Juuls karriere sannsynligvis har vært relativt lysende, og fordi hun hadde vært en sentral nøkkelspiller i Oslo-avtalen.⁷⁶ Et godt bilde av Mona Juul passet for VG ikke inn i en sammenheng der de var midt i en kampanje som var sterkt kritisk til Juul. På lederplass ble det imidlertid understreket at Juul hadde en utmerket kompetanse, men at hun ikke lenger burde fungere som ambassadør i Israel. Vi skal komme tilbake til leder- og kommentarartiklene om litt.

⁷⁶ Magasinet i Dagbladet publiserte et portrettintervju med Mona Juul i Dagbladet 14.09.2002. Her ble det tegnet et helt annet og langt mer positivt bilde av henne, enn det VG gjorde under fredsprisbråket.

VGs avsløringer av Mona Juul var også en del av en *dramaturgisk makt*. For VGs avsløringsreportasjer kom i tillegg til en debatt om Juul, og hennes tilknytning til Arbeiderpartinettverket. Blant annet kan det pekes på artikkelen om Jan Petersen som var lei av Ap-nettverket (VG 05.05.2002, se avsnitt 6.2 d)). VGs mediering av hans uttalelser provoserte frem et svar fra Jagland. Dette er et forhold som kan belyses av Hernes' og Eides triangelhypotese, der mediene kan spille parter ut mot hverandre. Petersens uttalelser hadde en så stor verdi at Jagland så seg nødt til å reagere. Dersom vi trekker frem Inge Lønnings uttalelser, kan vi si at hans uttalelser ikke ble tatt noe særlig alvorlig i VGs dekning. Den relativt lave informasjonsverdien av hans utsagn, for eksempel at AP-nettverket frister til korrupsjon, ble aldri besvart av noen andre aktører i VG.

b) Kontrasten mellom reportasjeplass og leder/kommentar plass

Som vist i de foregående analysekapitlene om dopingskandalen og fredsprisbråket, var det et fellestrekk skandalene imellom at det var en kontrast mellom VGs leder/kommentarartikler og avisens artikler på reportasjeplass.

I leder- og kommentarartiklene som VG skrev om dopingskandalen, endret tonen seg noe etter hvert som skandalen forløp. I skandalens begynnelse, hadde kommentator Frode Nakkim som overskrift "Ta fra dem all ære"; kravet var sterkt nok. Alle medaljene burde taes. Men i Nakkims to neste kommentarartikler var formen en annen. I stedet for å kjempe om å få medaljene tilbake, var det særlig oppgaven om å redde idretten som var viktig. Han kritiserte Bjørge Stensbøl for at han ikke tok tak i redningsaksjonen for idretten i stedet for å kjempe om tapte medaljer. Dette var en meget interessant mening, da VGs journalistikk på reportasjeplass særlig de første dagene viet stor plass til nettopp medaljekampen. Følgende spørsmål trenger seg dermed på: Hvorfor fulgte ikke VG opp det de selv syntes var viktigst; altså kampen for å redde idretten? En interessant artikkel som hadde vært interessant å lese hadde for eksempel vært en reportasje med tittelen "Slik skal Norge redde idretten", i stedet for "Slik skal Norge TVINGE gullene tilbake" (VG, 27.02.2002, se avsnitt 5.2 c)) Et tilsvarende spørsmål kan også stilles til lederartiklene som VG skrev om fredsprisbråket.

I fredsprisbråket hadde tre av lederartiklene en tittel som krevde at Juul burde sendes hjem. Dette var i samsvar med tonen i VGs kritiske journalistikk omkring Mona Juuls angivelige sekundære overtredelser. De grunnga først og fremst sitt standpunkt i en bekymring for Norges rolle i Midtøsten. Juuls integritetsproblem som i følge VG-dekningen inkluderte hennes overtredelse, Jaglands utnevning av henne, hennes ektemann og hennes vennekretser, gjorde sitt til at VG mente at hun ikke var skikket til å bekle stillingen som

Norges ambassadør i Israel. Det var imidlertid så å si ingen artikler på VGs reportasjeplass som tok opp Norges rolle i Midtøsten, og hva skandalen i Israel faktisk betydde. Vi fikk for eksempel ikke vite noe om den opprinnelige skandalen i Israel hadde roet seg, eller om den fortsatte. En kan også spørre seg om det ikke hadde vært interessant med noen reportasjer om for eksempel hva det å drive en utenriksstasjon innebærer. Og hva gjør egentlig en ambassadør i utgangspunktet; utsteder nye pass til uheldige turister?

Det var også et spennende aspekt ved den siste lederartikkelen VG skrev i saken. Her kritiserte VG Inge Lønning for å komme med flåsete uttalelser i saken, Petersen var uklar, og også Jagland ble omtalt negativt. Det er da igjen betimelig å trekke frem at VG nettopp slapp disse aktørene til og gav dem relativt bred plass på reportasjeplass. Dette kan bety at VG på reportasjeplass var en dramaturg, mens på kommentar- og lederplass var avisen en slags anmelder, men da uten å reflektere over sin egen rolle. Avisens egen dramaturgiske makt ble ikke tatt i betraktning i avisens spalter.

7.3 Refleksjoner – Hvorfor formidlet VG skandalene slik de gjorde dopingskandalen og fredsprisbråket?

Etter å ha analysert og observert deler av VG-dekningen av henholdsvis dopingskandalen og fredsprisbråket, er det en rekke spørsmål som kan reises angående journalistikkens hensikter. Et av de mest sentrale spørsmålene en kan stille seg er hva VG mener med å mediere disse sakene som de gjør. Underspørsmålet kan være hvorfor gjorde journalistene de grepene de gjorde? Hvorfor fulgte VG skandalene så sterkt; og hvorfor jaktet de så hardt på Mona Juul? Og hva betyr kontrasten mellom avisens reportasjeplass og leder/kommentarplass? Var alt dette uttrykk for medielogikk, og i så fall; i hvilken grad var logikken entydig skandalene i mellom? Var dette uttrykk for kun VGs særegne måte å løse journalistikken på, eller sier det noe generelt om øvrige mediers journalistikk?

a) Journalistisk konkurranse

Et typisk trekk som flere forskere, deriblant Allern (2001:a) viser til, er at journalistene jakter i flokk. Den stadig mer profesjonaliserte og uavhengige journalistikken har blant annet ført til at journalistene har relativt unison teft for hva som er ”gode” nyheter og ikke. Teften går mye ut på udefinerbare forhold som ryggmargsrefleks, stemning, andre nyheter på dagsordenen. Fredsprisbråket, og særlig dopingskandalen, var saker som begge ved en slags automatikk, vakte stor interesse blant mediene. Når hvert enkelt medium tenker at ”denne saken skal vi

vinne”, blir det fort et hardt medietrykk på en sak. Dette fører med seg at ingen egentlig har kontroll over hvilke retninger skandalen kan ta.⁷⁷ Som kapittel 4 antydte, foregikk VGs medieføljetonger som har vært gjenstand for analyse i denne oppgaven, i en kontekst med en rekke andre tilsvarende mediedrama i andre aviser. Og det medium som ikke er med på saken, har tapt nyhetsracet. Ved et par anledninger skriver VG at fredsprisbråket ”eksploverte” da saken kom opp i mediene (se bl.a. avsnitt 6.2 c)). Det virket som om VG tenkte at saken ”bare skjedde” av seg selv. Men en kan vel si at også VG hadde et ansvar her i forbindelse med det store trykket. Også VG sprengte noen bomber i saken om fredsprispengene.⁷⁸

b) Å fortelle en god historie

Thorbjørnsrud (2003) skriver at en sentral målsetting i VG er at den skal være ”de gode historienes” avis. Det er viktig at en sak er dramatisk og eksklusiv, og at den har konsekvenser. Det kan antas at både dopingskandalen og fredsprisbråket var gode utgangspunkter for å lage nyhetsstoff av da det var så mange medier som hang seg på. I sportens spalter har denne oppgaven vist hvordan journalistene tok fatt i skandalen for å lage reportasjer. Jeg vil imidlertid påstå at det ikke bare var sakene i seg selv som var dramatiske. Det er åpenbart at VG benyttet seg av arketyper, myter og klassiske karakterer for å ”ramme inn” nyhetsfortellingene, og dermed tilpasset virkelighetens mange fasetter og fasonger inn i en narrativ ramme som igjen gav publikum et virkelighetsbilde.

Også i fredsprisbråket ble dette gjort i sterk grad, etter min mening. Av og til kan det virke som om kravet om eksklusivitet ble trukket for langt, for eksempel i saken om at Terje Rød-Larsen skulle ha purret på prispengene (se avsnitt 6.3 a)). Det var en anonym kilde som hadde sagt dette, uten at han eller hun trengte å stå til ansvar for utsagnet. Poenget om purringen ble heller ikke fulgt opp i reportasjen inne i avisen.

Kravet om den gode historien, kan vi også kjenne igjen fra Lull og Hinermans (1997:13) skandalekriterium som ble nevnt i kapittel 2, der de peker på at den gode nyhetsfortellingen i skandaler ofte går foran faktaene i skandaler (se avsnitt 2.2 b)). Et eksempel som kan gi dette inntrykket, finner vi fra fredsprisbråket i saken der Jagland gav 700 000 kroner til Peres-senteret. Det kritikkverdige i Jaglands pengebevilgning var vanskelig å se da en liten nederst på siden kunne fortelle at UD ved tidligere anledninger hadde gitt over

⁷⁷ En slik situasjon der mange aktører handler etter egne preferanser uten å ta hensyn til fellesskapet, omtales innen statsvitenskapen som gratispassasjerproblemet, eller ”the collective action problem” (rational choice-teori).

⁷⁸ Et interessant forhold om som gjelder VG, er at VG selv mener de tabbet seg ut i den forrige Terje Rød-Larsen-saken i 1996, da avisen alt for sent kom på banen i nyhetskonkurransen. Kildekontaktene var etablert, og avisen klarte aldri å ta igjen sin tapte andel i forhold til Dagbladet som avslørte saken. Dette kan ha vært medvirkende til at VGs redaksjon skjerpet seg ekstra i fredsprisbråket, da Rød-Larsen var i søkelyset på nytt (Thorbjørnsrud 2001:76).

fire ganger så mye penger. Mest penger ble det gitt i 1999 som var året da ekteparet mottok fredsprisen.

c) Uunngåelige metaforer

Mens journalistikken på den ene siden kan kritiseres for å anvende metaforer, myter og arketyper, er det imidlertid også slik at metaforene er en naturlig del av vårt hverdagslige språk. Metaforene er ikke bare språklige virkemidler, men det er også helt nødvendige for at språket skal fungere, og for at vi mennesker skal kunne forstå hverandre og verden omkring oss. Eide (1999) viser til Lakoff og Johnson (1980) som sier at metaforene gjennomsyrrer tanken. Det viser at også journalistene er nødt til å anvende metaforer. Det er dermed ikke sagt at alle metaforer er like gode. Titter vi på dopingskandalen, ser vi at for eksempel metaforen ”juksemaker” som står i forhold til Mühlegg, er en nærmest selvfølgelig definisjon som leseren knapt tenker over. ”Alle” brukte denne termen; både kildene og journalistene på lederplass så vel som på reportasjeplass. Likeens kan vi peke på at VG i Juul-saken brukte ordet ”fredsprisbråket”. Saken kunne fått en annen klang dersom den i stedet hadde blitt kalt for ”ordskiftet om fredsprisen”. Det hadde imidlertid ikke gitt assosiasjoner til et så høyt støynivå.

d) Journalistikkens intensjoner

Føljetongene i dopingskandalen og fredsprisbråket var rettet mot et konkret krav. I hvilken grad var VGs journalister i favør av henholdsvis medaljekravet og Juuls hjemsendelse? Som vist i oppgaven, var tonen i VGs reportasjer tydelig en støtte for at kravene skulle innfris. I dopingskandalen kan den tilsynelatende støtten til medaljekravet kanskje begrunnes i at journalistene, som nordmenn, følte sympati for de norske utøverne som var snytt for medaljer. Det kan videre tenkes at det ikke var særlig gjennomtenkt av journalistene, og at det var en slags udefinerbar teft som bestemte at dette var godt stoff. Et annet aspekt var at journalistene trolig forventet at det var denne versjonen av dopingskandalen leserne ville finne interessant. Siden VG er en løssalgsavis, selges den på forventning. Mange av kundene som betalte for sitt VG-eksemplar i dagene etter dopingskandalen, forventet trolig å kunne lese om de norske idrettsutøvernes reaksjoner, og om utviklingen i medaljekampen.

I Juul-saken var VG, som kjent, langt tøffere i sin kritiske journalistikk i forbindelse med dekningen av Mona Juul. Hadde så VG politiske motiver bak dette? I Thorbjørnsruds (2001) studie av journalistenes selvdefinisjon hevder de intervjuede VG-journalistene at de ikke arbeider med politiske intensjoner, selv om en sak kan få preg av en kampanje. I stedet er

det *journalistisk interesse* som er i høysetet. Ifølge Thorbjørnsruds studie ligger det i dette en tendens til at journalistene søker makt for maktens skyld, og reaksjoner for reaksjonenes. Det er altså trangen til å sette personstriden, dramaet og konfliktene på dagsorden, for konfliktens skyld som vi kan mistenke for å være det viktigste. I Juul-saken kan dette virke litt lite troverdig. Uansett er det for VG-leseren noe likegyldig om VG-journalistene faktisk hadde intensjoner eller ikke, dersom leseren oppfatter det slik at VG jakter på Juuls avskjedigelse. Det blir imidlertid desto mindre likegyldig dersom det var slik at VG faktisk gikk inn i saken og utøvde sin mangfoldige makt for å felle Juul. Men det er trolig forkjært å si at det var sånn. For journalistisk makt er ikke en makt som er spesielt håndterbar eller lett kontrollere; den er flytende og dynamisk, og den kan være uforutsigbar og ta utilsiktede former og retninger. For om VGs journalistikk faktisk hadde som intensjon å felle Juul ved å trykke negative reportasjer, kunne likevel nyhetsartiklene oppfattes så anklagende at Juul likevel vinner VG-leserens sympati.

e) Samvittighetens vaktmestere

Utgangspunktet for alle skandaler er som kjent overtredelsen eller normbruddet. I den forbindelse kan vi knytte journalistiske motiver og fortolkningsrammer til en moderne avsløringskultur (Eide 2001:15f).⁷⁹ Denne tanken kan knyttes til at de journalistiske idealer knyttes til en undersøkende og kritisk journalistikk. Journalistene påberoper seg sitt samfunnsoppdrag som makthavernes vokter. "Alt" som er unnlatt offentligheten vekker journalistens mistanke.

Særlig i fredsprisbråket var dette kanskje ett av de tydeligste trekkene ved skandalen; nettopp kritikken mot Mona Juul. Det ble rettet krav at det måtte være samsvar mellom liv og lære; og at Juul måtte stå til ansvar for det hun hadde gjort.⁸⁰ Dette blir et uttrykk for en type journalistisk moralisme, noe som også Thompson peker på (2000:16). VGs atter nye avsløringer, og gjentakelser av det samme budskapet om at Juul måtte hjem, var trolig drevet av en sterk fortolkningsramme om at noe måtte innrømmes. Kanskje var det også slik at VG hadde en følelse av at de hadde folket med seg. VG har tidligere, blant annet ved Jagland-saken som varte i flere år, vist at de har vært kritiske til Arbeiderpartiet. Det er en tendens i materialet til at det ikke bare er Juul som klandres, men også hele nettverket til Arbeiderpartiet. Lønning, Petersen og en del ansatte i UD kjente sin besøkestid, og blåste ut sin lagrede irritasjon mot Arbeiderpartiet.

⁷⁹ Eide refererer Ettema og Glasser (1998) *Custodians of Conscience*,

⁸⁰ For Mühleggs vedkommende hadde han allerede, et stykke på vei, stått til ansvar i og med at IOC tok fra ham den ene gullmedaljen han hadde vunnet i Salt Lake City-lekene. Dermed hadde han fått en relativt streng reaksjon.

Moralen viste seg imidlertid også fra et annet hold, i og med at leder/ og kommentarartiklene tok en helt annen moralsk rolle enn avisen gjorde på reportasjeplass. Rett nok pekte VG på at Juul skulle hjem, men det var Norges rolle i Midtøsten som VG understekte som viktig. Det samme trekket så vi, som vist tidligere, i dopingskandalen. Dette er et uttrykk for VGs avisschizofreni der VG på noen sider serverer seriøst og viktig stoff, mens de på den andre siden viser frem kuriøst, og mer populært stoff (Eide 1995). Kanskje er VGs tilsynelatende delte syn på hva som er viktig i sakene et symptom på et skille mellom journalistiske idealer og verdier og journalistisk praksis. For mens VG på et vis bagatelliserer personstriden og skandalens mediedrama, er det også dette som de selv bruker mest plass på reportasjeplass.

Er det da slik at det, når alt kommer til alt, er trangen til å søke og å anvende dramaturgisk dynamikk, myter og arketyper som på et vis ”overvinne” de klassiske journalistiske og demokratiske idealene om veloverveide og faktabaserte nyheter? Gjør dette VG til en mer attraktiv avis? I dopingskandalen og fredsprisbråket virket det i alle fall som at det var de sterke fortellingene (*the stories*) som virkelig gjaldt da VGs journalistikk skal festes på avispapiret.

f) VG som skandaleformidler

Kan VGs mediering av dopingskandalen og fredsprisbråket si noe om medielogikk generelt når det gjelder skandaler? Det er viktig å ha klart for seg at VG er en spesielt ekspressiv avis; den har sin særegne layout og sin sjargong med hensyn til blant annet titler, bilder, humor og selvironi. Som kapitlene 5 og 6 også viste, betyr VGs avisdesign svært mye for hvordan vi tolker VGs budskap og tar til oss VGs vinklinger og grep.

Det er imidlertid liten grunn til å tro at VGs journalister tenker og handler så veldig mye annerledes enn journalister i andre aviser. Journalistene har ofte den samme utdannelsen, og har relativt like ”antenner” for hva som er godt nyhetsstoff. Flokkdyreffekten er med på å understreke dette. Som kapittel 4 viste, var VG langt fra alene om å dekke dopingskandalen og fredsprisbråket. Det er imidlertid slik at selv om journalistene kan være enige i at en sak er interessant, har hvert enkelt medium sin særegne måte å presentere stoffet på. De kan blant annet bruke andre myter, velge andre kilder, spille opp til litt andre dramaturgiske forløp enn for eksempel VG.

Det faktum at VG er Norges største avis, gjør at man må se den som meget vesentlig i den daglige agendasettingen. På lengre sikt har det også vist seg at VG har vært en trendsetter

for andre medier. Det er derfor langt fra likegyldig hva slags rollemodell VG er.

7.5 Konsekvenser av medieskandalen

Som nevnt i kapittel 1, argumenterer Eide for skandalen kan anvendes som et maktanalytisk prisme. Representasjonen av medierte skandaler kan åpne for en refleksjon omkring symptomatiske omdannelser i grunnleggende samfunns- og mediemessige endringer, skriver han (Eide 2001:22). I dette avslutningsavsnittet drøftes spørsmålet om hvilke konsekvenser skandalen eventuelt kan ha for henholdsvis aktørene, journalistikken og samfunnet.

a) Konsekvenser for aktørene

Thompson (2000:245) skriver at skandaler alltid, uansett type, på et eller annet nivå, er en kamp om symbolsk makt der omdømme og tillit står på spill. En skandale trenger ikke nødvendigvis alltid å skade et godt navn og rykte, men den har kapasitet til å gjøre det, mener Thompson. Vi har i denne oppgaven sett hvordan VG fremstilte Mona Juul og Johann Mühlegg, og det har også vært fremhevet hvor følsomme både idrettsstjerner og politikere er for skandaler. Et godt navn og rykte som har blitt bygget opp over lang tid, kan raskt skades, og verste fall ødelegge omdømmet ved en mediert skandale. Ens symbolske kapital svekkes av manglende tillit.

I kjølvannet av fredsprisbråket kom det frem en rekke reaksjoner på journalistikken omkring skandalen, og det var særlig mediernes behandling av Mona Juul som ble gjenstand for kritikk. I en kommentarartikkel i Bergensavisen 4. juni 2002, kritiserer tidligere statsråd Hallvard Bakke VGs og UDs håndtering av Juul-saken. Artikkelen har tittelen ”UD- og VG-skandalen post festum”. Her avliver han nærmest hele sakens utgangspunkt ved å hevde at UD hele tiden kjente til pengene som ekteparet Juul/Rød-Larsen hadde mottatt i Israel i 1999. Bakke klandrer altså ikke bare VG, men også utenriksdepartementet for å ha behandlet Juul dårlig. Han mener at verken Peres-senteret eller ekteparet på noe tidspunkt hadde forsøkt å hemmeligholde pengebeløpet. UD fikk imidlertid aldri noen skriftlig beskjed fra ekteparet, hevder Bakke. Bakke kritiserer også VG for dårlig behandling av Mona Juul:

Men VG er nok ingen Washington Post, og Juul-saken intet Watergate. VG har ikke avslørt noe som helst. Bare drevet sjøfel og lurvete journalistikk mot Juul i en rekke artikler, og etter hvert også mot Thorbjørn Jagland.

Bakke gir en interessant kommentar til VGs journalistikk. Vi har tidligere i oppgaven sett at det i Juul-saken var en tendens til at artiklene bar på hovedpoenger som kanskje ikke var så

store poenger likevel, da brødteksten nyanserte det hele. Dette kan komme av at VG kanskje slet med å finne godt stoff til fredsprisbråket som de hadde tenkt å følge opp. Saken var komplisert. Det resulterte dermed i en journalistikk det var verd å stille spørsmål ved, der folk kunne få å følelsen av at avisen meldte der det kanskje ikke var noe å melde, og kritiserte der det for andre var vanskelig å se at det var noe å kritisere. Det var særlig Mona Juul som ble offeret for dette, mener Bakke.

Mona Juul sa i et VG-intervju at hun følte all medieomtalen som en påkjønning ("– Jeg beklager" VG 02.05.2002). Det kunne også VG-leserne få inntrykk av på alle bildene som ble tatt i forbindelse med dette intervjuet, og som i flere VG-oppslag senere ble brukt som illustrasjoner til artiklene om Mona Juul. Hun var relativt maktesløs i sin situasjon. Hun maktet imidlertid å avslutte saken ved å tilbakebetale pris-pengene hun hadde mottatt.

At skandaler kan være meget tøft for dem som står midt i skandalens stormsentrum, fikk det norske samfunnet en sterk påminnelse om like før jul 2002. Den 21. desember 2002 ble tidligere helseminister Tore Tønne funnet død. Den personlige tragedien fant sted etter at Tønne i lengre tid hadde blitt omtalt i mediene grunnet påståtte økonomiske overtredelser. Generalsekretær i Norsk Presseforbund, Per Edgar Kokkvold, sa i VG dagen etter dødsfallet at "– Det er bare idioter og moralske blindgjengere som ikke forstår hva det koster og hvilken belastning det er å komme i medienes kritiske søkelys" ("– En belastning" VG, 22.12.2002).

Denne belastningen som det er å komme i medienes søkelys, kan resultere i en konstant bekymring blant offentlige personer for å havne skjevt ut i mediene. I maktutredningens lederstudie ble det gjort en rekke intervjuer med statsråder i 2000 om hvordan de opplever sin hverdag som regjeringsmedlemmer. Et påfallende trekk var at de fleste statsrådene stadig var på vakt for mediene. Hege Skjeie formulerer det slik:

På politikkenes toppnivåer må du i dag vite at alt du sier og gjør kan – i løpet av et ørlite mediesekund – kan bli en offentlig handling. En utbetenksom bruk av kredittkort; et uheldig aksjekjøp; et vidløftig oppussingsprosjekt; en tvilsom uttalelse; et nytt gebiss. [...] Med denne utsatte posisjonen følger også en ny form for skjebnetro: – Hva som helst kan ramme hvem som helst når som helst (Skjeie 2001:kap5).

En slik utvikling kan være grunn til bekymring, dersom det er slik at dyktige mennesker vegrer seg for å ta på seg viktige samfunnsoppgaver, på grunn av frykt for kritisk medieomtale.

b) Konsekvenser for journalistikken

I kjølvannet av Tønne-saken oppstod det en debatt omkring medienes rolle innenfor kritisk

journalistikk. Det er også grunn til å tro at skandaler som dopingskandalen og fredsprisbråket vekker debatter innenfor presse miljøene, selv om det ikke alltid kommer så tydelig frem gjennom mediene. På denne bakgrunn kan vi si at skandalene bidrar til å stille sentrale spørsmål ved journalistikkens tilstand. Et viktig poeng som kom ut fra Tønne-saken var at mediene ikke kunne slutte å bedrive kritisk journalistikk på grunn av slike saker. Det var imidlertid grunn til å ta med saken som en erfaring i det videre journalistiske arbeidet.

Som antydnet i denne oppgaven, kan en stille spørsmål ved om den kritiske journalistikken gikk for langt; særlig med hensyn til deler av VG-dekningen av Mona Juul, men også en del av VGs fremstilling av den angivelige jukse-makeren Johann Mühlegg. Det kan være fristende å tilspisse det hele ved å anvende den samme retorikken som Inge Lønning tok i bruk i angående Juuls ansettelse:⁸¹ I hvilken grad var dette en formålstjenlig og hensiktsmessig journalistikk med hensyn til nyhetsjournalistikkens samfunnsmessige og demokratiske oppdrag?

At jakten på den sjokkerende avsløringen i ytterste konsekvens kan få journalister til å "miste hodet", ble sterkt stadfestet da Gerhard Helskog gjorde det han selv karakteriserte for "den største tabben i TV2s tiårige historie". I dokumentarprogrammet "Rikets Tilstand" som Helskog var redaktør for, kom han med en rekke opplysninger som stilte ledende spørsmål ved om norske idrettsutøvere hadde vært dopet under OL på Lillehammer i 1994. To dager etter at programmet ble sendt, måtte Helskog gå ut og dementere opplysningene som kom frem. Dette fordi redaksjonen ikke hadde gjort god nok research. Helskog var, som VGs kommentator Truls Dæhli sa det, dopet av dagsorden ("Dopet av dagsorden", VG, 23.11.2002).

Medienes, og også kildenes, erfaring med medieskandaler viser at medielogikk kan endres ved bruk. Det kan dannes nye premisser for journalistikkens forhold til hverandre, kildene, publikum og samfunnet. Eide (2001:46) viser til at velbrukte og velkjente dramaturgiske grep kan miste sin virkning når "alle" kjenner til spillereglene. Eide viser til at kildene i dag må være langt mer profesjonelle enn tidligere for å kunne håndtere pressen grunnet medielogikkens endringer. Dette kan i motsatt fall også ha innvirkning på publikums oppfatning av journalistikken. Et medievant publikum vil kanskje også kunne gjennomskue medienes dramaturiske grep, slik at kanskje skepsisen til mediene øker.

Skandaler har imidlertid ikke bare problematiske sider, for innen journalistikk har skandaler mange sammenhenger også vært forbundet med fremragende journalistikk, som for

⁸¹ Se avsnitt 6.3 c)

eksempel i omtalen av Watergate-skandalen i USA i 1972. Det er kanskje den mest berømte enkeltskandalen i verdenshistorien. I Norge har SKUP-prisen, som deles ut hvert år, flere ganger gått til journalister som har avdekket skandaler. Dette kan tolkes som et tegn på at skandaler revitaliserer og bekrefter, ikke bare den moral og de normer som brytes, men også de normer og verdier som ligger til grunn for aktualitetsjournalistikken.

c) Kulturelle og samfunnsmessige konsekvenser

Hva slags konsekvenser kan skandalen ha for oppfattelsen av samfunnsområdene sport og politikk?

David Rowe (1997:213f) mener sportsskandalen kan ha flere symbolske og kulturelle betydninger, blant annet på grunn av at sportsjournalistikken mytiske betydning. I forbindelse med dopingskandalen var det ikke bare de involvertes konflikt som hadde interesse, men også konflikter av langt større betydning. Skandalen kan svekke folks tiltro, ikke bare til sportsstjerner som idoler og forbilder, men også til selve (topp)idretten. Sportsskandalen kan være et uttrykk for at også idrettsstjerner er (svake) mennesker som faller for fristelser, og som ikke er så prektige som vi tror. Videre kan slike skandaler som dopingskandalen true den norske interessen for, og identiteten med langrenn som norsk nasjonalidrett. Langrenn er sammen med kombinert, hopp og skøyter en tradisjonell norsk paradegren. Flere av de øyeblikkene som huskes best i den norske kollektive hukommelse er nettopp hendelser fra skiarenaen.⁸² Skandaler som skitner til det norske glansbildet av skisporten, setter følelser i sving.

David Rowe (Rowe 1997:219f) konstaterer at den medierte sportsskandalen med sin uimotståelige miks av interesse og nysgjerrighet, absorberer og relanserer moderne gjeldende fenomen med en enorm publikumsappell. Sportsskandalen er en del av vårt samfunns kulturkritikk, der den problematiserer de dominerende ideologiene og populærkulturens retorikk. I så måte kan vi si at dopingskandalen var med på å stille spørsmål ved idrettens "ufeilbarlighet" særlig med henblikk på normene og moralen som skal skille den beste fra den nest beste. Dopingskandalen kan også få oss til å tenke over om det er noe fundamentalt galt med det olympiske og toppidrettslige system når idrettsutøvere tar så store helsemessige sjanser som det er å bruke blod doping for å oppnå stjernestatus. Doping er medaljens bakside i idrettsverdenen der heltedyrkelsen og kampen for å vinne betyr så mye.

I den grad fredsprisbråket hadde noen innflytelse utover de involverte, kan den tilføyes

⁸² Et udødelig øyeblikk var for eksempel Oddvar Brå sitt stavbrekk under Ski-VM i Oslo i 1982. Selv i dag, over 20 år etter hendelsen fant sted, har de fleste nordmenn et forhold til det evige spørsmålet om "hvor du var da Oddvar Brå brakk staven".

rekken av politiske skandaler som mange, deriblant Thompson (2000:266) mener og frykter for bidrar til en forakt for politikere, politikk og demokrati. Kvalitetsdebatten er kontinuerlig diskusjon omkring journalistikken i vårt samfunn. I Thompsons trivialiseringsteori uttrykkes det en urolighet for kvaliteten på den offentlige sfære, ikke bare på grunn av de (trivielle) sakene som mediene bruker mye tid på, men også på grunn av mange mediers måte å drive journalistikk og å presentere nyhetene på (ibid:238f). I følge teorien bør det journalistiske engasjementet anvendes på stoffområder som fortjener det.

Et problem med trivialiseringsteorien er at den ikke tar høyde for at skandaler handler om mer enn mediekommersielle motiver, og trivielle saker. Skandaler kan også sette viktige temaer på dagsordenen, som for eksempel korrupsjon i næringslivet og maktmisbruk blant politikere. På en annen side kan også skandaler revitalisere sentrale normer, verdier og moral i vårt samfunn. Skandaler kan engasjere folk i deres hverdagsliv til en debatt om som handler om sentrale temaer omkring det å være menneske. Thompson (2000:235) sier for eksempel at ” i vår moderne, medierte verden, er skandaler en sekularisert form for synd”.

Diversiteten av skandaler, alle dens fasonger og uttrykksformer, gjør at det er vanskelig å kunne komme med entydige svar på hva slags konsekvenser skandaler kan ha i vårt samfunn. Sannsynligheten er stor for at det finnes mange sannheter, eller mange sider av sannheten, om hva skandalene betyr for oss mennesker, kulturen, og det folkefellesskapet vi lever i. Kanskje kan det derfor være vel så meningsfullt at vi alle som en del av et demokrati og mediesamfunn, tar skandalenes mange utfordringer på alvor. Blant de viktigste utfordringene er at vi alle må være vårt ansvar bevisst, og forvalte dette på en måte som kommer samfunnet og våre medmennesker til gode. Dette gjelder spesielt mektige aktører i offentligheten, og særskilt journalistene, som forvalter en mangfoldig, komplisert og ofte meget virkningsfull makt. For det er et virkelig samfunn, og ekte mennesker som omtales i journalistikkens mektige medierammer, og som formidles ut til publikum. Da er det ikke likegyldig hvilke rammer som velges.

LITTERATURLISTE

- Allern, Sigurd (2001a): *Flokkdyr på løvebakken – søkelys på Stortingets presselosje og politikken medierammer*. Oslo: Pax Forlag A/S.
- Allern, Sigurd (2001b): *Nyhetsverdier*. Om markedsorientering og journalistikk i ti norske aviser. Kristiansund: IJ-forlaget.
- Allern, Sigurd (1997): *Når kildene byr opp til dans – Søkelys på PR-byråene og journalistikken*. Oslo: Pax Forlag A/S.
- Andrews, David L (2001): *Sport Stars – the cultural politics of sporting celebrity*. London and New York: Routledge.
- Boyle, Raymond and Richard Haynes (2000): *Power Play*. Essex: Pearson Education Limited. Longman.
- Brurås, Svein (1994): *Etikk i journalistikk*. Fredrikstad: Institutt for journalistikk.
- Buordieu, Pierre (1998): *Om fjernsynet* (norsk oversettelse av *Sur la television. Suivi de L'emprise du journalisme*). Oslo: Gyldendal.
- Burke, Peter ([1978] 1999): *Popular Culture in early modern Europe*. Sydney: Ashgate.
- Cohen, Stanley (2002): *Folk Devils and Moral Panics – The Creation of the Mods and Rockers – 3rd Edition*. London and New York: Routledge.
- Dayan and Katz ([1992] 1996): *Media Events – The live broadcasting of history* (third print). London: Harvard University Press.
- Dalgren, Peter (1995): *Television and the Public Sphere – Citizenship, Democracy and the Media*. London, Thousand Oaks, New Dehli: SAGE Publications.
- Dalgren, Peter ([1992] 1993): *Journalism and popular culture*. London, Newbury Park, New Dehli: SAGE Publications.
- Dahlén, Peter og Helland, Knut (2002): "Sport og medier – en forskningsoversikt" – *Norsk medietidsskrift* nr. 2, 2002
- Eide, Martin og Hernes, Gudmund (1987): *Død og pine! – Om massemedia og helsepolitikk*. Oslo: FAFO.
- Eide, Martin (1995): "Populærjournalistikk på norsk. Historiske noter om avisschizofreni". *Norsk Medietidsskrift* nr.1/1995.
- Eide, Martin (1998): *Popularisering, modernisering, strukturering. En populæravis tar form. Verdens Gang i forvandling 1945-81*. Rapport nr. 40, Institutt for medievitenskap, Universitetet i Bergen.

- Eide, Martin (1999): "Om journalistikk og metaforikk". – *Retorica Scandinavica – Tidsskrift for skandinavisk retorikkforskning*, nr. 11/ September 1999.
- Eide, Martin (red.) (2001): *Til Dagsorden! – Journalistikk, makt og demokrati*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag A/S.
- Engebretsen, Martin (1996): *Den forståelige nyhet*. 2. utgave. Fredrikstad: Institutt for journalistikk.
- Ettema, James & Theodore L. Glasser (1998): *Custodians of Conscience. Investigate Journalism and Public Virtue*, New York: Columbia University Press.
- Gilje, Nils og Harald Grimen (1998): *Samfunnsvitenskapenes forutsetninger. Innføring i samfunnsvitenskapenes vitenskapsfilosofi*. Oslo: Universitetsforlaget
- Gentikow, Barbara (2002): *Hvordan utforsker man medieerfaringer? Kvalitativ metode for (ferske) medieforskere*. Publikasjon nr. 53. Bergen: Institutt for medievitenskap.
- Goffmann, Erving (1959): *The presentation of Self in Everyday Life*. New York: Anchor.
- Greimas, Algirdas Julien ([1966] 1974): *Strukturel Semantik*. Odense: Borgen. Oversatt til dansk.
- Gripsrud, Jostein ([1999] 2002): *Mediekultur – Mediesamfunn*. Oslo: Universitetsforlaget AS
- Gynnild, Astrid (1990): *Avisene fangar blikket. Analyse av framsider i 1970 og 1987*. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Habermas, Jürgen ([1962] 2002): *Borgerlig offentlighet – dens fremvekst og forfall – Henimot en teori om det borgelige samfunn*. Norsk utgave: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Harmel, Robert and Janda, Kenneth (1994): "An Integrated Theory of Party Goals and Party Change." *Journal of Theoretical Politics*, Vol. 6. No 3.
- Helland, Knut (1999): "Nyhetsinstitusjonenes tekster", i Hausken, Liv (red.) *Medievitenskap*, bind 2, Bergen: Fagbokforlaget.
- Helland, Knut (2003): *Sport, medier og journalistikk – Med fotballandslaget til EM*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Hellevik, Ottar (1997): *Forskningsmetode i sosiologi og statsvitenskap*. 5. utgave. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hernes, Gudmund (1978): "Det mediavridde samfunn", i: Gudmund Hernes (red.) *Forhandlingsøkonomi og blandingsadministrasjon*. Oslo: Universitetsforlaget.

- Hernes, Gudmund (1984): "Media: struktur, vridning, drama." (Nytt Norsk Tidsskrift nr. 1/84.)
- Hippe, Ivar (2003): *Mektig og avmektig. Tore Tønne, media og maktspeilet bak kulissene*. Oslo: Genisis forlag.
- Hjarvard, Stig (1999): "Politik som mediemontage. Om mediernes forandring af den politiske kommunikation", i Den demokratiske udfordring, Magtutredningen, København.
- Hillesund, Terje (1994): *Står det noe nytt? Innføring i analyse av aviser og nyheter*. Fredrikstad: Institutt for journalistikk.
- Joly, Eva (2001): *Korrupsjonsjeger – Fra Grünerløkka til Palais de Justice*, Oslo: Aschehoug.
- Jørgensen, Kjell Gall (1993): *Semiotik – en introduksjon*. København: Nordisk Forlag A.S.
- Kjeldsen, Jens E. (2002): *Visuel Retorik - Dr. Avhandling*. Bergen: Institutt for medievitenskap, Universitetet i Bergen.
- Larsen, Peter og Liv Hausken (red.) (1999a): *Medievitenskap – Bind 1: Medier – institusjoner og historie*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Larsen, Peter og Liv Hausken (red.) (1999b): *Medievitenskap – Bind 2: Medier – tekstteori og tekstanalyse*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Larsen, Peter og Liv Hausken (red.) (1999c): *Medievitenskap – Bind 4 – Medier – kultur og samfunn*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Lakoff, George & Mark Johnson (1980): *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago press.
- Luhann, Niklas (2000): *The Reality of the Mass Media*. Cambridge: Polity Press.
- Lukes, S. (1974): *Power*. London: Macmillan.
- Lule, Jack (2001): *Daily News, Eternal Stories – The Mythological Role of Journalism*. London: The Guilford Press
- Lull & Hinerman (1997): *Media Scandals – Morality and Desire in the Popular Culture Marketplace*. Cambridge: Polity Press.
- Lund, Anker Brink (2002): *Den redigerende magt – nyhetsinstitusjonens politiske innflytelse*. Århus: Århus Universitetsforlag.
- Mathiesen, Thomas (1993): *Makt og medier. En innføring i mediesosiologi*. Oslo: Pax Forlag.

- Meyrowitz, Joshua (1986): *No sense of place*. New York: Oxford University Press.
- Norges Offentlige Utredninger (NOU 2003:3): *Velgere, valgordning, valgte*. Kommunal- og regionaldepartementet. (Digital versjon er tilgjengelig på: <http://odin.dep.no/krd/norsk/publ/utredninger/NOU/016001-020006/index-dok000-b-n-a.html>)
- O'Donnell, Hugh (1994): "Mapping the mythical: a geopolitics of national sporting stereotypes", *Discourse & Society*, vol 5 (3).
- Pedersen, Ove K (2000): *Politisk journalistik*. Århus: Center for journalistik og Efteruddannelse/Forlaget Ajour, Danmarks Journalisthøgskole.
- Rasmussen, Terje (2001): *Mediesamfunnets moral*. Oslo: Pax Forlag A/S.
- Reinton, Per Olav ([1992] 1996): *Undersøkende formidling*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Roksvold, Thore (1993): "Sportsjournalistikk som mytisk liturgi", I Thore Roksvold (red.): *Sport i avis. 7 analyser av norsk sportsjournalistikk*, Fredrikstad: Institutt for Journalistikk, s. 101 – 122.
- Rowe, David (1997): "Apollo Undone: The Sports Scandal", en del av antologien Lull og Hinerman (1997): *Media Scandals – Morality and Desire in the Popular Culture Marketplace*. Cambridge: Polity Press.
- Rowe, David (1999): *Sport Culture and the Media*, Buckingham – Philadelphia: Open University Press.
- Scarrow, Susan (1994): "The "paradox of enrollment": Assessing the costs and benefits of party membership", *European Journal of Political Research*, Vol. 25. No 4.
- Skjeie, Hege (2001): "Inne i beslutningsmaskinen", en del av antologien Østerrud mfl. (2001) *Den fragmenterte staten*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Sparks, Colin & Tulloch, John (2000): *Tabloid Tales. Global debates over media standards*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers.
- Statens Offentlige Utredninger, Redaktør Erik Amnå (SOU 1999:126): *Politikens medialisering*. Stockholm. (Digital versjon er tilgjengelig på: http://justitie.regeringen.se/propositionermm/sou/pdf/sou99_126.pdf)
- Thompson, John B. ([1995] 1999): *The Media and Modernity – A social theory of the media*. Cambridge: Polity Press.
- Thompson, John B. (2000):, *Political scandal – power and visibility in the media age*, Cambridge: Polity Press.

Thorbjørnsrud Kjersti (2001): *Vilje til makt? – Praksis og prinsipper i politisk journalistikk illustrert ved "Jaglandsaken"*, Hovedoppgave i statsvitenskap. Oslo: Institutt for statsvitenskap, Universitetet i Oslo.

Thorbjørnsrud, Kjersti (2003): "Politiske nyhetsjournalister: Aktør uten intensjoner?", Norsk medietidsskrift nr. 1/2003.

Vetlesen, Arne Johan (red.) (1998): *Dydsetikk*. Oslo: Humanist Forlag.

Vetlesen, Arne Johan (red.) ([1996] 1998): *Nærhetsetikk*. Oslo: Ad Notam Gyldendal

Vogler, Christopher (1998): *The Writer's Journey – Mythic Structure for storytellers and Screenwriters*. London: Pan Books.

Voll, Kjersti (2001): *En såpeopera fra virkeligheten. Skandaleretorikk i Clinton/Lewinsky-saken*. Hovedfagsoppgave i medievitenskap, Institutt for medievitenskap, Universitetet i Bergen.

Whannel, Garry Whannel (2002): *Media sport stars – masculinities and moralities*. London and New York: Routledge.

Østbye, Helge (1997): *Metodebok for mediefag*. Bergen: Fagbokforlaget. Knut Helland, Karl Knapskog og Terje Hillesund er også med i redaksjonen.

VEDLEGG

A.1 Vedlegg til kapittel 4

Avis	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	Sum
VG	71	82	144	136	209	265	333	1240
Aftenposten	189	185	246	239	328	482	460	2129
Dagbladet	154	95	141	134	190	229	347	1290
Bergens Tidende	43	50	72	54	99	98	131	547
Sum	457	412	603	563	826	1074	1271	5206

Utgangspunkt for figur 4.1. Antall artikler som inneholder ordet ”doping” i avisene VG, Aftenposten, Dagbladet og Bergens Tidende i perioden 1996-2002.

A.2 VGs artikler om dopingskandalen

Artikkellisten er en utskrift fra VGs tekstarkiv og omfatter det som kom på trykk om dopingskandalen i perioden 24.02.2002-16.06.2002. Artiklene har fått merkelapper i form av en bokstavkode i parentes. Kodene betyr følgende:

BIOM:	”Biografien om Mühlegg”
KR:	Artikkel som kan knyttes til ”Kampen for rettferdigheten”
KOMM:	”Dopingskandalen på kommentarplass”
Reaksjon:	Artikkel som omtaler en reaksjon på avsløringen.
MPR:	Artikkel som handler om ”Moral på russisk”
SM:	Artikkel om ”Spansk moral”

16.06.2002 NORGES MÜHLEGG-SAK KAN BLI STOPPET (194 ord) (KR)
IN: Norges sak for idrettens voldgiftsdomstol i Lausanne kommer ikke opp før jul. Taper IOC sakene ...

10.05.2002 GA IKKE OPP (561 ord) (KR)
UN: Derfor ble Lazutina tatt IN: Allerede i desember i fjor var ekspertene klar over at Larissa Lazu...

20.04.2002 * LAZUTINA VIL MISTE ALT FRA OL (227 ord) (KR)
IN: FIS ventet til testmetodene var sikre, analyserte tidligere avlagte prøver og fant ut at Larissa...

19.03.2002 11 SKISTJERNER I RETTSSAK OM 12 MEDALJER (692 ord) (KR)
UN: * og nå vil Mühlegg ha tilbake femmilsgullet [Faktaramme] VOLDGIFTSDOMSTOLEN Idrettens voldgifts...

18.03.2002 MÜHLEGG KAN MISTE JOBBEN (89 ord) (BIOM/info)
IN: Johann Mühlegg står ikke bare i fare for å miste alle sponsorer og all ære etter doping-skandalen i ...

16.03.2002 BLENDET AV VÅRE BLEKE ANSIKTER (655 ord) (KR)
IN: Det er ikke sikkert speilbildet alltid er ditt sanne ansikt. Kanskje må du av og til la andre s...

16.03.2002 HØRER IKKE PÅ ROGGE (1260 ord) (KR)
UN: Selv om IOC-presidenten avviser alle påstander fra norske ledere IN: Omtrent samtidig med at IOC...

15.03.2002 GIR SEG IKKE (304 ord) (RSM)
UN: Russerne til sak mot IOC IN: Dopingtatte Larissa Lazutina og Olga Danilova gjør det samme som No...

15.03.2002 MÜHLEGG LEGGER OPP (193 ord) (BIOM/KR)
IN: Johann Mühlegg gir seg som langrensløper. Han sier til en spansk avis at han under femmila vis...

14.03.2002 BENEKTER Å HA SAGT DET VG HAR PÅ BÅND (345 ord) (BIOM) IN: Dopingtatte Johann Mühlegg gikk i går ut i

spansk presse og tilbakeviste sine uttalelser i gårds...

14.03.2002 VIL IKKE SNAKKE OM DOPINGSAKEN (453 ord) (KR)
IN: Jacques Rogge har gitt beskjed om at han vil snakke minst mulig om dopingsaken når han i ettermi...

13.03.2002 FORBRYTELSE OG STRAFF (661 ord) (KOMM)
IN: Du skal gjøre mye galt før du fratas ditt yrke i dette landet. Du kan være utuktig prest, for e...

13.03.2002 NORGES KLAGE BLANKT AVVIST (617 ord) (KR)
UN: IOC-nei til Norges medaljekrav Saken sendes videre til domstolen IN: IOC-president Jacques Rogge...

13.03.2002 MÜHLEGG I VG-INTERVJU: * JEG KAN SKAPE KAOS HVIS JEG FORTELLER ALT (1015 ord) (BIOM/KR)
SIDE 24 og 25 UN: Har ikke hørt om norske protester IN: Det sa dopingtatte Johann Mühlegg til VG i g...

12.03.2002 NEKTER BILDESALG (80 ord) (BIOM)
IN: Johann Mühlegg (31) (bildet) provoserer en hel skiverden med å vifte med de to gullmedaljene han...

11.03.2002 MÜHLEGG ER I SPANIA (51 ord) (BIOM/info)
Dopingtatte Johann Mühlegg er i Spania. Sportsavisen Marca presenterer bilder av den tyskfødte lang...

09.03.2002 GRUER SEG TIL Å MØTE DOPINGTATTE FINNER (424 ord) (KR/reaksjon) IN: FALUN (VG) Thomas Alsgaard sier det er en skam om Jari Isometsä og Mika Myllylä kommer til neste...

08.03.2002 BERGET BENEKTER UTTALE-KLAUSUL (152 ord) (reaksjon)
IN: * Det har aldri stått noen klausul i avtalen med Johann Mühlegg om at jeg ikke kan uttale meg om...

06.03.2002 FIRE KRAV LA PRESS PÅ ROGGE (589 ord) (KR)
IN: En resolusjon på fire punkter fra idrettspresident Kjell Kran kan ha vært årsaken til at IOC inn...

05.03.2002 - SYNTES SYND PÅ MÜHLEGG (717 ord) (BIOM/reaksjon)
UN: * og nå vil Myllylä gå VM allerede neste år IN: Nordmenn og svensker snur ryggen til Johann Mühl...

05.03.2002 KLAGER TIL IOC * SAMMEN MED TOPPNASJONENE (503 ord) (KR) UN: Stensbøl & Co. vil samarbeide i kampen om juksemedaljer IN: I kampen for å frata juksemake...

04.03.2002 BER OM KRISEMØTE MED BONDEVIK (547 ord) (KR)
UN: Krever at «doping-ledere» fjernes IN: Toppidrettsjef Bjørge Stensbøl vil ha hjelp av statsminist...

03.03.2002 - INGEN BØR FÅ GULLENE (1012 ord) (KR)
UN: Koss-forslag støttes av sølvvinner IN: Johann Olav Koss mener at Johann Mühleggs gullmedaljer bø...

03.03.2002 – ANGRENDE SYNDER (232 ord) (BIOM)
IN: Johann Mühlegg virket som en angrende synder da hans trener Ola Berget snakket med ham fredag. *...

03.03.2002 * HERLIG Å VINNE ET DOPINGFRITT SKIRENN (706 ord) (KR/reaksjon) IN: LAHTI (VG) Skiverdenen var tilbake i virkeligheten: * Herlig å vinne et dopingfritt skirenn, fas...

03.03.2002 – IKKE BLODBEHANDLET (583 ord) (MPR)
IN: INNSBRUCK (VG) Mikhail Botvinov (34) påstår at det er en ren tilfeldighet at en attest tilhørend...

02.03.2002 KREVER AT GULLENE LEVERES TILBAKE (579 ord) (KR)
UN: ... og støttes av høyesterettsadvokat IN: Idrettspresident Kjell O. Kran sender mandag brev...

02.03.2002 SKYLDER PÅ BERGET & CO. (635 ord) (SM)
UN: Samaranch «frifinner» Mühlegg IN: MADRID (VG) Ærespresidenten i IOC, den gamle spanske OL-pampen...

02.03.2002 BOTVINOV KNYTTES TIL BLODFUNNET (1767 ord) (Ny skandale)
UN: «Naturmedisin», påstår Østerrikes langrennssjef IN: INNSBRUCK (VG) En attest tilhørende bronsevi...

02.03.2002 KAPPLØPET MOT MÜHLEGG (2590 ord) (BIOM/ Bakgrunn)
Harmdirrende truet Kjell O. Kran med å trekke den norske OL-troppen fra Salt Lake City, hvis ikke d...

02.03.2002 ... PS! IKKE GLEM Å REDDE IDRETTE... (626 ord) (KOMM)
IN: Å ta medaljen fra en OL-vinner, kan være som å ta ringen fra en gift kvinne. Hun blir ikke nødv...

01.03.2002 NY DOPINGALARM ETTER OL: FANT BLOD OG SPRØYTER ETTER ØSTERRIKES SKILANDSLAG (909 ord) (Ny skandale)
SIDE 22 OG 23 TI: SJOKK-FUNN AV BLODUTSTYR UN: Etterlatt i østerrikeres OL-leir IN: OBERHOFEN (VG) ...

01.03.2002 VIL ALDRI BLI AVSLØRT (449 ord) (BIOM/ KR)
UN: ... for IOC tok ikke blodprøve etter Mühleggs to første gull IN: Urinprøvene av Johann Mühle...

28.02.2002 – IOC BØR FRATA DEM MEDALJENE (1151 ord) (KR)
UN: Verdens dopingsjef støtter Stensbøl IN: Bjørge Stensbøl og Norge får nå støtte fra en av verdens...

28.02.2002 MÜHLEGG-TRENER VIL BLI NORSK SMØRER (686 ord) (Info)

IN: Etter Johan Mühleggs dopingavsløring frir tyskspanjolens trener Ola Berget (43) til det norske s...

28.02.2002 MEDALJEKRAV PÅ EUS BORD (562 ord) (KR)
IN: Danmark vil at EU skal engasjere seg for å få den bloddopede spanjolen Johann Mühlegg til å leve...

28.02.2002 INGEN HELDIG ÅND (612 ord) (BIOM)
UN: Festen for juksemerker Mühlegg avlyst 4 av 5 tyskere: Gi gullene tilbake IN: GRAINAU (VG) Johann ...

27.02.2002 SPONSORER NEKTER Å UTBETALE BONUSER (342 ord) (Reaksjon)
IN: Skipprodusenten Fischer nekter å betale ut bonuser til dopingtatte Johann Mühlegg og Olga Danilov...

27.02.2002 – HAR IKKE DOPET MEG (823 ord) (BIOM)
UN: Arrogant Mühlegg: Vant gull på lovlig måte IN: MADRID / GRAINAU (VG) OL-juksemerkeren Johann Mühl...

27.02.2002 SLIK SKAL NORGE TVINGE GULLENE TILBAKE (938 ord) (KR)
UN: Kobler inn eksperter til juridisk krig mot IOC Sjekker OL-kontrakten Mühlegg & Co. undertegnet ...

27.02.2002 JUKSERE BLE MOTTATT SOM HELTER (587 ord) (RS)
UN: * for russerne snur skandalen på hodet IN: I Russland snus dopingsakene på hodet: Skandalen er i...

26.02.2002 OL-GULL I SVINDEL (403 ord) (KOMM)
Det er en skandale at OL-deltagere som blir tatt for dopingmisbruk, får beholde medaljene de vant i ...

26.02.2002 KVALM AV Å GI ROS TIL MÜHLEGG (1256 ord) (KR, reaksjon)
* SPORTE TI: LURT TRILL RUNDT UN: Alsgaard: Kvalm av å måtte skryte av Mühlegg IN: Thomas Alsgaard ...

26.02.2002 MÜHLEGG'S MYSTISKE SEKTLEDER (1273 ord) (BIOM)
IN: Han skal ha en kvinnelig portugisisk spiritist som åndelig veileder. Han har beskyldt sin tidl...

26.02.2002 HAR TAPT 13 MEDALJER FOR DOPINGTATTE UTØVERE (527 ord) (KR)
UN: * Satt i system, mener Trude Dybendahl Hartz IN: Senere dopingtatte langrensløpere har siden 19...

26.02.2002 AVVISTE FLERE POSITIVE PRØVER I NATT (468 ord) (KR)
IN: IOC avviste i natt at de har oppdaget mistenkelige dopingprøver tatt i OL de siste dagene * som ...

25.02.2002 TA FRA DEM ALL ÆRE (962 ord) (KOMM)
IN: SOLDIER HOLLOW / SALT LAKE CITY (VG) OL-langrennernes største stjerner er tatt i doping. Avsløri...

25.02.2002 SKJELTE UT DOJEGERNE FØR HUN BLE TATT (403 ord) (MPR)
UN: Lazutina var tidenes kvinneløper i noen timer . . . IN: SOLDIER HOLLOW (VG) Det siste Larissa L...

25.02.2002 SPANIA KLAR FOR MÜHLEGG-STØTTE (511 ord) (SM)
IN: LA MANGA (VG) Både spanske sportsmyndigheter og den spanske regjering støtter Johann Mühlegg inn...

25.02.2002 – VERSTE DAGEN I MITT LANGRENNSLIV (610 ord) (Reaksjon)
UN: Bente fikk bronse beskjed i badekaret IN: SOLDIER HOLLOW / SALT LAKE CITY (VG) Bente Skari (29) ...

25.02.2002 * HAR DET VONDT (700 ord) (Reaksjon)
UN: Mühleggs norske hjelpemenn til VG IN: SALT LAKE CITY / SOLDIER HOLLOW (VG) Nordmennene Ola Berge...

25.02.2002 TRE OL-VINNERE DOPINGTATT: * TA FRA DEM ALLE MEDALJENE (26 ord) (Forside)
TOPPIDRETTSSJEFEN RASER: Bjørge Stensbøl truer med å trekke seg hvis ikke de tre dopingtatte OL-vinn...

25.02.2002 * KAN TJENE 4 MINUTTER PÅ EN 50-KILOMETER (575 ord) (Info) UN: Avsløringen (overrasker ikke
hormonprofessor [Faktaramme] DETTE ER NESP OL-kongen Johann Mühlegg ...

25.02.2002 – SKANDALE HVIS DE IKKE FRATAS MEDALJENE (965 ord) (KR/reaksjon)
UN: Toppidrettssjef Stensbøl truer med å trekke seg hvis ikke FIS griper inn IN: SOLDIER HOLLOW (VG)...

24.02.2002 NÆR VED Å FÅ START NEKT (777 ord) (Avsløring i gjære)
UN: Mühlegg måtte blodtestes flere ganger før løpet IN: SOLDIER HOLLOW (VG) Gullvinner Johann Mühleg...

A.3 VGs artikler om fredsprisbråket

Listen er en utskrift fra VGs tekstarkiv. Dette er artiklene som VG skrev om fredsprisbråket, i perioden 24.03.2002-14.06.2002. Artiklene er delt inn i kategoriene ”innledende runde”, ”oppspill”, ”ytterligere avsløringer”, ”klimaks” og ”utladning”.

Koder:

L=Leder

K=Kommentar

14.06.2002 JUUL GODTAR REFS (61 ord)
Norges ambassadør i Israel, Mona Juul, har ikke anket Utenriksdepartementets avgjørelse i saken om p...

Utladning

25.05.2002 TVANG JUUL TIL Å BETALE TILBAKE (124 ord)
IN: Utenriksdepartementet tvang Mona Juul til å kvitte seg med prispengene umiddelbart. Sentrale kil...

24.05.2002 JUUL KAN BLI ANMELDT (395 ord)
UN: Hagen vurderer saken nøye IN: Carl I. Hagen vurderer nå å politianmelde ambassadør Mona Juul fo...

22.05.2002 HAGEN MENER UD IKKE SIER ALT I JUUL-SAKEN (188 ord) IN: Frp-leder Carl I. Hagen mistenker Jan Petersen og Utenriksdepartementet for ikke å fortelle hel...

18.05.2002 PETERSENS SIL (104 ord) (L)
Det er ikke ofte lille Norge opplever en sak som fredsprisaffæren med ambassadør Mona Juul og ektefe...

18.05.2002 VIL IKKE GRAVE I GAMMEL GRAUT (411 ord)
IN: Utenriksminister Jan Petersen (H) mener at det ikke har noen verdi å grave opp hele den «gamle g...

Klimaks

16.05.2002 RASTE FORAN KAMERA (365 ord)
IN: Terje Rød-Larsen raste mot TV 2 for åpent kamera i går. Han tålte ikke å få spørsmål om Peres-p...

16.05.2002 VALSET OVER UTENRIKSRÅDEN (785 ord)
UN: Jagland ba ikke om råd før han utnevnte Juul IN: Da Thorbjørn Jagland i januar i fjor som utenri...

15.05.2002 SLIPPER Å LEVERE PENGENE TILBAKE (603 ord)
IN: Ambassadør Mona Juul trenger ikke å betale pengene tilbake til Peres-senteret eller til Utenriks...

15.05.2002 JUUL BØR BLI HJEMME (373 ord) (L)
Det er uheldig at utenriksministeren lar det bli hengende i luften hvorvidt Norges ambassadør til Is...

14.05.2002 GRILLES VIDERE I DAG (1022 ord)
UN: UD-ledelsen ikke fornøyd med Mona Juuls svar IN: Utenriksdepartementet var ikke fornøyd med svar...

12.05.2002 JUUL HJEM PÅ TEPPET (400 ord)
IN: UD vil ha Israel-ambassadør Mona Juul hjem til Norge for å svare på en voksende liste av spørsmå...

Konfliktopptrapping – ytterligere avsløringer

11.05.2002 DIPLOMATISK IMMUNITET (467 ord) (K)
IN: Det er ikke bare Terje Rød-Larsen og Mona Juul som har gått på en smell. Det norske selvbildet e...

11.05.2002 AP-TOPP HOLDT IGJEN PERES-STØTTE (957 ord)
UN: For dårlige søknader For lite balansert mot palestinerne For mange gamle venner IN: Jan Egeland,...

11.05.2002 JUUL BØR HJEM (86 ord) (L)
Mona Juul satt i UD og behandlet pengesøknader fra Peres-sentret i minst to år før hun og Terje Rød-...

10.05.2002 FØRST BEHANDLET MONA JUUL PENGESØKNADER FRA PERESSENTERET. SÅ FIKK HUN 450 000 (796 ord)
IN: Mona Juul satt i UD og behandlet pengesøknader fra Peres-senteret i minst to år før hun og Terje...

07.05.2002 FORSKNINGSPROSJEKT STOPPET (1531 ord)
UN: Juul skal ha avvist mer fokus på Oslo-prosessen IN: Som statssekretær i Utenriksdepartementet sk...

06.05.2002 ANSATTE VED PERES-SENTERET SJOKKERT (1121 ord)
UN: * Hevder at nesten ingen kjente til prispengene * Sier Rød-Larsen selv møtte opp for å purre IN:...

Oppspill

05.05.2002 SLAKTER «AP-NETTVERKET» (650 ord)

UN: Petersen tar et knallhardt oppgjør med lukket norsk Midtøsten-miljø IN: Utenriksminister og lede...

04.05.2002 RIPER I LAKKEN (1163 ord) (K)

IN: 7. JUNI-PLASSEN (VG) Avsløringene om Mona Juul og Terje Rød-Larsen har gitt norsk Midtøsten-dip...

04.05.2002 KREVER SJEKK OGSÅ AV RØD-LARSEN (1015 ord)

IN: Frp-formann Carl I. Hagen krever at UD ikke bare gransker ambassadør Mona Juul. Han ber myndig...

03.05.2002 JUUL BØR HJEM (404 ord) (L)

Vi tror ikke det er heldig at Mona Juul blir værende Norges ambassadør i Israel særlig lenge. Omste...

03.05.2002 UTENRIKSRÅDEN VILLE HA JUUL HJEM (1197 ord)

IN: Utenriksdepartementets øverste embetsmann, den mektige utenriksråden Bjarne Lindstrøm, ville kal...

02.05.2002 SITTER UTRYGT (1268 ord)

UN: Kan fortsatt bli kalt hjem [FAKTARAMME] DETTE ER ORDENSSTRAFF Ansatte i Staten er underlagt tjen...

02.05.2002 GA 700 000 TIL PERES-SENTERET (565 ord)

UN: . . . åtte dager før han gikk av som utenriksminister IN: JEVNAKER / OSLO (VG) Bare åtte dager...

30.04.2002 VURDERER Å GI MONA JUUL SPARKEN (1262 ord)

SIDE 18 og 19 TI: KAN FÅ SPARKEN UN: Utenriksministeren vurderer å kalle hjem Mona Juul IN: Utenriks...

30.04.2002 ØKONOMISK TUT OG KJØR (686 ord) (K)

IN: For Terje Rød-Larsen er det økonomisk tut og kjøring igjen. Men denne gangen slipper han unna, men...

Innledende runde

27.04.2002 KAN BERGE MONA (910 ord)

UN: Rød-Larsens FN-jobb gjør det vanskelig for UD å refse Juul IN: Frykten for å skade FN's autoritet...

26.04.2002 BA OM PENGESTØTTE TIL PERES-SENTERET (418 ord)

IN: Ambassadør Mona Juul anbefalte i 2001 at Peres-senteret skulle få 80 000 dollar i støtte. To år...

25.04.2002 UDIPLOMATISK KRIGFØRING (367 ord) (L)

Det floker seg til i forholdet mellom Norge og Israel. Den israelske regjering har erklært krig mot...

25.04.2002 MOTTOK ENDA EN PRIS * UKJENT FOR UD (1127 ord)

UN: Juul og Rød-Larsen varslet ikke sine overordnede i Norge IN: TEL AVIV / OSLO (VG) Fredsmeglerpar...

A.4 Andre kilder

Avisartikler

Aftenposten	16.04.2002	”Sluttstrek”
Aftenposten	21.04.2002:	”Sharon-rådgiver refser Rød-Larsen”
Bergensavisen	04.06.2002	”UD- og VG-skandalen post festum”
Dagbladet	15.02.2002	”Verkebyll for skisporten
Dagbladet	27.02.2002	”– Skjønte noe var galt. Sønn av dopingkrikeren Magnar Lundemo smurte Mühleggs ski”
Dagbladet	16.05.2002:	”Det store spillet”
Dagbladet	14.09.2002	”Vår kvinne i Tel Aviv”
Dagbladet	29.08.2002	”Bondeviks politikk er uanstendig”
VG	16.07.2003	”Nyt godværet nå!”
VG	22.12.2002	”– En belastning”
VG	10.07.2003	”Kurvpris: 9,90 Norges billigste?”
VG	17.08.2003	”Stukket av veps på bryllupsfest: Allergisk Ari til legen”

Annet

VGs årsberetning for 2002

A.5 Internettider/nettartikler omtalt i oppgaven

ATEKST	www.medicarkivet.no
”Biologi i media”	http://biologi.uio.no/plfys/haa/salat/ribose.htm
Eierskapstilsynet	www.eierskapstilsynet.no
Johann Mühleggs hjemmeside	www.johann.muehlegg.com
Kampanje	www.kampanje.com
Utenriksdepartementet	http://odin.dep.no/
VG	www.vg.no

Nettartikler fra VG:

”Send inn din hilsen til Mühlegg”:	
www.vg.no/pub/vgart.hbs?artid=2114289	(27.02.2002 kl. 11:54)
”Juul kan ikke sparkes fra UD”:	
http://www.vg.no/pub/vgart.hbs?artid=7760898	(30.04.2002 kl. 11:20)
”Mona Juul blir ikke hjemkalt”:	
http://www.vg.no/pub/vgart.hbs?artid=9438853	(01.05.2002 kl. 13:12)
”Mona Juul i møte i UD”:	
http://www.vg.no/pub/vgart.hbs?artid=228275	(13.05.2002 kl. 17:10)
”Mona Juul forklarte seg for UD”:	
http://www.vg.no/pub/vgart.hbs?artid=6102208	(03.05.2002 kl. 20:20)

A.6 Pressemeldinger fra UD 29.04.2002, 01.05.2002 og 23.05.2002

Pressemelding 1

Nr.: 93/02
Dato: 29.04.2002

Mona Juul/Terje Rød Larsen

Etter Utenriksdepartementets vurdering har ambassadør Mona Juul og tidligere spesialrådgiver Terje Rød Larsen overtrådt Tjenestemannslovens § 20 og ulovfestede prinsipper om lojalitetsplikt.

Hovedgrunnen til dette er at de har unnlatt å informere departementet som sin arbeidsgiver om pengepriser mottatt fra Peres-sentret og Gleitsman-stiftelsen.

Utenriksdepartementets standpunkt er tatt etter samråd med Regjeringsadvokaten.

Både Mona Juul og Terje Rød Larsen har på anmodning besvart spørsmål fra departementet i saken. De er også varslet om departementets syn slik at de kan ivareta sine rettigheter.

Utenriksdepartementet vil på denne bakgrunn vurdere om det skal reageres ovenfor ambassadør Mona Juul. Departementet vil presisere at det ikke er tatt stilling til dette på det nåværende tidspunkt.

Terje Rød Larsen er ikke lenger ansatt i staten.

Pressemelding 2

Nr.: 94/02
Dato: 01.05.2002

Ambassadør Mona Juul

Utenriksdepartementet har i dag varslet ambassadør Mona Juul i.h.t. Forvaltningslovens § 16 om at departementet vil sette i gang arbeid med en mulig sak om ordensstraff etter Tjenestemannslovens § 14.

Bakgrunnen for dette er at departementet har konstatert at Juul har brutt sine tjenesteplikter i henhold til Tjenestemannslovens § 20 og den ulovfestede lojalitetsplikten i arbeidsforhold.

En slik saksforbredelse etter Forvaltningsloven gir embets- og tjenestemenn rettigheter til innsyn i sakens dokumenter, rett til å uttale seg, osv.

Det er ikke aktuelt å hjemkalle eller å forflytte ambassadør Juul for å ha overtrådt Tjenestemannslovens § 20 og lojalitetsplikten.

Ambassadør Mona Juul er orientert om ovenstående.

Kontaktperson pressetalsmann Karsten Klepsvik, tel 22 24 30 10 eller mobil

900 55 296.

Pressemelding 3

Nr.: 109/02

Dato: 23.05.2002

Ambassadør Mona Juul

Utenriksministeren har i dag truffet vedtak i personalsaken mot Mona Juul. Mona Juul gis en skriftlig irettesettelse i medhold av tjenestemannslovens § 14. Bakgrunnen er at hun har mottatt en fredspris med en tilhørende pengesum på USD 50.000 fra Peres-senteret. Hun underrettet ikke arbeidsgiveren om denne pengesummen.

Forholdet rammes av den ulovfestede lojalitetsplikt i arbeidsforhold og av tjenestemannslovens § 20.